

בעזה"י

שירת התורה

עניני ראש השנה ועשי"ת

ר"ה תשפ"ז

שנה ו' גליון 312

תוכן העניינים

ש"י הירושלמי בטעם שאין תוקעין בשבת..... יז
למה לא גזרו מצד חשש הוצאה..... יז
האם שייך לבן עזאי גזירת שמא יעבירו..... יח
האם שייך שמא יעבירו בקפיצה..... יח
רמז לשמא יעבירו מה"ת..... יט
איך לא חששו חז"ל לסכנה בביטול שופר בשבת..... יט
השנים הכי טובות והכי רעות הם בר"ה שחל בשבת..... יט
השבת בעצמותה פועלת ענין השופר..... כ
בשבת קול הגוף הוא דומיא דקול השופר..... כא
כל ענין השופר הוא לעורר כח השבת..... כב
בש"ק שאין שופר צריך יותר להתעורר לתשובה..... כב
מבט על שנת תשפ"ד בעקבות ר"ה שחל בשבת..... כג
בענין תוקע בשופר של עולה..... כג
מעילה בשופר של עולה..... כג
דין הקטרה בקרן של עולה..... כג
מחלוקת רבה ורבי אלעזר בפירש לפני או אחר זריקה..... כד
ביאור שיטת רש"י בר"ה..... כד
איזה מעילה מוציא לחולין..... כה
האם שייך פדיון בשופר של עולה..... כה
האם צמר שנתלש מקרבן אסור בהנאה מדאורייתא..... כה
שופר של עולה איירי בקדוש רק לדמי עולה..... כו
מעילה בעצם התלישה או ההגבהה..... כו
האם שייך מעילה בקול השופר..... כו
ביאור המח' רב יהודה ורבא..... כז
ביאור דברי הרמב"ם..... כז
ד' הרמב"ם דיש מועל אחר מועל בכלי תשמישכח החילוק בין מעילה דרך הוצאה ומעילה דרך שימוש..... כח
מעילה בשופר של אילו של יצחק..... כח
האם הי' הקטרה על שופר אילו של יצחק..... כח
ההלל בראש השנה..... כט
אי מלאכים אומרים שירה..... כט
הבדל בין הלל ושירה..... כט
צריך להיות מוכן להלל..... ל
בענין שמחה דראש השנה..... ל
איך צריך להיות המצב בתפלה..... לא
היו"ט של ר"ה מכוסה היא..... לב

עניני ראש השנה..... ד
השייכות בין ר"ה לראש חודש..... ד
ר"ה החודש מתכסה..... ד
מסכת ר"ה כולל עניני ר"ח..... ד
שם ראש השנה לא כתוב בתורה..... ד
חידוש הלבנה מורה על הויה חדשה..... ד
זכרון אחד עולה לכאן ולכאן..... ה
על מה דנים בראש השנה..... ה
הדין בר"ה לשיטת ר' יוסי..... ה
על מה נאמר ג' ספרים נפתחים בר"ה..... ה
חיים ומיתה דג' ספרים הכוונה לעוה"ב..... ו
לחת"ס בר"ה לא נדון כלל על עניני עוה"ז..... ו
מה שמקובל ד"אילו היינו משקיעים בר"ה שעברה הי' יותר טוב"..... ו
עבודת המלכיות..... ז
השייכות בין מלכיות ויום הדין..... ז
ענין עבודת זכרונות..... ח
ובמה בשופר..... ח
במלכיות נכלל עבודת אין עוד מלבדו..... ט
חיזוק לעבודת מלכיות למעשה..... ט
פסוקי שופרות מגלה מלכותו ית'..... י
גילוי מלכותו בא ע"י עבודה פנימית בהסתר..... יא
המלכיות מתחיל כבר לפני ר"ה..... יא
מה שהש"ץ אומר "המלך" במקומו..... יא
עניני תקיעת שופר..... יא
בגדר שיעור תקיעה..... יא
פנימיות ענין מאה קולות..... יב
סיסרא נשא בתוכו כוחו של רע"ק שהוא תורה שבע"פ..... יב
ביאור מה שהשקתה יעל לסיסרא דוקא חלב..... יג
כשר"ה חל בשבת מתגלה ביותר ענין החלב..... יג
בדבורה התגלתה ענין תורה שבע"פ..... יד
בשירת דבורה מוזכר הגילוי של מתן תורה..... יד
התרועה מרמז לתורה שבע"פ שבא בעקבות חטא העגל..... יד
מאה קולות הוא מצד כלל ישראל..... יד
שיעור התקיעה כפי גודל ההשקעה בתרועה..... טו
תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת..... טו
האם למסקנא נדחו דברי רבי לוי..... טו
למה דוקא בחל בשבת נקט "יו"ט" של ר"ה..... טז
למה דוקא בפי' אמור נקט זכרון תרועה..... טז

תוכן העניינים

דרשת אא"ז הג"ר בנציון סניידערס זצ"ל אב"ד
 ראבב.....לח
 דרשה לפני תקיעות מאא"ז הגה"צ רבי נתן צבי
 רבינוביץ זצ"ל אב"ד לויקעווע זאמוטלט
עשרת ימי תשובהמ
 חובת ניצול ימים חשובים אלומ
 גדרה של בינונימ
 האם מהני הוספת מעשיםמא
 עיקר התשובה להתקרב להקב"המא
 קיום מצות התשובהמב
 אנחנו מתייאשים מן התשובהמב
 התשובה בבחינות הקלות לזמן קצרמב
 עיקר התשובה להגיע למצב הארת פניםמג
 חיזוק במאה ברכותמג

קריאת עסק גירוש ישמעאל בר"הלב
 קריאת בני נחור ומילכה בר"הלב
 ע"י התגברות זוכים לשמוע בשורות טובותלב
 סימנים הטובים בתחלת השנהלב
 ביאור פעולת הסימניםלג
 ענין הסימנים הוא לחיזוק ובטחוןלה
 לצאת כל השיטותלו
 מנהג אכילת תפוח בדבשלז
 אם הדבש טפל לתפוחלז
 אי יש להקדים שבעת המיניםלז
 מה דביל ר"ה מזדמנים ספיקות בהל' ברכות לח
 תיאור ליל ר"ה אצל דו"ז זצ"ללח
 סדר יומו דמו"ז זצ"ללח
 דרשות לפני תקיעותלח
 חלק מדרשת מו"ז הג"ר בנציון זצ"ללח

לתגובות להנצחות ולקבלת הגליון במייל

שמעון יצחק ראקאוו

0527614717

syarakow79@gmail.com

שיעור שבועי (עברית) בביהמ"ד משובב נתיבות

אור ליום חמישי משעה 11 - 11:30

אפשר לשמוע בקול הלשון: 7-916717 - 03-6171111

בענגלאנד: 7-916717 - 02 08-1917000

או בקו משובב נתיבות-7-0733718341

עניני ראש השנההשייכות בין ר"ה לראש חודש**ר"ה החודש מתכסה**

הנה מבואר בגמ' ר"ה ח: דהמקור דא' בתשרי ר"ה לדין, הוא ממש"כ תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגיגו, איזהו חג שהחודש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה וכתוב כי חק לישראל משפט לאלקי יעקב. ובפשוטו הוא רק סימן בעלמא, דר"ה יוצא בדיוק באחד לחודש ואז החודש מתכסה. אולם וודאי יש לזה קשר, וראה תוס' שם [ד"ה שהחודש] דלהר"ר משולם לא ה' חטאת דר"ח קרב בר"ה, ור"ת הוכיח לו דמקריבים, והשיב לו דכוונתו ה' שלא הוזכר בקרא, ועוד פ' בהא דמתכסה היינו שלא מזכירים מוסף ר"ח במוסף ר"ה, ופ' הטעם דלא יבוא חייב לכפר על הזכאי דמוסף ר"ח הוא לכפרה על שמיצטתי את הירח, אבל ר"ת ה' רגיל להזכירו.

מסכת ר"ה כולל עניני ר"ח

הנה מבואר מצד אחד דאנו רוצים לכסות החודש ולא להזכירו, מאידך מבואר ברישא דקרא תקעו בחודש שופר היינו שיש קפידא דר"ה יהי בר"ח דוקא, ובוודאי לא במקרה נזדמנו ביחד. עוד יש להעיר דכל עניני קידוש החודש מתבארים במס' ר"ה שעיקרו אמור להיות בעניני ר"ה, ומ"מ מובלעים בתוכו כל עניני קידוש החודש והלבנה וגם דיני משפט דקידוש החודש דנלמד מפסוק דתקעו וגו' כי חק לישראל וגו' כמבואר דף כ"ה: ועיקר הפרק דראוהו ב"ד דמייירי בעיקר מענין תקיעת שופר מתחיל בענין קידוש החודש וחלק זה ה' שייך להיות בסוף הפרק הקודם, ולמה הכניסוהו בתחלת פרקין דשופר. עוד יל"ע דבעצם כל ענין "שנה" הוא סתירא למושג של "חודש" דשנה בעצם שייך לגוים המתעיינים והולכים ואין בהם חידוש כלל, וחודש הוא מושג שיש רק בישראל המתחדשים והולכים, וכאן אנו דנים בעניני ראש השנה רק שבמקרה הזדמן להיות גם ראש חודש, וראשון לחדשים הוא ניסן ור"ח ניסן הוא באמת ר"ה לחדשים כמבואר ריש המסכתא.

ובאמת למתבונן יש שייכות גדול בין ר"ה לחודש דזה היו"ט היחיד שניתן לנו באחד לחודש, [ע' סוכה נה. כתיב חדשכם וכתוב ובראשי, ואיזה חדש שיש לו שני ראשים - הוי אומר זה ראש השנה] ובזה נגרם שבעיקר נתינת היו"ט מה"ת שמקדשין ע"פ ראי' לא ניתן לנו זמן מסויים, דהרי רוב פעמים ל"ש לדעת אם יקבעו ר"ח בל' אלול או בל"א דתלוי בזמן הגעת העדים, ורק מימות עזרא ואילך

דאגו שלא יהי' אלול מעובר, וא"כ עיקר צורת יו"ט ר"ה ה' בעסק גדול סביב קידוש החודש דהרי כ"א מישראל שראה הלבנה החדשה באופן שיצליח להגיע לירושלים חייב לעזוב מקומו, וא"כ ה' הרבה שעזבו את ביתם בעיצומו של ר"ה להגיע לירושלים לקי' החודש ובב"ד עצמו ה' יתכן להיות רוב היום בספק ועשו הכל מספק וא"ש דחצי מס' ר"ה עוסק בקי' החודש, אלא דצ"ב רב למה סיבב הקב"ה שיהי' כן.

שם ראש השנה לא כתוב בתורה

[אגב יש לציין שכבר העיר החת"ס בדרשות [ח"א ג'] דשם ראש השנה לא מוזכר בתורה רק ביחזקאל מ' א' קרא ליו"כ ר"ה, [בעשרים וחמש שנה לגלותינו בראש השנה בעשור לחודש" וגו'] דזמן זה נקרא בתורה תקופת השנה ומה דכ' "מראשית שנה" [דברים י"א י"ב] הוא רמז חז"ל [ר"ה טז:] דקאי על ר"ה, ופ' החת"ס דדורות הראשונים שהשנים כתיקונם וכולם צדיקים ומוסיפים אומץ לכן עד עכשיו כבר ה' טוב ורק מקוים שהעתיד ימשיך להיות ג"כ טוב ונמצא דר"ה הוא זנב לשנה שעברה, אבל יחזקאל כבר ראה שהדורות מתקלקלים ואנו מקבלים שהשנה הבאה יהי' יותר טוב לכן קוראים ראש השנה כדי שיהי' שנה חדשה]

חידוש הלבנה מורה על הויה חדשה

והנה בזה"ק שופטים עמ' רע"ה איתא דכיון דכל פגם לבנה נובע מסט"א ומורה על קילקול ועבירה, ובר"ה הרי אנו רוצים להסתיר כל עניני קילקול, והסט"א רוצה לקחת הירח להעיד על העבירות לכן הירח עולה למקום גבוה מאד שאין שם דין ומתכסה. ועדיין יל"ע למה יהי' דוקא בר"ח. ויל"פ ביתר עומק דהנה חזינן דכל הימים טובים [פסח סוכות פורים ט"ו באב] יש עדיפות שיהי' בט"ו לחודש שהוא אמצע החודש [חוץ שבועות שזה המשך מעומר] דהיינו כיון דמילוי הלבנה הוא סמל לשלימות החיבור בין כנס"י והקב"ה וכמבואר בזה"ק יתרו עמ' פ"ה דכן ה' בזמן שלמה המלך, וכל פעם מהתחלת החודש עד זמן המילוי יש תקווה שישאר כן במילוי לעולם ולא יפגם, אבל אחרי שעבר ט"ו לחודש ונפגם אפי' כחגירת ציפורן כבר נפסלה מלהתקן לגמרי וצריכים לחכות עד שיעדר לגמרי בסוף החודש בכדי להתחיל הויה חדשה בתחלת החודש דההעדר יסוד ההויה כמבואר במהר"ל בנצח ישראל פכ"ו. ולכן בער"ח אנו מתוודים אין בנו לא תורה ולא חכמה וכו' וחוזרים בתשובה דכדי לקבל ההויה החדשה יש להתבטל לגמרי, וא"כ י"ל דבר"ה דהוא תחלת השנה ואנו רוצים הויה והתחדשות גם בשנה, אנו מצרפים לזה כח החודש ותחילת הוויית החודש דזה מורה על קבלת הויה

המועדות הנעשים ע"י קידוש ב"ד של מטה, ואם לא יקדשוהו ביום ל' מתקדש מאליו ביום ל"א. וא"כ עד"ז י"ל דבעיקר יו"ט ר"ה רצה הקב"ה שיהי' ע"י ישראל להראות שעיקר גילוי כבוד שמים בבריאה הוא רק ע"י ישראל.]

על מה דנים בראש השנה

הדין בר"ה לשיטת ר' יוסי

בר"ה טז. מבואר בגמ' דלד' ר"מ ור' יהודה אדם נדון בר"ה ונחתם ביו"כ ולר' יוסי אדם נדון בכל יום, ואמרי' דהא דמתפללין על החולים הוא רק כר' יוסי דהלא לרבנן כבר נגזר הכל בר"ה, [ומבואר בתוס' ד"ה כמאן דזה פשוט דלכו"ע מתפללין שמו"ע וברכת רפאנו וכדומה דהיינו על החולים שיתרפאו, דזה לא נגזר בר"ה מתי יתרפאו אבל ל"ש לבקש שלא יחלו.] עוד מבואר בגמ' דמתני' דאיתא דבר"ה האדם נדון לא אתיא כר' יוסי. וא"כ מבואר דרבי יוסי לא ס"ל הא דר"ה הוא יום הדין וכבר הק' **טורי אבן** הרבה קושיות ע"ז, ותי' דמחלק בין אדם עצמו לשאר צרכיו ע"ש, **ובמג"א תקצ"א סק"ט בשם ספר חסידים** דלר"י דאדם נדון בכל יום הדין בר"ה הוא מה שיהי' לשנים רבות כגון ז' שנות רעב. וידוע **מהבעש"ט הק'** שיישב הסתירה מהא דאדם נדון בכל יום להא דהדין הוא בר"ה, ע"פ הסיפור מחייקל שואב המים שיום אחד קיבל מצבו הדחוק בעצבות ויום אחר בשמחה דחלק זה נדון בכל יום. אולם מה שקשה ע"ז דהרי בגמ' מבואר דמתני' דלא כר' יוסי. **ובדרשות חת"ס [ח"ג ט"ו ב']** חידש דעיקר הדין דר"ה שנאמר ע"ז ג' ספרים נפתחים קאי על חיי עוה"ב וזה לכו"ע, [ראה לקמן מה שהבאנו בזה] והמח' דכאן קאי על חיי עוה"ז, ולפ"ז למאי דנקט החת"ס שם דקי"ל כר' יוסי נמצא דעל צרכים הגשמיים אדם נדון בכל יום ואין טעם באמת להשקיע בזה בר"ה, דעיקר מה שיש להשקיע הוא לשוב ולהטהר כדי להיות צדיק ולזכות לחיי נצח.

על מה נאמר ג' ספרים נפתחים בר"ה

הנה נתבאר דלר' יהודה ור"מ דנים בר"ה ונחתמים ביו"כ. מאידך מבואר בר"ה שם טז: דג' ספרים נפתחים בר"ה, א' של רשעים גמורים שגם נחתמים בר"ה למיתה א' של צדיקים גמורים שגם נחתמים בר"ה לחיים ובינונים תלויים ועומדים עד יו"כ. נמצא דמה דנאמר לעיל בעמוד א' הוא רק לבינונים. עוד מבואר דצדיקים תמיד נחתמין לחיים ורשעים תמיד נחתמין למיתה.

אולם כבר נתקשו הראשונים דהרי עניני ראות שלא כך פני הדברים, דגם אם נניח דמש"כ חיים כך אינו רק חיים כפשוטו רק כולל כל עניני בריאות ופרנסה ושאר צרכי האדם, ומיתה כוללת כל עניני יסורים ועוני, אבל

חדשה, ולכן אנו רוצים לכסותו כדי להעדר לגמרי כדי לקבל ההווה החדשה.

זכרון אחד עולה לכאן ולכאן

וע"ע **עירובין מ.** דמסתפק אי מזכירים ר"ח בר"ה כיון דבשניהם כתיב זכרון, וצדדי הספק הוא האם נימא דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן או דכיון דחלוקין במוספים אמרינן, ומסקינן דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן, הרי דיש קשר בין ר"ה ור"ח דבשניהם כתיב זכרון, ויל"ע אם בכלל ספק הגמ' הוא אי יש שייכות בעצם בין ר"ה ור"ח וצ"ע.

שו"ר להג"ר משה שפירא זצ"ל [בספר **אפיקי מים** ענין י"ד] שביאר ע"פ דברי **הגר"א [אד"א בראשית א' י"ד]** דבעשרת ימי תשובה נשלמים הי"א יום ששנת חמה יתירים על ימי שנת הלבנה, ושנת חמה אין לו חדשים רק ימים, ומהלך של שנת לבנה מחולקת רק לחדשים ולא לימים, וביאר דמתחלת הבריאה נבראו שני מאורות הגדולים וכיון שרצון הבורא שיקבלו מלכותו מרצונם זה מחייב שלא יאיר כבודו ית' בעולם התחתון כלל, ויתגלה רק ע"י בני אדם, ולכן ענין כיסוי הלבנה מורה ע"ז דשורש העבודה של כלל ישראל שבעצם אין לה הארה ועליהם לגלות הארת כבודו בעולם. אולם מהלך החמה הוא מהלך של טבע ולא מצד קבלה ממקור אחר, ונמצא דענין הלבנה מתייחס לעולם המקבלים ובר"ה שמתחדש העולם ועדיין ליכא עולם המקבלים לכן ענין ר"ח מתכסה ולכן נקרא ר"ה ע"ש השנה ולא ע"ש החודש, ע"ש דברים עמוקים.

וא"ש ד' **מדרש תהילים פ"א ד'** עה"פ תקעו בחודש שופר דמתכנסים מלאכי השרת אצל הקב"ה ואומרים רבש"ע **אימתי הוא ר"ה?** והוא אומר להם **ולי אתם שואלים? אני ואתם נשאל בב"ד של מטה מה טעם כי חק לישראל הוא וגו'.** וזה להראות דעיקר גילוי כבודו הוא רק ע"י ישראל.

עכ"פ לפ"ז א"ש למה סיבב הקב"ה דעיקר עסק כלל ישראל בר"ה יהי' סביב קידוש החודש כדי להשריש בהם דבעצם עדיין ליכא כלל גילוי כבודו בעולם בר"ה עד שהם יבואו ויגלו אותו ועד"ז להשריש דכל השנה החדשה עדיין לא נמצא כלל לפני ר"ה ואין האדם מוחזק בשום דבר וצריך לקבל הכל מחדש וע"י עסק קידוש החודש הרגישו זה בחוש.

[ובס' **מגיד הרקיע עמ' 456** הציע דמה שהשתדלו במשך הדורות לעשות אלול חסר וכדאיתא **בר"ה יט:** דמימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר וה"ה אדר כדאיתא בגמ' שם, כיון שיש ענין גדול שיתקדש החודש ע"פ ראי' דיש בזה עילוי גדול בקביעת

המציאות מראה דיש הרבה צדיקים שמתייסרים או מתים במשך השנה ויש הרבה רשעים שיש להם חיים מאושרים במשך השנה.

חיים ומיתה דג' ספרים הכוונה לעוה"ב

ונאמרו בזה כמה מהלכים, ובעיקר נוקטים כמהלך התוס' ותו' הרא"ש כאן, וכ"כ בביאור הגר"א או"ח תקפ"ב ט' דמש"כ חיים כאן הכוונה לחיי עוה"ב, ובע"א הכוונה לחיי עוה"ז, נמצא דבעניני עוה"ב דהיינו אי נקרא צדיק או רשע בזה נקבע דינו וביוני ביו"כ, אבל לענין חיי עוה"ז לכולם החתימה הוא רק ביו"כ. אלא דעדיין צ"ע למאי נפק"מ לקבוע אם הוא צדיק ובן עוה"ב אם עדיין לא ימות בשנה זו, לזה פירשו [ראה שפתי חיים מועדים ח"א ע' ק"ג באריכות ובדברי החת"ס המובאים לקמן] דנפק"מ גם לחיי בעוה"ז האם להתנהג אתו כצדיק ולתת לו יסורים לכפר על עוונותיו וכן לדקדק אתו כחוט השערה ולשומרו מכל חטא, וכן שיהי' לו הכלים להצליח בתורה ויר"ש, ושיזדמנו לו זכותים רבים, או דיהי' נקבע כרשע ומשלמים לו שכר מצוותיו בעוה"ז ושלא ישמרו אותו מלהכשל בחטאים, ולא יזדמנו לו זכותים.

ובאמת יש עוד ג' מהלכים א: רמב"ן בדרשה לר"ה דמש"כ צדיק הכוונה בדינו ולא צדיק בלי חטא, ב: הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם פ"ג מתשובה ה"ב דחיים ומיתה יתכן גם לשנים רבות, היינו אם הי' מעיקרא נקצב שיחי' 80 שנים יקצרוהו ל75 וא"כ לא יוכר עדיין בשנה זו. ועד"ז מה שהבאנו לעיל בשם מג"א תקצ"א סק"ט בשם ספר חסידים דלר"י דאדם נדון בכל יום הדין בר"ה הוא מה שיהי' לשנים רבות כגון ז' שנות רעב. וזה מחשבה נוראה למתבונן, דאין לו להרגיע עצמו בזה שבשנה שעבר עליו לא הי' כ"כ נורא דיתכן דמשהו נגזר עליו לעוד הרבה שנים. ג: ובחינוך מצוה שי"א פי' דצדיק הכוונה לצדיק גמור בלי שום חטא כלל, ולפ"ז א"ש דאין צדיק שלא יחטא במשהו וא"כ גם הוא נחתם רק ביו"כ. ונפק"מ בכ"ז אי יש לאחל בר"ה גם על החתימה, דלמהלך התוס' והגר"א גם לצדיק לא מאחלים על החתימה כיון דבעניני עוה"ז חותמין לכו"ע ביו"כ. [אם לא שיכוון לעניני עוה"ב וכנ"ל דנוגע גם לעוה"ז]

לחת"ס בר"ה לא נדון כלל על עניני עוה"ז

והנה גם מרן החת"ס בדרשותיו [ח"ג ט"ו ב'] הלך בדרך התוס' והגר"א, אלא דיש לו נקודה מיוחדת למאן דס"ל כרבי יוסי דאדם נדון בכל יום, דהקשה דהרי לכו"ע יש עשרת ימי תשובה וכקושיית טורי אבן שהזכרנו לעיל, ותי' ע"פ יסוד התוס' והרא"ש הנ"ל [לא הזכיר תו' ורא"ש רק הזכיר תי' של מג"א בשם ס"ח דבר"ה דנים באופן כללי על

כמה שנים וכת' הראב"ד] וכתב שמצא כן ברמ"ע מפאנו במאמר חיקור דין ו' כ"א שעיקר דין ר"ה הוא על חיי עוה"ב, וא"כ י"ל דלדעת ר' יוסי באמת אין דין על עוה"ז בר"ה יותר משאר ימות השנה ובר"ה דנים רק על עניני עוה"ב, ולפ"ז כתב שלשוא עמלו אלו דצווחין הב לן בני חיי ומזוני כי לא הוכנו ימים אלו לכך דהעיקר להתפלל דיתחדש כליותינו לשוב בתשובה לפניו ולהכתב עם הצדיקים ולסבול דינו ברחמיו המרובים, ומעוות זה נגזר עוד טעות דרך בר"ה ויו"כ הם מפחדים מן הדין, וחושבים דאם התחזק בר"ה והתפלל טוב כבר נגזר עליו שנה טובה בגשמיות ותו אין לו לדאוג במשך השנה וזה טעות גדול כיון דאדם נדון בכל יום עי"ש עוד. ונראה דנקט להלכה כר' יוסי וא"כ אין להתפלל כלל על עניני עוה"ז בר"ה.

אולם במקום אחר נקט החת"ס כמהלך הנ"ל דגם חיי עוה"ז נקבעים בר"ה אלא דנקבע ע"פ מצבו בעוה"ב, שכתב בדרשות [עמוד שע"א] **דכל ישראל וודאי נכתבים לחיים לאלתר בלי ספק** רק שצריך להתייגר במינים שונים בעוני ובחולי או אפי' במיתה עוה"ז להחיות עדי עד בלא ספק, אלא שמכנים תרופות למעט היסורים ההמה, היינו תפלות ובקשות על הפרנסה ועל הרפואה ולא נצטרך להתייגר כ"כ, אבל יהי' איך שיהי' אפילו יעני ויחלה ואפי' ימות הכל טוב לתיקון חיי עד וכדברי הרמב"ן לענין לא תתגודדו, אבל רשעים וודאי נידונים למיתה מיד אבל מקיימים אותם עם תענוגי עוה"ז עד שסופם יכלו ויאבדו לעד. עכ"ד [עי' לקמן המשך לזה דלכן לא אומרים הלל]

מה שמקובל ד"אילו היינו משקיעים

בר"ה שעברה הי' יותר טוב

והנה מקובל בפי כל, דכל המאורעות במשך השנה כבר נגזרו בר"ה, וכפי שנאמר בזכרונות ועל הבריות בו יכתבו וכו' וכן בונתנה תוקף. וכבר הבאנו מכתב הגר"א דסלר [מכתב מאליהו אלול עמוד ע"ד] דתמיד יש להתבונן מה שהי' במשך השנה דזה נקבע בר"ה שעברה, וכן אומרים כל הדרשנים והמשפיעים בסוף השנה דאילו היינו מתפללים יותר טוב היינו יכולים לחסוך כל הצרות, וכן מתפרסמים בעתונים סיכום מה שקרה במשך השנה כדי להתעורר דכ"ז נגזר בר"ה והי' אפשר לחוסכו, גם מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל כשחלה חליו האחרון אמר "כנראה שלא התפללנו מספיק טוב בר"ה".¹

¹ כשקרה אסון מגדלי התאומים בחודש אלול אמר מוריני הגה"צ ר' מתתיהו סלומון זצ"ל דכנר' התפללנו טוב בר"ה ובכן תן פחדך, והנה

להשקיע כ"כ אם בין כך אני לא בטוח לשנה טובה, ואחרים שלא השקיעו כ"כ הי' להם שנה טובה, וזה אינו נכון כיון שהכל נמדד לטובתו הרוחנית.

ובוודאי לא נשאיר הדברים רק בזה דעדיין קשה לו לאדם לקבל זה דהוא רוצה שיהי' לו שנה טובה בגשמיות.

ולזה צריכים אנו לדברי חת"ס הנ"ל בקטע השני דמצאנו מזור לזה, שכתב הלשון "אלא שמכניס תרופות למעט היסורים ההמה, היינו תפלות ובקשות על הפרנסה ועל הרפואה ולא נצטרך להתייגר כ"כ", הרי דגם אם נגזר על האדם יסורים לטובתו מ"מ שייך שיבקש שיכניס לו תרופות להקל מעליו היסורים, והנה בוודאי הקב"ה הוא כל יכול וביכולתו להעניק לאדם שנה טובה כפשוטו גם אם יקבע כבן עזה"ב, ולכן בוודאי יש להתפלל שיתן לנו הקב"ה שנה טובה ומתוקה ונתפלל שלא נתחסר בזה כלום מדרגתו ואם אנו צריכים ח"ו יסורים שיתקיים בצורה קלה, או ע"י עמל התורה וכדומה.

ולפ"ז א"ש דבעצם אנו נכתבים כולנו לחיים רוחניים ומכוחה נצטרך לעבור על איזה יסורים, ומ"מ מועילה התפלה על הגשמיות לרכך קצת התרופות שאנו צריכים לקבל, וא"ש מה שאומרים דאילו התפללנו יותר טוב היינו יכולים לחסוך יסורים, דאף דיתכן דלא הי' שייך להפטר לגמרי כיון דמצד שנפסקנו לחיים רוחניים אנו צריכים ליסורים, מ"מ התרופה יכול להיות יותר קלה.

עבודת המלכיות

גמ' ר"ה טז. אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר.

הנה אם כל הנצחון בדין הוא ע"י אמירת מלכיות א"כ מובן דעיקר העבודה בר"ה כדי לזכות לדין הוא לקבל עול מלכותו עלינו, וקשה דהרי כל יום אנו מצווים בקבלת עומ"ש ומה מיוחד בר"ה. וכבר ביאר האמרי אמת [ליקוטים דף נ"ד] דהיום של ר"ה יש בו סגולה מיוחדת לתת כח לכל השנה לקבל עומ"ש, וכמבואר בגמ' דהאי יומא קמא דריש שתא אי חמים כולא שתא חמימא, עוד תי' דכשיש עוררין יש לחדש המלוכה וכמ"ש לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה ופירש"י לפי שהיו עוררין, וכן בר"ה יש הסתרות וקיטרוגין להסתיר מלכות שמים לכן יש לקבלו מחדש.

השייכות בין מלכיות ויום הדין

וביאור הקשר בין יום הדין להמלכת הקב"ה, מתבאר היטב בשפתי חיים [מועדים ח"א מע' קט"ו ואילך] באריכות,

והנה לא מיבעי לחת"ס בדבריו הראשונים אליבא דר' יוסי וודאי לא שייך כ"ז, דהרי אדם נדון בכל יום, אלא אפילו לדרך הראשונים והגר"א ג"כ יש לפקפק, דהרי חיי עזה"ז נקבעים כפי שנקבע דרגתו כבן עזה"ב או להיפך, ויתכן דאדרבה כיון דנקבע כבן עזה"ב לכן יסבול הרבה יסורים למרק עוונותיו, ולכן קצת יש לפקפק למשל על הנוסח שאמרו בר"ה תשפ"ב ביחס לקדושי מירון שאילו היו יודעים היו קורעים שערי שמים וניצולים מן הגזירה, דיתכן דאדרבה כיון דהם השקיעו טוב באלול ור"ה, לכן זכו להקבע בדרגה גבוהה מאד, ואז נבחרו להיות קרבן ציבור וכדומה, וכן י"ל לענין מו"ז זצ"ל דנראה מדבריו כאילו הי' חסר בתפלותיו בר"ה, ויתכן מחמת ענוותנותו סבר כן, אולם יתכן להיפך דמחמת גודל דרגתו שהגיע בר"ה ויו"כ לכן נקבע בדרגה גבוהה מאד בעזה"ב, ולכן הי' זכות בשבילו לקבל יסורים ואולי להיות כקרבן ציבור.² [וראה להלן שהבאנו תיאור מתפילותיו בר"ה ויו"כ] וכן מה שהי' שקרה בשנת תשפ"ג במדינה רחוקה, דבגר צדק שהתגייר שכולם העידו שהי' מעלתו גדולה מאד, והי' נראה שהי' לו נשמה גבוהה במיוחד, ופתאום נחלה ושבחל"ח, וזה בלתי מובן ויתכן שהי' נשמה גבוהה שהגיע לתיקונו ע"י הגירות, וא"כ לא נימא שלא התפלל מספיק בר"ה דאדרבה האלול ור"ה שלו עוד הוסיף למעלתו להגיע לתיקונו. וע"י מחשבות אלו ינגף היצר שבא לקרר לאדם, דלפעמים רואה בעצמו שבדוקא בשנה שהשקיע באלול ור"ה לא הי' שנה כ"כ טובה, וכן הוא רואה אצל אחרים שיודע שהשקיעו מאד בתפלות בר"ה ויו"כ ואעפ"כ הי' להם שנה קשה, ולכן חושב מה לי

ראינו כמ"פ דאסונות גדולות קרו בחודש אלול כמו מגדלי התאומים והתחלת מלחמת עולם השני' ובסוף שנת תשפ"ג הסופה בלוב ורעידת אדמה במורוקו והי' אפשר' כדי לעורר אותנו ליום הדין, אולם י"ל להיפך דפעמים אם נגזר גזירה רעה בר"ה גם על גוים הקב"ה דוחה לזמן האחרון בשנה כדי שאולי יעשו תשובה ויתבטל הגזירה וזהו לשון הגמ' ר"ה טז: כל שנה שאין תוקעין בתחלתה מריעין לה "בסופה" מ' שיש הדגשה בסוף השנה דוקא, וכן בסוף שנת תשפ"ד הגיע בס"ד ובזכות תפלות עמך בית ישראל מפלה גדולה על שונאי ישראל, והנה באופן שניצלנו מאותם גזירות רעות ורואים שבאו רק על הגוים [כמו הסופה שהרג בסוף שנת תשפ"ג בלוב עשרות אלפי איש והי' יכול להגיע לא"י ורק שבנס דעך בגבול מצרים] יתכן דזה בזכות שהתפללנו טוב בר"ה שעבר, וכן באסון מגדלי התאומים הי' הרבה יהודים שניצולו בזכות אמירת סליחות שהגיעו מאוחר ויתכן דזה מרמז בזכות התפלות והחיזוק בר"ה ניצולו, וזה מחסדי העצומים של הקב"ה שגילה לנו יום ר"ה שנוכל לעשות השתדלות בזה ורחמנות על הגוים שאין להם יכולת זה, ובאמת אנחנו אחראים גם על הגוים וכמבואר בשפ"א.

² הגה"צ רבי ניסים יגן זצ"ל שהשיב אלפים ורבעות בתשובה, כשנחלה במחלתו האחרונה כשהי' עדיין בשיא פעילותו, התעצב הרבה והי' מתאונן שאינו מבין איזה תביעה יש עליו בשמים שהוא סובל כ"כ הרבה דרצה לשוב בתשובה ע"ז, כמה ימים לפני פטירתו ראו עליו שמחה גדולה וכשנשאל ע"ז אמר שהי' לו גילוי [אולי בחלום] שנאמר לו משמים שיש גזירה מיתה נוראה על אלפים מכלל ישראל וכיון שהקב"ה יש לו כ"כ הרבה נח"ר ממנו על מה שפועל להחזיר יהודים בתשובה נבחר הוא להיות כקרבן ציבור וזכותו בזה גדולה מאד, אז אמר א"כ אני שמח מאד בזה שאוכל לעשות נח"ר להקב"ה.

יכול להתפלל על גילוי מלכותו, ולכן מתחלה יש לו לכוון על עצמו.

שו"ר שהשפת אמת העיר בסתירה זו, דמצד אחד מתפללין על גילוי מלכותו על כל העולם, ומצד שני איתא שתמליכוני עליכם, ותי' דבעו"ה בגוים אין תורה צריכין מקודם לבקש על כבוד שמים, וע"י שמתפללין שיחול מלכותו על כל העולם ממילא זוכין אנו תחלה במלכות שמים וכענין המתפלל על חבירו הוא נענה תחלה. [תרנ"א] ובמקום אחר כ' דהעבד הנאמן יש לו לבקש קודם מלכות אדונו על כל, וע"י שמבקש בכל לבו מתפשט עליו קודם וכו' [תרל"ד] וא"כ זה להיפך מבעלי המוסר, ונראה דהשפ"א פי' דבעצם זה זכות גדול שהקב"ה ימלוך עלינו והקב"ה אומר לנו דע"י אמירת מלכיות יתן לנו הקב"ה שכר שימלוך עלינו, ולכ"כ דמתחלה יש לבקש עבור הקב"ה שימלוך על העולם ואז יקבל שכר שימלוך עליו, אולם בעלי המוסר הבינו ענין אמרו לפני מלכיות היינו שעליכם לקבל על עצמיכם עול מלכות שמים, ואז כמובן א"א לבקש שאחרים יקבלו עומ"ש אם לא קיבל עומ"ש ע"ע. וגם השפ"א יסכים, דאם אין בכוונתו להמליך הקב"ה ע"ע איך יעז לבקש על גילוי מלכותו בעולם.

ענין עבודת זכרונות

עוד כ' מו"ז צ"ל ע"ז ד"אמרו לפני זכרונות" דפשיטא דלא סגי באמירה בעלמא רק שיהי' בגדר "אמירה לפני ה'" היינו שתהי' לנו זכרון מעשינו נגד עינינו בלתי שכוה אותם, כידוע מגדולי עולם שעשו חשבון על כל רגע של שנה שעברה, וזה היפך הטבע להשכיח מלבינו המעשים הרעים ולהטעות ולרמות עצמינו דכמו שהם שכוהים מאתנו כן הם שכוהים ח"ו מהקב"ה, רק אם נשתדל להזכיר לעצמינו הרי זכרון זה יהי' לנו לזכות. ובשפתי חיים עמ' קס"ג ביאר ענין זכרונות הוא לזכור את הקב"ה ע"י אמירת הפסוקים והברכה, ואנחנו צריכים להבהיר לעצמינו שכל חיותינו תלוי עד כמה שנזכור מהשי"ת דעד כמה שאנחנו לא מסיחים דעת מהקב"ה וזוכרים שהכל מושפע ומושגח מהקב"ה כך זוכים להזכר לטובה לפני הקב"ה ע"ש באריכות.

ובמה בשופר

וכ"ז בשופר דמבואר בריטב"א דבמה בשופר קאי על מלכיות וזכרונות, והביאור דכמו שבעת מלחמה כשצופר ה"סיירען" [האזעקה] להזהיר על סכנת בא המטוסים של האויב, אז כל הנהגת האדם בעת הזאת היא תחת רושם של האזהרה עד עבור הסכנה, כן השופר

וקיצור דבריו, דמבואר בר"ן בשם פסיקתא דבא' בתשרי נברא האדם, ור"ה היא תחלת מעשיך, וביאר הרמח"ל בדרך ה' נד' ח' ד' דבר"ה הקב"ה מחדש כל המציאות, והבריאה החדשה נבראת בכל שנה עבור הגילויים החדשים לקראת תכלית הבריאה בשנה החדשה, ולכן בר"ה עומד הקב"ה כביכול בבחינת מלך על עולמו, וכל הנבראים מקבלים ביום זה תפקידים חדשים, והתפקידים ניתנים לפי מה שמלאינו התפקיד שניתן לנו בשנה שעבר, ולכן עלינו להתפלל ולשאוף לגילוי מלכותו, ובזה אנו מכשירים עצמינו לשאת התפקיד הנכבד לגלות כבוד מלכותו בעולם ואז נקבל הכלים הדרושים כדי למלאות תפקיד זה. ונמצא דר"ה כיום הדין וכיום חידוש המלוכה אחד הוא דחידוש המלוכה מחייב בדיקת נאמנות כאו"א כעבד המלך לקראת הטלת תפקידים ממלכתיים חדשים בשנה הבאה.

אולם כדי שנוכל באמת לבקש על גילוי כבוד מלכותו בעולם בוודאי מקודם עלינו להמליך הקב"ה על עצמינו, וכדקדק מו"ז הג"ר בנציון צ"ל³ דלא כתוב שנמליכו למלך על העולם, רק תמליכוני עליכם, כי הקב"ה א"צ לזה כי בלא"ה מלכותו בכל משלה, אבל מה שנאמר לנו הוא שתמליכוני עליכם עד שבמשך הזמן תכנס המלכות לתוכינו עד שכל תנועה וחוש יעבוד ע"פ עצת המלך וכדאמר הסבא מקלם [נחמה ומוסר ח"ב קל"ט] דהקב"ה הוא כבר מלך מצד עצמו ואינו כמלך ב"ו שנא' עליו אין מלך בלא עם, וא"כ מה הכוונה "תמליכוני", אלא הכוונה שהאדם ימליך אותו על כל אבריו וחושיו ראי' שמיעה מחשבתו וכו' לכבוש אותם בפקודתו, ואם ההמלכה בדעת תורה תהי' עלינו באופן תמידי אז לא ימלט שבמשך הזמן יכנס לתוך תוכינו ולא נסיח דעת מזה.

אולם יש להעיר דוודאי פשטותו של כל התפלות בר"ה הוא על מלך על כל העולם כלו בכבודיך וכל הרשעה כולה כעשן תכלה, ובכך תן פחדך וכו' דהגם דאדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא, וכבר נקרא מלך בלא עם, אבל "לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא" והקב"ה רוצה שיכירו בעולם כח מלכותו, והקב"ה בחר בכלל ישראל שהם יובילו את גילוי המלכות, וע"י מה שאנחנו מתפללים בר"ה לגילוי מלכותו וכן ע"י קיום מצות מלכיות ותקיעת שופר, זה גופא פועל באופן סגולי לגילוי מלכותו בעולם. ויתכן מאד דגילוי מלכותו שנעשה בשנים האחרונות ע"י הקורונה שנראה לכל גילוי מלכותו ית' הוא גופא ע"י תפלתנו בר"ה, אלא שכוונת בעלי המוסר הוא דאם אינו ממליך הקב"ה על עצמו איך

³ קול התורה ט' עמ' ס"ב.

משפיע רושמו על מעשינו להתנהג כפי חוקי המלכות ושלל נשכיח מעשינו מלבבינו. **ע"כ מדברי מו"ז.**

ובאור יחזקאל [ימים נוראים עמ' קנ"ג קס"ו] דעיקר יסוד עבודת ר"ה הוא ההכרה במלכות ה' והיראה והפחד למרוד במלכות, ולכן לא מספיק לשוב מעבירות וחסרון במעשים טובים, דעיקר העבודה היא לחזק בלבבינו זכירת הקב"ה בכל עת וככתוב השמר לך פן תשכח את ה"א וכדכתוב **בשע"ת ג' כ"ז** ועי"ז באים ליראה שזהו עבודת ר"ה, ובאמת כל השנה אנו מוזהרים ע"ז רק בר"ה נמצא כל תוקף המלכות, ולכן יש כבר להתרגל לזה לפני ר"ה דכיון שאנו רחוקים כ"כ מהרגשות אלו ל"ש להגביר יסוד זה בהגיע ר"ה, וזה א"ש להנ"ל **דמלכיות וזכרונות הולכים ביחד** דזכירת הקב"ה כל עת גורם ליראה ממנו ולהרגשה של עומ"ש, וכן להיפך קבלת מלכותו מחייב לזכור הקב"ה כל עת, וכן לא לשכוח כל מעשיו רק לפחד מכל מעשה שלא עשה כהוגן כיון שמרד בזה במלכות.

במלכיות נכלל עבודת אין עוד מלבדו

והנה בביאור עבודת המלכיות שהבאנו לעיל לפרש להמליך הקב"ה על כל אבריו, יש עוד נקודה המתבאר מפסוק אחרון דמלכיות שהוא **שמע ישראל ה"א וגו'** ומשמע שזה השיא של המלכת השי"ת ולכ' שם רק מוזכר שהקב"ה הוא יחיד ואיפה אנו מזכירים ענין המלכות, וביאר **בשפתי חיים** [ע' קכ"ג] דההכרה השלימה בכך שה' אחד הכוונה שהשי"ת ורצונו הוא המציאות היחיד האמיתית והנצחית, ולכן רק לרצונו יש ערך וחיבות, ולכן אנו מבטלים רצונינו אליו לגמרי, וכל שאיפתנו הוא רק לעשות רצונו וזו היא קבלת עומ"ש שלימה. וזה באמת מה שאנו עושים כל יום בק"ש פעמיים, וכן כל פעם שעושים ברכת הנהנין ומזכירים **"מלך העולם"**, רק בר"ה עיקר עבודת היום הוא לענין זה ומכח התחזקות בעבודה זו בר"ה זה ישפיע על של השנה, וגם שמכח התחזקות בעבודה זו אנו זוכים בדין וכו"ל שמקבל תפקיד במלכות ה' כפי קיבול מלכותו.

ובאמת יש כאן תוספת עומק, דזה שייך למה שכל עיקר סדר התפלה שלנו הוא על גילוי כבוד מלכותו לעתיד לבא, דעל הפסוק **שמע ישראל ה"א ה' אחד** [דברים ו ד] **פירש"י** "ה' שהוא אלהינו עתה ולא אלהי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר (צפניה ג, ט) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ונאמר (זכריה יד, ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" והקשה הרא"ם, דאם כן עיקר קרא לא ביחוד איירי, אלא שהוא מודיע לנו שיהיה לבסוף אחד, ואין הענין משמע כן, שהרי זהו יחודו של הקדוש ברוך הוא. וכ' מהר"ל

בגור ארי' ש"אין דבריו קשיא כלל, אדרבה, זהו עיקר יחודו של הקדוש ברוך הוא, שבזה נראה אחדותו של הקדוש ברוך הוא שהוא עתה אחד, שהרי לבסוף יהיה אחד לגמרי, ומזה תראה שעתה מה שנתן כח לשרים ולמלאכים - שאינם גורעים כלל מיחודו של הקדוש ברוך הוא, לפי שהוא אינו רק דבר שהוא שאול להם לזמן, ולא יהיה לנצח, ולבסוף שישוב הכל אל אחדותו נראה שהוא אחד ברוך הוא, ומיוחד בפי הכל" עכ"ל. נמצא דבזה שמבקשין בתפלות ר"ה שיתגלה מלכותו ית' על כל העולם אנו מבטאים בזה שכל השליטות שיש כעת בעולם הם רק דבר זמני ועראי ואינו דבר אמיתי כלל, ובזה אנו מקיימים עיקר אמונת הייחוד, ועפי"ז הי' מפרש הגר"מ שפירא זצ"ל מה שכ' ברמב"ם דמי שאינו מחכה לביאת משיח, יש לו חסרון באמונה, דאם הי' ברור לו שהמצב כעת הוא לא אמיתי וזה בגדר שקר, לא הי' יכול לסבול לשבת בתוך מרמה כזאת.⁴

חיזוק לעבודת מלכיות למעשה

וכיון שעבודת המלכיות הוא עיקר עבודת היום וזה עיקר העצה שנתן לנו הקב"ה בעצמו כדי לזכות לדין א"כ יש להעמיק איך לקיימו למעשה ממש, ולכן נביא מקצת מדבריו הנלהבים של מו"ר הגרצ"מ זילברברג שליט"א בענין עבודת המלכיות של ר"ה:

"בכל שנה הקב"ה משפיע במשך מ"ח שעות דר"ה כוחות עצומים שנוכל לקיים עבודת המלכיות בשלימות ושזה ישפיע על כל השנה. וממילא כל משהו שמשקיעים בעבודת המלכיות בר"ה זה ישפיע שכל השנה נוכל להתעלות בזה.

הנה כל י' פסוקי מלכיות הם צינורות לקבל אוצרות גדולות של הרגשת מלכיות, הן מהגלות המלכות של קרי"ס או בהפיכת קללת בלעם לברכות וכדומה שאר גילויי המלכות, אבל עיקר גילוי המלכות הוא בחתימת הפסוקים דהכל הולך אחר החיתום והוא פסוק דשמע ישראל וגו' דעיקר אור המלכות הוא ההכרה דאין עוד מלבדו ורק ע"ז כתוב וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' וא"כ עבודת אין עוד מלבדו הוא מעיצומו של יום.

ונכללים בזה ד' חלקי עבודה:

⁴ ושמעתי מפי הג"ר שלמה ברויאר שליט"א משגיח ישיבת בית מתתיהו בשם חותנו הגה"צ ר' גדלי' אייזמן זצ"ל שביאר עפי"ז דברי הגמ' מנחות דף נג: יבא זה ויקבל זאת מזה לעם זו; יבא זה - זה משה, דכתיב: כי זה משה האיש, ויקבל זאת - זו התורה, דכתיב: וזאת התורה אשר שם משה, מזה - זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב: זה אלי ואנוהו, לעם זו - אלו ישראל, שנאמר: עם זו קנית. וביאר דענין זה הוא הצבעה על משהו מסויים שיש לו קיום אמיתי ונצחי, וכל דבר בעולם ל"ש להצביע כן דזה רק זמני, אבל על הקב"ה ותורתו ומשה רבינו וכלל ישראל אפשר להצביע בלשון זה.

אצלו, והמצוות התדיריות כמו אשר יצר סבר פנים יפות ושהכל, וק"ש שעל המטה לא יהי' כ"כ חשוב אצלו, ויתכן מציאות שימהר האדם בברכת אשר יצר בשעה שהציבור כבר התחילו "למנצח", או שרוצה להספיק "לקל עורך דין" וזה היפוך מלכיות, דמלכיות אמיתי הוא דבמשך כל המ"ח שעות ר"ה משתדלים לקיים אותה המצוה שזימן הקב"ה לפני עכשיו, לימוד התורה בשלימות, אשר יצר בשלימות, סבר פנים יפות בשלימות ברכת לשנה טובה בשלימות. והרי יתכן דאשר יצר אחד בכוונה גדולה בר"ה יכול להביא המתקנות עצומות שהוא צריך להם יותר מכל העבודות שלו בר"ה, נומסופר על הדברי חיים מצאנז דפעם אחת אשר יצר שלו בר"ה אך יותר מכל המלכיות זכרונות ושופרות]

ומעיקרי העבודה הוא להאיר הארת המלכיות בתוך ביתו כ"א לפי דעתו שהכל רק מהקב"ה, ושהקב"ה מסדר לכאור"א על צד היותר טוב ולכן אם יש לא' מבני ביתו איזה עגמ"נ, יש להאיר לו עבודה הנ"ל ובזה קיים בהידור בעבודה של תמליכוני עליכם. ע"כ חלק מדברי הרב שליט"א.

ולפ"ז יש לנו עבודה גדולה של מלכיות במשך כל ר"ה, לא רק בשעת התפלות, רק בכל רגע ורגע של היו"ט.

פסוקי שופרות מגלה מלכותו ית'

ויש להוסיף חיזוק לענין זה מהענין של שופרות, דמבואר בגמ' דזהו המעמיד של המלכיות והזכרונות, דהדרך להמליך הוא ע"י שופר, ושופר גם פועל דיעלה זכרוננו לטובה, וא"כ פשטי' דגמ' ובמה בשופר היינו רק בעצם התקיעות ולא באמירת פסוקי שופרות, וכבר עמד בזה הריטב"א [ר"ה טז. ד"ה ובמה] דמנ"ל פסוקי שופרות ותי' דא"צ מקור דפשיטא דכיון דאיכא שופר איכא נמי פסוקי שופר, עוד תי' דמש"כ "ובמה בשופר" היינו ג"כ בפסוקי שופרות שברכת השופרות היא ע"ש השופר שאף כשאין לו שופר יהא מזכירו וקובע לו ברכה, וכה"ל התוספתא שופרות כדי שתעלה תפלתכם בתרועה כלומר בהזכרת תרועה והיינו נמי זכרון תרועה עכ"ד הריטב"א.

והנה אם נתבונן בפסוקי שופרות נראה שהם בעיקר על מתן תורה ועל לע"ל, והביאור כיון דעיקר גילוי מלכותו של הקב"ה בעולם הי' במתן תורה ויהי' לעתיד לבוא והכל ע"י השופר ולכן אנו מצרפים את השופר לגילוי מלכותו.

א: לחיות במשך כל המ"ח שעות בהרגשה שכל מה שקורה הוא מהקב"ה וכל מה שנדמה לו שפלוני עשה או הפריע הכל הוא רק דמיון, וכן בדברים שהוא בעצמו נכשל בטעות יאמין שהכל מהקב"ה, וזה יכול להיות נוגע בר"ה כגון שיש לו טענות על הגבאי שלא נתן לו מקום טוב או שמי שעומד אצלו מפריע לו או משהו מתפלת הש"ץ, וכן אם בבית הפריעו לו מלהתעלות בעבודת היום וכדו' בכ"ז הרגשת אין עוד מלבדו היא היא עיצומו של יום, וא"כ אדרבה עליו לשמוח שזימן לו הקב"ה נסיונות אלו דאז יוכל לקיים התמליכוני עליכם בפועל. ובכלל זה להתבונן במאורעות השנים האחרונות ובפרט מה שהי' בענין הקורונה שנראה להדיא דאין עוד מלבדו שהקב"ה הוא זה שמנהל את העולם, וא"כ אם מדברים מזה בבית ומראים איך הקב"ה שינה בזה כל מנהגי העולם, הרי מתעסקים בחובתו של יום ממש.

ב: לדעת ולהבין שרק הקב"ה יודע מה הכי טוב בשבלינו, ובפרט בר"ה יודע הקב"ה מה אנו צריכים להמתיק ואיך אנחנו יכולים להמתיק, ולכן הקב"ה מסדר בשבלינו כל פרטי המצב בר"ה באופן שנוכל לזכות לשנה טובה, ובימים אלו היצה"ר וחיילותיו מבלבלים לחשוב שאילו הי' לי מצב יותר טוב, ש"ץ יותר טוב, מקום יותר טוב, הייתי יכול להתפלל יותר טוב, ואז הייתי זוכה לשנה טובה, אבל באמת זה שחוק ממש לחשוב שאנו יודעים באיזה מצב בדיוק יכולים להמתיק הגזירות, דיתכן דאדרבה ע"י שקשה לו המצב ואעפ"כ מתחזק ומקבל עול מלכותו שכך רוצה הקב"ה, בזה גופא יפעול המתקת הדינים, ואילו הי' נתגלה לו בחלום ליל ר"ה דיש עליו גזירה גדולה ויזכה להמתקה ע"י שיעמידו אצלו בתפלה משהו שיפריע לו ואם יתחזק ולא יכעס יוסר הגזירה, הרי פשיטא שהי עומד בזה, וא"כ הרי פשיטא שלא יגידו לו דא"כ אין לו זכות כלל, ולכן יש לו להתחזק לבד שהכל הוא מהשי"ת.

ג: לחיות במשך כל המ"ח שעות דר"ה במצב של ביטול לרצון וציווי ה', ובכל מצב להתבונן מה רצון ה' ממני במצב זה ולהשתדל לעשותו בשמחה גדולה, וזה נכון בתפלת "וטהר לבינו לעבדך באמת" היינו לחיות כל הזמן עם ביטול חזק לכל רצון ה'.

ד: לחיות בהכרה שאין לנו שום השגה בקדושת וערך כל ציווי ה' בין דאו' בין דרבנן ואין נפק"מ אם זה מהמצוות המיוחדות של היום כמו תקיעת שופר או שזה לימוד תורה ואמירת כל ברכה כראוי ודיון לכף זכות וקבלת כאור"א בסבר פנים יפות, דהכל יש לו לעשות בהתלהבות ובחשק, והיצר עושה "פליגין" דעבודת שמיעת שופר ואמירת מלכיות זכרונות ושופרות יהי' בעבודה גדולה

גילוי מלכותו בא ע"י עבודה פנימית בהסתר

והוסיף הג"ר אליהו דיסקין שליט"א דהשופר הרי בא מכוחו של עקידת יצחק והיינו דעיקר גילוי מלכותו בעולם במ"ת וכן לעתיד הוא רק ע"י עקידת יצחק, ללמדינו דגילוי מלכותו לא בא ע"י מה שבאים להתאסף מאה אלף איש ביחד וצועקים "ה' הוא האלקים" רק כמו בעקידה שהיו שני יהודים לבד בלי אף אחד גם בלי עיתונאים ותקשורת [והרי ישמעאל ואליעזר לא היו שם] ומוסרים את נפשם להקב"ה זה מביא הגילוי הכי גדול, ולכן גם עלינו לדעת דעיקר גילוי מלכותו בעולם בא ע"י שכאז"ל לבד מתגבר על יצרו למען השי"ת. וא"כ עלינו ללמוד שכל פעולה ופעולה קטנה של מלכיות שאנו עושים במשך ר"ה פועל יותר ויותר גילוי מלכותו בעולם.

המלכיות מתחיל כבר לפני ר"ה

הנה בר"ה לב. מבואר דפסוקי זכרונות ושופרות נלמדים מפרשת ר"ה גופא שנא' "בחדש השביעי באחד לחודש שבתון זכרון תרועה מקרא קודש" [ויקרא כ"ג כ"ד] אולם המקור לענין מלכיות נלמד רק ממש"כ בסוף חג השבועות בענין מתנת עניים "ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה וגו' לעני ולגר תעזב אותם אני ה' אלקיכם" [שם פסוק כ"ב] ומיד אח"כ כ' ובחדש השביעי וגו' או ממש"כ ב' בהעלתך "וביום שמחתכם ובמועדיכם וגו' והיה לכם לזכרון לפני אלקיכם אני ה' אלוהיכם" [במדבר י"ז] וצ"ע טובא הרי להנחבאר עיקר מצות ועבודת היום הוא המלכיות וא"כ הו"ל לרמז זה בר"ה גופא.

והנראה בעז"ה דבא לרמז דעיקר עבודת המלכיות אינו כשאתה נמצא בר"ה בביהמ"ד ואתה צועק "מלוך על כל העולם כולו" וגו' רק העיקר מתחיל לפני ר"ה כשאתה נמצא בשדה או בבית ויש לך נסיונות של היפך אמונה והיפך מלכות, ושם אתה ממליך הקב"ה על עצמך בזה אתה ממליך הקב"ה על הבריאה.

מה שהש"ץ אומר "המלך" במקומו

והנה המנהג דבעל שחרית מתחיל בקול רם "המלך" כשהוא עדיין נמצא במקומו ורק אח"כ הולך לעמוד וצ"ב למה, ומורינו הג"ר אפרים רוטשילד שליט"א הציע דפעם הי' הפחד כ"כ גדול לגשת לעמוד ולומר המלך [וידוע על א' הצדיקים שהתעלף באמרו "המלך" ע"פ טענת אספסינוס לר' יוחנן אי מלכא אנא איפה היית עד עכשיו] עד שהוצרכו לזרוז לגשת ובינתיים אמר המלך במקומו, אולם לדברינו הנ"ל אמר ידידי הרב ישראל וורשנר שליט"א דבר יפה, דבאים לרמז דעיקר המלכיות אינו כשעומד כש"ץ וצועק ומסלסל בקולו המלך ואף

אחד לא מפריע לו, רק עיקר המלכיות כשהוא נמצא במקומו בין אחרים ומפריעים לו ואף אחד לא שומע ולא רואה. [וי"א דכיון דלעבור לפני התיבה הוא בגדר ירידה שכך הי' המנהג להיות בעומק לקיים ממעמקים, אז זהו רק בשעת התפלה והצעקה אבל ההמלכה צריך להיות ממקום גבוה]

עניני תקיעת שופר

בגדר שיעור תקיעה

במשנה ר"ה לג: שיעור תקיעה כשלש תרועות שיעור תרועה כשלש יבבות, ומבואר בגמ' דשיעור תקיעה הכוונה שיעור ג' תקיעות כשלש תרועות ובפשוטו היינו דשיעור תקיעה אחד הוא כשיעור תרועה וכ"ה פשטות ד' רש"י וכ"ה דעת הר"ן וכ"פ בטור ושו"ע סי' תק"צ ס"ג ובמשנ"ב סק"ז. [אבל ד' הרמב"ם דשיעור שש תקיעות כשלש תרועות וא"כ שיעור תקיעה כחצי תרועה]

ובהא דשיעור תרועה כשלש יבבות לרש"י הכוונה ג' קולות בעלמא כל דהוא, ולד' הרבה ראשונים כל יבבא הוא ג' כוחות וא"כ ג' יבבות הם ט' כוחות. והובאו שתי הדעות בשו"ע שם ס"ג.

עוד איתא בגמ' דתנא דברייא חולק וס"ל דשיעור תרועה כג' שברים. וכיון דדבר מוסכם הוא דשיעור תקיעה כשיעור תרועה, לפ"ז יהי' נפק"מ גם בשיעור משך התקיעה דלתנא דמתני' שיעור תקיעה הוא רק כג' יבבות ולתנא דברייא שיעור תקיעה כג' שברים. וא"כ בתש"ת יש להאריך בתקיעה כשיעור ג' שברים ובתש"ת כשיעור ג' או ט' כוחות, ובתשר"ת כשיעור ג' שברים עם עוד ג' או ט' כוחות.

ולא נתבאר היטב מנ"ל שיעורים אלו ובהא דשיעור תקיעה כתרועה, כ' הר"ן "דהכי קים להו דשיעור תקיעה כתרועה וקרא נמי אקשינהו דכתיב והעברת דהיינו פשוטה וסמך ל' שופר תרועה" ובהא דשיעור תרועה הוא ג' יבבות או ג' שברים כ' תוס' יו"ט לפרש השיטה דט' כוחות כיון "דלא מסתבר דיבבא אחד הוא קול אחד קצר דאין אדם מיבב בקול אחד בלבד אלא בג' קצרות ולכן שיעור יבבא אחד הוא ג' כוחות קצרות, וזה ג' כוחות תכופות וקצרות ומפסיק וזהו יבבא אחת, [אבל שיעור ג' כוחות קצרות בכח אחד הוא הנקרא שבר לכו"ע] אבל לא סגי לעשות ג' כוחות קצרות בלבד לצאת יד"ח תרועה שהיא יבבא אחת, כמו דלפי' א' לא סגי לעשות כח אחד שהיא יבבא אחד, אע"ג דלא כתיב אלא תרועה דמתרגמינן יבבא ומשמע חדא, אלא וודאי סברא בעלמא, א"נ קבלה היתה בידם דבחדא לא סגי אבל הוכחה מן הכתוב לא מצאתי עכ"ל התו"ט. ויל"ע

עדיין שם תקיעה עלה, ויצא מכלל שבר, דהנה זה דג' כוחות כ"ד יש עליו שם יבבא זה ידענו גם בלי התורה דזה סברא, וא"כ פשוט מסברא דצורת שבר צריך להיות יותר משתי כוחות כ"ד וא"כ תקיעה צריך להיות יותר כדי שיצא מכלל שבר וא"כ בשעשה שבר כשיעור זה נעשה תקיעה אף שא"א לצאת בו חובת תקיעה. וד' הרמ"א או דסוברים דלצד זה חפצא של תקיעה הוא דוקא בג' שברים או דחפצא דשבר הוא חלק ממה שלהלכה יוצאים בה יד"ח תקיעה. עכ"ד דו"ז זצ"ל.

ומה שצ"ע בדבריו דהרי בתוס' ושו"ע מבואר דלצד דתרועה הוא ט' כוחות א"צ להזהר בזה ולד' דו"ז עדיין יש לזהר כיון דהא דט' כוחות הוא רק מהלכה וקבלה אבל לכו"ע גם בפחות מזה יש עליו שם תרועה בג' כוחות כ"ד, וא"כ לכו"ע נחמיר בשיעור השבר שלא יהי' יותר מג' כוחות כ"ד, ורק אי נימא דלשיטה דבעי' ט' כוחות זה מסברא דל"ש בפחות מזה כדהסתפק התו"ט א"ש דא"צ לחשוש לפחות מזה אבל דו"ז הקדים דרק לצד דג' כוחות זה סברא. וצ"ע.

פנימיות ענין מאה קולות

הנה בגמ' ר"ה לג': ילפי' ביאור תרגום תרועה דזה יבבא ממש"כ אצל אימי' דסיסרא בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא שהי' ביטוי של בכיה, רק דנחלקו אי גנוחי גנח או ילולי יליל, אבל לכו"ע יסוד ענין תרועה ילפינן מאימי' דסיסרא. וצ"ע במה זכתה אימי' דסיסרא שממנה נלמד צורת מצות תקיעת שופר.

עוד מצינו בתוס' שם ד"ה שיעור ומובא בהרבה ראשונים בשם ירושלמי שהי' לפנייהם, שתוקעים מאה קולות כנגד מאה פעיות דפעיא אימי' דסיסרא וצ"ע וכי בשביל שלימוד ענין תרועה היא מאם סיסרא צריך גם לתקוע כמס' הבכיות שלה. ועוד דיש מקשים דלא מצינו בשום מקום שאם סיסרא צעקה מאה צעקות, ומביאים מס' המנהיג דצ"ל שכשהיתה אם סיסרא מיבבת באו לה חבלי לידה ופעתה כיולדה, ולזה יש כבר מקור בחז"ל דצעקות של יולדת הם מאה ועדיין צ"ע מה שייכא ענין לידה לאם סיסרא. [ורמ"מ כשר רצה לעשות ט"ס דהכוונה לבכיות של שרה אמינו כשנתבשר לה ענין עקידת יצחק]

סיסרא נשא בתוכו כוחו של רע"ק שהוא

תורה שבע"פ

ור' צדוק הכהן זי"ע מאיר את עינינו בענין זה בספרו רסיסי לילה אות מ"ו סק"ז ע"פ גי' עין יעקב בסנהדרין צו: דרבי עקיבא הי' מבני בניו של סיסרא, והרי רע"ק הוא שורש תורה שבע"פ וא"כ מסתמא הי' כל כוחו

אי כ' הפי' השני דקבלה היתה בידם, רק לשיטה דט' כוחות דהי' מקום לומר דסגי בג' כוחות אבל לשיטה דג' כוחות פשוט דהוא רק מסברא וא"צ לקבלה. עוד יל"ע דעיקר דבריו לשיטה דתרועה הכוונה יבבות אבל לשיטה דקאי אשברים לא פי' ואולי דגם בזה פשוט דאין אדם גונח רק בקול אחד או דגם בזה צ"ל שהי' להם קבלה. ובחיי אדם כלל קמ"ב ס"ג כ' דשברים קיבלו חז"ל שלא יהי' פחות מג' שברים זה אח"ז. אלא שבס"ד כ' כן גם לענין שיעור תקיעה כג' יבבות דכן קיבלו חז"ל.

והנה בתוס' החמיר דגם כשעושה סדר תש"ת לא יאריך בשבר אחד כשיעור ג' יבבות שזה ג' כוחות כ"ד לרש"י כיון דלצד אחד זה נחשב שיעור תקיעה וכ"פ בשו"ע שם ס"ג, ותמה מהרש"א דהרי על הצד תש"ת שיעור תקיעה הוא כג' שברים ולא כג' יבבות, וכ' שם דאולי תוס' חזרו בו אח"כ, וכ"ה באמת בהג' אשר"י וכ"פ הרמ"א, וב"ח תי' שי' התוס' דא"ש עם שי' רב האי גאון דתקנת ר' אבהו לא הי' מצד ספק וא"כ הכל נכון, אולם רוב ראשונים חולקים על רה"ג, וב"י תי' שכל שהאריך בשבר כשיעור תקיעות תר"ת שהוא כג' יבבות הרי יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה אע"ג דלגבי תקיעה דסי' ידי' ל"ה כתקיעה" ומ' מדבריו דגם אם ע"פ תורה לא יצא בזה חובת תקיעה עדיין שם תקיעה עלה לכו"ע רק דחסר בשיעור תקיעה לצאת בו וצ"ע.

וביאר בזה דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל בספרו ברכת יו"ט על הרמב"ם הל' שופר [והדפיסו מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בספרו ילקוט שיעורים מועדים סי' ב'] דהנה יש לחקור בהא דשיעור תקיעה כתרועה האם דפחות מזה חסר בעצם חפצא דתקיעה או דחסר רק בשיעור משך תקיעה לצאת בו, וכ' דתלוי במשנ"ת לעיל בשם תו"ט וחי' אדם האם שיעור התרועה הוא מסברא או מקבלה דאם זה מסברא היינו דפחות מזה חסר בשם תרועה, אבל אם זה מקבלה י"ל דחסר רק בשיעור, וא"כ יש לומר ג"כ בהאי דינא דשיעור תקיעה כתרועה דתלוי בזה, וא"כ י"ל דאי שיעור תקיעה כג' כוחות בעלמא י"ל דזה מסברא כדכ' תו"ט ובפחות מזה חסר בעצם חפצא דתרועה וא"כ ה"נ הא דשיעור תקיעה כתרועה הוא ג"כ דבפחות מזה חסר בעצם שם תקיעה, אבל אי שיעור תקיעה כט' כוחות או ג' שברים י"ל דזה רק מקבלה, וא"כ בפחות מזה רק חסר בשיעור לצאת בו, וא"כ גם בשיעור תקיעה כתרועה היינו דבפחות מזה רק חסר בשיעור לצאת בו אבל עדיין שם תקיעה עלה.

וא"כ א"ש שי' התוס' דגם בעוסק בסדר תש"ת יש לזהר שלא להאריך בשבר כג' כוחות כ"ד דאף דלשיטה זו לא יצא בתקיעה כשיעור זה, זה רק מצד שחסר בשיעור אבל

מאה פעיות דרע המלביש ומקיף לטוב המכונה בשם יבבות דאימיה דסיסרא וכו' עיי"ש בהרחבה. עכ"ד ר' צדוק בספרו רסיסי לילה.

ביאור מה שהשקתה יעל לסיסרא דוקא חלב

ויש להוסיף על דבריו במה שיעל השקתה את סיסרא דוקא בחלב, שנא' ויאמר אלי' השקיני נא מעט מים כי צמאתי ותפתח את נאד החלב ותשקהו [שופטים ד' י"ט] ודבורה הדגישה את זה בשיר שלה "מים שאל חלב נתנה" [שם ה' כ"ה] דחלב מרמז על תורה שבע"פ כמבואר בעירוני נד: דדיה ירווה בכל עת נמשלו ד"ת לדד מה דד זה כ"ז שהתינוק ממשמש בו מוצא בו טעם אף ד"ת כ"ז שהוא הוגה בהן מוצא בהן טעם. וא"ש דדוקא רע"ק הוא זה שהתווכח עם חכמים בפ"ו דמכשירין והובא בשבת קמד. בחשיבות משקה דחלב דס"ל דכל סוג חלב מטמא בין לרצון בין שלא לרצון ועדיפא ממי גשמים, כיון דכל יצירת רע"ק בא ע"י השקאת חלב, ועי' נדה נה: דעיקר המקור דחלב נקרא משקה נלמד ממש"כ אצל יעל ותפתח את נאד החלב ותשקהו, וברש"י שבת קמג: ציין לפסוק זה למקור לחלב אשה ג"כ וביארו המפרשים ע"פ רוקח פ' בשלח דאכן יעל השקתה אותו מחלב שבדדי' וזה צ"ב טובא למה עשתה זה, ולנת' א"ש דהי' בזה חשיבות גדול כדי להוציא נשמת רע"ק מבין הקליפות והי' צריך להיות דוקא ע"י חלב שלה.

וידידי הרב יוסף דוב פאלק שליט"א אמר לי שאביו הג"ר פסח אליהו זצ"ל שמע מהגרצ"ה פרבר זצ"ל לפרש הא דדבש וחלב תחת לשונך [שיר השירים ד' י"א] וי"ל דקאי על תורה שבע"פ [דבפסוק לפני זה כ' מה טובו דדיך מיין דקאי על דברי סופרים כמבואר בעי"ל לה]. דטעם חילוק דבש היוצא מן הטמא דמותר וחלב היוצא מן הטמא דאסור דדבש רק עובר דרך גוף הדבורה, אבל חלב בא מעצם הבהמה, וה"נ בתורה מצד אחד צריך להיות רק צינור להמשיך המסורת דומיא דדבש, מצד שני צריך לחדש ולהוסיף מעצמו דומיא דחלב נמצא דחלב מרמז לתורה שבע"פ.

[וי"ל בדרך צחות דלכן עיקר הדגשת גזירת חז"ל בש"ס שנא' בו כי טובים דודיך מיין שטובים ד"ס יותר מיינה של תורה ולא רצו לגלות הטעם הוא לענין גבינת עכו"ם שנעשה מחלב בעי"ל לה].

כשר"ה חל בשבת מתגלה ביותר ענין החלב

ויש להוסיף דבשנה שר"ה שחל בשבת מתגלה ביותר ענין החלב דהרי מבואר בחת"ס ומאור ושמע [הארננו בענין זה בר"ה תשפ"ד] דלכן א"צ שופר בשבת כיון דאין שם דינים וזה מרומז בר"ת תקעו בחודש שופר שב"ת חל"ב דחלב רומז לרחמים גמורים כמבואר במג"א סוה"ל פסח, עוד מבואר בחת"ס דעיקר מה

בסיסרא וכל כח חכמי ישראל הי' אצלו ולכן אמרו ז"ל במגילה יד. לגי' ילקוט שופטים רמז מ"ב דלכ"כ אצל דבורה שישבה תחת תומר דבורה מה תומר זה צלו מועט כן חכמים שבאותו דור מועטים, ואשה היתה שופטת רמז לתורה שבע"פ שהיא מדה המקבלת דאז היתה התחלת התגלות יסוד תורה שבע"פ בעוה"ז בלבוש עב דקליפה גרועה דסיסרא המקיפתו, וביאר שם באריכות ענין תשע מאות רכב ברזל דסיסרא לעומת שש מאות רכב פרעה, וענין מה שנשלכו לנחל קישון, ובסוף כ' דענין בעילת סיסרא ליעל אשת חבר הקיני וכ' בין רגלי' שכב וגו' היינו בזה היתה קליטת חלק הטוב דסיסרא ביעל וכמ"ש הרמ"ע מפאנו [מאמר חיקור דין חלק ה' פ"א] שמאותן ביאות יצא רע"ק וכבר יצא כל כוחו ממנו,

[וז"ל הרמ"ע מפאנו שם דזהו מש"כ בעד החלון נשקפה דקאי על השכינה הקדושה שלא יאבד סיסרא בשביל שלשלת היוחסין שהיתה גנוזה בו עד שנתעברה ממנו יעל בביאה שלישית משבע ביאות של סיסרא, שנא' שכב דרך כבוד כענין וישכב עמה בלילה הוא ותיבב שכינה על איחור הציורף והתיקון שלא יבוא רע"ק אלא באחרית הימים, כי כן הצריכו הרשע לציורף מרובה בשביל רוב הזוהמא שהטיל בה קודם העיבור ולאחריו, ולזה אמרה מדוע כושש רכבו לבוא שהטעינו אותו רשע צירוף מרובה ברוב זוהמא שהטיל בה תחלה וסוף, חכמות שרותי' תעננה והם עלמות תופפות מלאכין דשכינתא, הלא ימצאו יחלק שלל להפשיט הבגדים הצואים אחת לאחת למצוא חשבון בשני צירופים מזוקקין לזוהמות שתי הבעילות שקודם ההריון ולא משום זוהמא שלאחריו' וזוהו רחם רחמתיים הא תלת שבשלישית נתעברה וכו' על אלה נאמר כן יאבדו כל אויבך ה' ועל רע"ק וחבריו כתיב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו]

המשך דברי ר' צדוק: וכבר יצא כל כוחו ממנו נאמר ותיבב אם סיסרא כי עיקר כח הצעקה ותפלה באשה כידוע שהיא מסטרא דנוקבא כי האשה חסרה ומבקשת השלמה ממשלימה בעולם, וסיסרא היה בכוחו כל כח תורה שבע"פ של רע"ק ואמו שהביאתו לעולם שהי' גנוז כל זה בכחה, היא היתה התפשטות כחה בקול צעקה מעין קול דתפלה אבל לא בתפלה להשי"ת, ואמר דכל שורש קול דיבבא הי' מעוטף בלבוש שק ידיה וודאי הי' בה כל עוצם כח דיבבא כי וודאי ענין הנזכר בקרא אינו סיפור דברים בעלמא ולכן תוקעין מאה קולות נגד הקולות שלה, היינו דכל כח דיבבא הי' מלוכב בה ומש"כ מאה פעיות דלא נזכר מנ"ל אבל נמצא לשון זה בחז"ל ויק"ר כ"ז ז' על פסוק מאפע ממאה פעיות שהיולדת פוצה בשעה שמולידה ולפי שזה הי' דוגמת לידה, שע"י קליטת יעל מסיסרא הוצרך לצאת גם ממנה המלוכב בה ויצא ע"י יבבות הללו ומאה הם נגד שלל הכוחות המלבושים תוך הגוף הוא בכלל פעיא אחת דיום תרועה דר"ל צעקה יחידית שבהתפשטותה הוא מאה שמשם והלאה מתפשט לאין קץ אחר שיצא מכל

בשביל תורה שבע"פ והיינו הרים נזלו מפני ה' היינו שנעקרו ממקומם ונעשה כגיגית על תורה שבע"פ.

עכ"פ לפ"ז א"ש ענין מאה קולות דר"ה דהרי מבואר בשפ"א כמה פעמים דעיקר קול השופר הוא לעורר קול דמ"ת דהרי התחדשות הבריאה מחייבת מ"ת דהרי כך התנה הקב"ה דרך אם יקבלו התורה מוטב, וא"כ צריך גם לעורר קול של תורה שבע"פ וזה התחדש ע"י מאה קולות דאם סיסרא. ויש לרמז בהא דר"ה כו: שופר דר"ה של יעל פשוט ליצל אשת חבר הקיני שהמשיכה כוחו של רע"ק.

התרועה מרמז לתורה שבע"פ שבא

בעקבות חטא העגל

ובזה א"ש דכל ענין תרועה לא ברור ונחלקו בו חכמים וגם נסתפקו בו במשך הדורות, ור' אבהו תיקן כל הקולות ביחד, וזה רמז לתורה שבע"פ שכל ענינו ספיקות ומחלוקת. עוד א"ש מש"כ שפ"א תרנ"א דכל הקולות כשרין היינו ע"י התשובה מתכשרין כל הקולות וחוזרין להיות קול פשוט ישר וזהו פשוטה שלפני' ולאחרי' ובאמצע שברים תרועה שאינו קול ישר כי ראשיתן ואחריתן של ישראל הוא טוב ובקבה"ת זכו בני' לקול ישר ושלם ולעתיד ג"כ טוב אחרית דבר מראשיתו והזמן שבינתיים אעפ"י שחטאנו ע"י תשובה מתקנים החטאים ומתבטל הקול שנשבר שבאמצע ברובא עכ"ד ועד"ז י"ל דקול פשוט מרמז לתורה שבכתב, וקול תרועה נרמז תורה שבע"פ שנגרם מחמת שבירת הלוחות וממה ששמע יהושע קול העם ברעה, ואמר קול מלחמה במחנה [שמות ל"ב י"ז] ובתחלת הפרשה כ' וירא העם כי בשש משה ובבעל הטורים שם ב' במסורה כי בשש משה מדוע בשש רכבו לבא מה התם מת אף הכא היו סוברים שמת] ועי"ז נתחדש שכחת התורה ותורה בעמל דלוחות שניות, וכל תורה שבע"פ בא ע"י רוב כעס, וצרות דגליות. [וי"ל קול תרועה דשופר בא לתקן הקולות של תרועה דעגל שאמר משה [שם י"ח] אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שומע. היינו שלא שמע קול התגברות על היצר וגם לא קול של חלשים שצועקים ווי או ניסה מפני היצר רק קול חירופין וגידופין, והתיקון לזה להתעורר לקול תרועת השופר להתגבר על היצר ולשבר את הלב להקב"ה.]

מאה קולות הוא מצד כלל ישראל

ובזה הוסיף ידידי הג"ר יוסף שמעון שטרן שליט"א מה דתקנת מאה קולות בעצם אין לו משמעות מדאורייתא ממנ"פ דהרי הכל רק מחמת ספיקות דמדאו' זה רק גנוחי גניח או רק יילולי יליל ורק מדרבנן מצד תורה שבע"פ נעשה מזה חפצא דמאה קולות, עוד י"ל דכולו בנוי מצד מנהג שבא מהרגש של כלל ישראל ובנוי על רגש של

שמגין עלינו בשבת הוא קיום דין דרבנן שגזרו לא לתקוע בשבת ולהנ"ל דחלב מרמז לתורה שבע"פ א"כ בר"ה שחל בשבת יש לנו פעמיים רמז חלב ובוודאי יש בזה ריבוי של רחמים.

בדבורה התגלתה ענין תורה שבע"פ

והנה כשנתבונן בכל ענין דבורה ושירה שלה נראה איך שהכל מרמז לתורה שבע"פ, דהנה דבורה קורא לעצמה "אם" שנא' עד שקמתי דבורה שקמתי "אם" בישראל [שם ה' ז'] וכ' בספר אהבת יהונתן עד שקמתי דבורה שהחזירה עטרה ליושנה ולמדה את בני' תורה שבע"פ, וזהו שקמתי אם בישראל כי תורה שבע"פ נקראת אם כמ"ש ואל תיטוש תורת אמך [משלי א' ח'] דתורת אמך היא תורה שבע"פ וכ"כ בביאור הגר"א שם דקאי על תורה שבע"פ [ראה ספר תורת אמך [קפלן] הרבה אופנים איך תורה שבע"פ קשור דוקא לאם] וא"ש דנמשך מ"אם" סיסרא דוקא. ויש להוסיף דעצם שם דבורה רומז על תורה שבע"פ שכ' הרדב"ז בספרו מגדל עוז בפ' על שיר השירים דאלמלא תוקפא דדינא קשיא לא נפקת דבש מאן דבש תורה שבע"פ וכן היא המדה מתוקה כדבש ועוקצת כדבורה. [ואולי לכן אוכלים דבש בליל ר"ה] וכן מש"כ במדרש שהש"ר שהקב"ה קרא לכנ"י בתי לא זו מלחבבה עד שקראה אחותי ובסוף קראה אמי להורות שכביכול הקב"ה צריך לכלל ישראל וזה ענין תורה שבע"פ.

בשירת דבורה מוזכר הגילוי של מתן תורה

והנה התחלת שירת דבורה מתייחס למתן תורה שנא' ה' בצאתך משעיר וגו' ארץ רעשה גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים הרים נזלו מפני ה' זה סיני מפני ה' אלקי ישראל [שופטים ה' ד-ה] ועי' רש"י ורד"ק דרוב מפרשים פירשו דקאי על מתן תורה ומבואר דגילוי האלקים שהי' במלחמת סיסרא הי' בצורת גילוי של מתן תורה וכמו שכל העולם חרד כשאמר הקב"ה אנכי ה"א כך זכו גם הם לגילוי כזה. וזה גם עומק כוונת חז"ל שאמרו ששילם הקב"ה להר תבור וכרמל שבאו למ"ת ויצאו בבושת פנים והחזיר להם הקב"ה בכפליים נאמר בסיני אנכי ה"א בתבור נאמר אנכי אנכי שהיה שם גילוי כעין מעמד הר סיני.

וצ"ע מה השייכות עכשיו לגילוי דמתן תורה ולד' ר' צדוק הנ"ל א"ש דעכשיו נולד בעולם כח תורה שבע"פ וא"כ הוי מתן תורה מחודשת. וא"ש ד' הר"ר יהונתן באהבת יהונתן שם שפי' פסוקים אלו שבא לומר איך השתלשל תורה שבכתב ותורה שבע"פ בעולם ובסוף כ' דידוע דהקב"ה כפה הר כגיגית וכ' התוס' דזה הי'

יצאו נגדו ע' באריכות רבה בס' עיר הקודש והמקדש להגרימ' טוקצינסקי וצ"ל ח"ג פ"כ

והנה לא נתברר במתני' הטעם לא לתקוע בשבת ולמה במקדש או עכ"פ בב"ד יהי' שונה, ונחלקו בזה בבלי וירושלמי דבבלי שם בהו"א פירש רבי לוי בר לחמא בשם רבי חמא בר חנינא מדכתיב בפ' אמור שבתון זכרון תרועה [ויקרא כ"ג כ"ד] ובפ' פניחס כ' יום תרועה יהי' לכם [במדבר כ"ט א] דרשינן "זכרון" גבי שבת דאין תוקעים. ונדחו דבריו משתי טעמים א: דא"כ גם במקדש לא יתקעו. ב: דאין איסור מלאכה בתקיעת שופר כלל דתנא דבי שמואל ממש"כ "כל מלאכת עבודה לא תעשו" יצאו תקיעת שופר ורדיית הפת שהם חכמה ולא מלאכה. ומסקינן דמדאורייתא מותר ורבנן גזרו משום דרבה דאמר הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבידנו ד"א ברה"ר וה"ט דלולב וה"ט דמגילה. ומה שבמקדש לא גזרו פירש"י דאין שבות במקדש. [הק' בטורי אבן דשופר אין לו שייכות בעצם למקדש כדי לומר בו אין שבות במקדש ותי' בתרועת מלך דיש קיום מיוחד של תקיעה לפני ה' שנאמר בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'] ומה שתיקן ריב"ז בכ"מ שיש ב"ד פי' הר"ן ורמב"ם הלי' שופר שם דהתם נמי ליכא למגזר דאימת ב"ד עליהם. ועי"ש בשפ"א ד"ה משחרב דלרמב"ם דגם מעיקרא היו תוקעין בכל ירושלים י"ל דריו"ח לא חידש כלום דמעלת ירושלים הי' מחמת ששם הי' ב"ד הגדול קבוע, אבל לרש"י וראב"ד דמעיקרא הי' התקנה רק במקדש דאין שבות במקדש א"כ ריו"ח ביטל דברי הקודמים ותי' דגם לד' רש"י וראב"ד גילה ריו"ח דמעלת המקדש הי' רק מצד דיש שם ב"ד.

האם למסקנא נדחו דברי רבי לוי

ובפשטות למסקנת הבבלי נדחה דברי ר' לוי ול"ש כלל לרמז זכרון תרועה רק גזירה בעלמא וא"כ צ"ב מה יעשה רבה עם סתירת הפסוקים, [ובס' תניא רבתי הלי' ר"ה סי' ע"ז חידש דרבה בא לפרש טעמא דקרא וכ"כ בשבלי הלקט סי' רצ"ד וא"כ לא יהי' מח' בבלי וירושלמי המבואר לקמן אבל ל"מ כן] וכתב החת"ס בדרשות [לשנת תקצ"ד ז:] דממה שיסד הפייטן בשחרית ליום ב' דר"ה טעם הפטור משופר עה"פ זכרון תרועה⁵ מ' דגם למסקנא לא נדחה

נשים של אם סיסרא, וכן שירת דבורה, ויעל אשת חבר הקני דכ"ז מרמז לתורה שבע"פ שבא מצד רגש כלל ישראל. וא"ש דהמן גילגול סיסרא ואסתר גילגול יעל דגם שם הי' התחלת גילוי תורה שבע"פ דמגילת אסתר הוא צירוף תורה שבכתב ותורה שבע"פ וכ' שם הדר קבלוה מה שהי' בכפי' דקאי על תורה שבע"פ, ומבואר בשפ"א דלכן הי' שם מלחמת עמלק דלפני כל גילוי של תורה צריך מלחמת עמלק.

שיעור התקיעה כפי גודל ההשקעה בתרועה

ובזה יל"פ הרמז במה ששיעור תקיעה כתרועה ונדחקו מנ"ל זה האם מסביר או מקרא, וממנ"פ יל"ע מה הענין בזה וע"פ דרוש י"ל דמדת גילוי התקיעה שהוא תורה שבכתב מתלא תליא כפי מדת העמל בתורה שבע"פ דזה מגלה העומק בתורה שבכתב.

תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת

תנן במשנה ר"ה כט: יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת היו תוקעין במקדש ולא במדינה, ומשחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שהיו תוקעים בכל מקום שיש ב"ד אפי' באינו קבוע, ולר' אלעזר ביבנה בלבד התירו כיון ששם היתה סנהדרין גדולה אבל לא בב"ד של כ"ג, ולרבנן בכ"מ שיש ב"ד קבוע דומיא דיבנה. ולירושלים הי' מעלה על יבנה דכל עיר שהי' קרובה ושומעת ויכולה לבוא תוקעין אבל ביבנה לא היו תוקעין אלא בב"ד [עי"ש בסוגיא פרטי דינים בהא דב"ד האם היינו בפני ב"ד דוקא או בזמן ב"ד]

בביאור החילוק בין זמן המקדש לזמן החורבן נחלקו הראשונים דד' רש"י ותוס' שם וראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם פ"ב משופר ה"ח דמקדש דמשנה הכוונה למקדש ממש ובזמן המקדש לא תקעו רק במקדש ורק אחר החורבן תיקנו גם במקום ב"ד לכל מר כדאית לי' ואז הי' מעלה לירושלים ולדסמוך לי', [כן מבואר בתוס' שם ורשב"א ור"ן אולם בד' רש"י עי' ריטב"א דמעלת ירושלים הי' בזמן המקדש אחרי שגלתה סנהדרין] אבל ד' הרמב"ם דבזמן המקדש והי' ב"ד הגדול בירושלים תקעו כולם בכל ירושלים ועיירות הסמוכות ומעלת ירושלים שכולל גם הסמוך לה נוגע גם בזמן המקדש, ואחר החורבן בכ"מ שיש ב"ד קבוע וסמוך שמקדשין בו את החודש תוקעים בו. עוד מבואר ברמב"ם דלהלכה בעי' דוקא ב"ד סמוכין שמקדשין בו את החודש וא"כ דל"ש תקיעת שופר בזמנינו בשבת דליכא סמוכין אבל ד' הרי"ף דסגי בב"ד של שלשה דפסק כת"ק דא"צ ב"ד קבוע וכן נהג לתקוע בשבת בבית דינו. [והגרי"ר עקיבא יוסף שלינגר וצ"ל רצה להנהיג בירושלים תקיעת שופר ברי"ה שחל בשבת וכל גאוני הדור

⁵⁵ כוונתו לפיט של רבינו שמעון בר יצחק המתחיל שמו מפאריס עדת חבלו שבעצם שייך לשחרית יום שני, אולם כשחל יום א' בשבת אומרים חלק מפיוט זה כבר ביום ראשון, וטעם הדבר כ' הלבוש אור"ח סי' תקפ"ד כיון שבאות ח' כתוב בו מענין ר"ה שחל בשבת וכן הוא לשון הפיוט "תפס חניטיו [לימד צאצאיו של יצחק] לתקוע בזה חדש, יום זה אם יקרה ביום שבת קודש [אעפ"כ מזכירים] זכרון תרועה מקרא קודש. טקעו אם בחול יביאכם [ואילו בכל שנה כאשר קביעתו יהי' בחול אז] צו לתקוע בכל גבולכם [ואז] יום תרועה יהי' לכם. הרי מבואר להדיא דיסוד החילוק בין שבת לחול נעוץ בהבדל הפסוקים.

נאמר רמז דזכרון תרועה, דאז חל ר"ה שבת ע"פ חשבון גמ' **שבת פז**: לכן רמז שם משה זכרו תרועה דכל דברי חכמים נתונים המה מפי הקב"ה למשה מסיני וגילה לומה שיחדשו חכמים.

עוד כ' **החת"ס** [בדרשות לשנת תקצ"ה ח:] דמש"כ בתורה זכרון תרועה הגם דלמסקנא הוא רק מדרבנן, ע"פ מש"כ **רמב"ן פ' אמור** [ויקרא כ"ג ט"ז] דלכ"כ בשבועות וביו"כ לדורותיכם ובכל מושבותיכם אע"ג שהוא מצות הגוף דלא נימא דעיקר קדו' היום מיוסד על המצות המפורשות בו כמו שתי הלחם בשבועות וכניסת כה"ג לפני ולפנים ביו"כ קמ"ל דיומא קא גרים בכל מקום ובכל זמן. וא"כ י"ל דס"ד דעיקר קדו' יום ר"ה מיוסד על השופר דוקא דהרי לא נעשה בר"ה שום נס וכ' רק תרועה וא"כ ס"ד דבלי תרועה בפועל אין יו"ט כלל וא"כ בשבת שתיקנו רבנן שלא לתקוע אין כאן יו"ט דר"ה כלל, ואילו הי' כן לא הי' בכח חכמים לעקור היו"ט והקרבתו לגמרי קמ"ל קרא זכרון תרועה שהיום נקרא זכרון ולא תרועה, וא"כ גם באין תוקעים בו הוא יו"ט זכרון תרועה ושוב נצטוונו מצוה שביום זכרון תרועה יהי לנו יום תרועה והוא טפל אגב היום וממילא אע"פ שבטלו חז"ל מצות היום קדו' היום לא בטל ע"כ ד' הח"ס.

למה דוקא בחל בשבת נקט "יו"ט" של ר"ה

לד' **החת"ס** מיושב מה דבריש פ"ד דר"ה [כט:] נקט יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ולמה נקט לשון "יו"ט" וכבר העיר בזה **בהג' חשק שלמה שם**, [ולענין שאר יו"ט מציינו כן חגיגה ט: ביצה כ: פ"ג ופ"ה דסוכה ורפ"א דתענית ועוד ולענין ר"ה כ' בעירובין לט. אבל כאן במס' ר"ה כמדומני כ' כן רק כאן ולחת"ס א"ש דדוקא משבת מוכח דיום ר"ה הוא יו"ט בעצמותו גם בלי שופר. וע"ע לקמן בסוף דברינו מה שביארנו בזה ע"פ שפת אמת וקדושת לוי.

למה דוקא בפ' אמור נקט זכרון תרועה

עוד מיושב לדבריו קו' התורה תמימה פר' אמור אות פ"א דאיך יתכן דבפ' אמור ששם מתפרש עיקר מצוות היום דיו"ט כ' רק זכרון תרועה ובפ' פינחס שעיקרו מיירי במוספין שם מובא עיקר מצות שופר [מצות תקיעת שופר במג"ח לא תמצא בפ' אמור בהדי איסור מלאכה דר"ה רק בפ' פינחס] עוד הק' **בערבי נחל לר"ה** בשם המפרשים דאיך יתכן דקרא דפ' אמור מיירי בשבת הרי בסוף הפסוק כ' **כל מלאכת עבודה לא תעשו ואי בשבת מיירי הרי בלא"ה אסור במלאכה מצד שבת ול"ל קרא נקושיא זו תלוי בסוגיא דחולין קא: בעשה מלאכה ביו"כ שחל בשבת למאן דלית לי' איסור בת אחת על מה יתחייב בשגג בא' מהן והיזד בשני ולד' חת"ס א"ש דדוקא במקום שהוזכר עיקר**

ד' רבי לוי ⁶ ור' לוי גופי' לא נעלם ממנו גזירת שמא יעבירונו שצריכים לענין לולב ומגילה ולא נעלם ממנו קו' הגמ' דלאו מלאכה היא, ופי' דהרי שי' רבי אליעזר **שבת קלא**: דילפי' מיום תרועה דגם מכשירי שופר דוחין שבת דלתקיעה גופא א"צ דלאו מלאכה היא וי"ל דלרבנן לזה גופא איצטריך זכרון תרועה דלפעמים לא יתקעו וזה בשבת באופן שלא הוכן שופר או הוא חוץ לתחום או צריך להעבירו ד"א ברה"ר קמ"ל דלא דחי, ומעתה ר' לוי ידע גזירה שמא יעבירונו אלא דק"ל מה איכפ"ל דיעבירונו הרי מכשירי שופר דוחים שבת ממש"כ יום תרועה, ע"כ חידש ר' לוי פסוק דזכרון תרועה דלא דחי מכשירי שופר את השבת וא"כ שפיר יש לגזור שמא יעבירונו וא"ש ד' הפייטן.

ומבואר מד' **החת"ס** דלהעביר ברה"ר השופר כדי ללמוד אצל בקי נחשב מכשירין ולפ"ז לר"א דס"ל מכשירי שופר דוחין את השבת אין סבה לא לתקוע בשבת דל"ש חשש שמא יעבירונו [וה"נ ס"ל דלולב ומגילה דוחה שבת], אולם העיר **ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א** דכ"ז במקום שידוע שזה וודאי ר"ה והיינו במקום שב"ד מקדשים את החודש והרי במקום כזה גם לדידן תוקעים בשופר וא"כ להלכה גם לר"א אין תוקעין בשבת. והנה ברמב"ם מבואר דמעלת ב"ד לפי שב"ד זריזין הם ולא יבאו לחלל שבת ואעפ"כ כ' בתחלה דדוקא ב"ד שמקדשין בו את החודש וי"ל דלא גזרו אלא בצירוף שאולי היום אינו ר"ה ויבוא לחלל שבת בחנם אבל במקום שקידשו בו את החודש יש בו וודאי מצוה וכע"ז **בכס"מ שם ה"י** ולפ"ז מובן יותר גזירת חז"ל כיון דוודאי שבת היום ואין כאן וודאי קיום מצוה דאולי זה לא ר"ה היום ובאמת **למתבונן** גם במקום ב"ד שקידשו את החודש הי' הרבה פעמים שלא ידעו עדיין אם זה ר"ה דהיו מחכים עד שיבואו עדים א"כ רוב פעמים הי' ר"ה מצב של ספק וא"ש גזירת שמא יעבירונו.

וע"ע **בערוה"ש סי' תקפ"ח ס"ט** דהגם דאיסור שופר בשבת הוא רק דרבנן יש בזה רמז בתורה בסתירת הפסוקים דזכרון תרועה ויום תרועה עוד כ' רמז למה בפ' אמור דנאמר בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים

⁶ מה שלא הוכיח **החת"ס** ממה דנפסק **בשו"ע סי' תקפ"ב ס"ז** דיש לומר בשבת "זכרון תרועה" במקום "יום תרועה" דיל"פ דהכוונה דביום זה אנו רק מזכירין התרועה ואין הכוונה לפסוק "זכרון תרועה" וכאן המקום להביא מה שהעיר הג"ר **ישראל זיכרמן שליט"א** בקונ' הלכ' ומנהגים לר"ה שחל בשבת שיש טועין לומר ותתן לנו ה"א את יום הזכרון הזה "יום זכרון תרועה" וכן נמצא בכמה מחזורים אבל באמת צ"ל את יום הזכרון הזה "זכרון תרועה" שהוא הנוסח האמיתי. עוד יש לציין מה שהביא שם בעמ' ח' בשם **שו"ת פרי השדה ח"ג סי' ק"ס** דבליל ר"ה לא גזרינן שמא יטה דאימת ר"ה עליו וכמו יוהכ"פ ועוד דכיון שמזכיר **זכרון תרועה** יש לו היכר שהוא שבת ולא יבוא להטות. וטעם ב' צ"ע דבכל שבת יש לו היכר בזה שאמר כל התפלות של שבת ומ"ש ר"ה.

הוא רק בדרך אסמכתא וצ"ע דא"כ לא נתפרש עיקר הטעם שהוא מצד שמא יעבירונו.

וידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א הציג דאולי מעיקרא כשגזרו חז"ל על שופר ולולב ומגילה בשבת לא גילו הטעם וכמו גזירת גבינת עכו"ם דמבואר בגמ' ע"ז לה. דכיון דהי' גזירה חדשה לא רצו ר' יהושע לגלות הטעם לרי"ש והרבה נתחבטו בגמ' שם לפרש טעם האיסור וע"ז נאמר שם כי טובים דודיך מיין דאמרה כנס"י לפני הקב"ה חביבין עלי ד"ס יותר מיינה של תורה, וה"נ לא גילו הטעם ובפרט דגזירת שמא יעבירונו נראה רחוק ביותר, וא"ש דריו"ח ור"ל נתחבטו איך לפרש המשנה ופי' רב כהנא דזה בנוי על אסמכתא גם אם עדיין לא נתפרש לגמרי כיון דשופר הוא רק חכמה ואינה מלאכה, מ"מ ידעו על מה נסמכו, ורק אח"כ בבבלי ירדו לסוף דעת חכמים שעיקר הטעם הי' מצד גזירת שמא יעבירונו ולזה לא נתפרש רק בבבלי.

ובאמת כבר העיר ידידי הרב אהרן הכהן ארנטרובי שליט"א דבהכרח דגם הירושלמי ס"ל טעמא דשמא יעבירונו דאל"כ מ"ט דלולב ומגילה נופלא שלא מצאנו בירושלמי במ' סוכה ומגילה טעם דאין מגילה ולולב דוחה שבת, וכבר רמז החת"ס לטענה זו בדעת רבי לוי בבבלי דבהכרח מודה לטעם שמא יעבירונו דאל"כ מ"ט דמגילה ולולב, ובאמת לענין מגילה הי' אפשר לטעמא דרב יוסף מגילה ד: דעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה אבל בלולב ליכא טעמא אחרינא וכ"כ התוס' מגילה שם בד"ה ורב יוסף דרב יוסף בהכרח מודה לטעמא דרבה דהרי בשופר ולולב לא מצינו טעמא אחרינא. [ועי' בס' הקובץ על הרמב"ם בפ"ב ממגילה לד' בן עזאי המבואר לקמן ומש"כ בענין זה לקמן בשם מו"ז זצ"ל]

למה לא גזרו מצד חשש הוצאה

והנה בעיקר גזירה שמא יעבירונו ד"א ברה"ר הביאו התוס' ר"ה שם ד"ה שמא בשם רש"י דהא דלא גזרו משום חשש הוצאה דלא פסיקא לי' דאם עקר שלא ע"מ להוציא פטור. והק' תוס' שגם במעביר פטור, ולכן פי' התוס' שאם עקר שלא ע"מ להעביר פטור, ולכן פי' התוס' דמרה"י לרה"ר יש היכר אבל ברה"ר זמנין דלאו אדעתיה. [וכ"כ התוס' סוכה מג. ד"ה ויעבירונו] אמנם הרמב"ם פ"ב משופר ה"ו הוסיף גם הטעם דשמא יוציא מרל"ר. ורעק"א בחי' ר"ה כט: ד"ה גזירה תי' שאין חשש הוצאה כיון שאם יוציא השופר מרה"י וילך דרך רה"ר לבייתו של בקי ולא יפוש באמצע לא יעבור על איסור הוצאה כיון שלא נח ברה"ר, אבל על איסור העברת ד"א יעבור גם ככה"ג דילפי' ממושיט דמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר חייב וא"צ שהעקירה וההנחה יהי' ברה"ר.

מצות יום ר"ה כ' הלשון זכרון תרועה ללמדך דעיקר קדושתו של היום לא נובע מחמת התקיעה דוקא וממילא גם בשבת יש יו"ט אבל לא דקרא זה איירי דוקא בשבת. וע"ע לקמן בסוף דברינו מש"כ בזה ע"פ השפת אמת.

שי' הירושלמי בטעם שאין תוקעין בשבת

וכ"ז בד' הבבלי דס"ל דאיסור תקיעה בשבת הוא רק מגזירה דרבנן אולם בירושלמי כאן לכ' ל"מ כן דמבואר דריו"ח ור"ל התקשו בדין המשנה דמ"ש מקדש מגבולין, ובשעה שדנו בזה עבר כהנא לפנייהם ואמרו דזהו אדם גדול שאפשר לשאול אותו והשיבם ע"פ סתירת הפסוקים דזכרון תרועה ויום תרועה, עוד מבואר שם דר' זעירא צוה לבני הישיבה שיכנסו לבית מדרשו של ר' לוי וישמעו דרשתו דא"א שהוא ידרוש בלי ללמד דבר חידוש, ונכנסו ואמר לפנייהם סתירת הפסוקים הנ"ל והתשובה שכאן בחול וכאן בשבת. ופריך דא"כ גם במקדש לא ידחה את השבת, ומשני ממש"כ ובחדש השביעי באחד לחודש יום תרועה יהי' לכם מ' אפי' בשבת דביום אפי' בשבת [כמו במילה] וכיון דמעיקר הדין אין לתקוע בשבת אין להתיר אלא במקום שיוודעין בוודאות שהוא ר"ה שהם סמוכים לסנהדרין ויודעים שקידשו ב"ד את החודש⁷, ופריך דא"כ בכ"מ שיוודעין שקידשו ב"ד את החודש יתקעו, ותי' רשב"י דלאחר הפסוק הנ"ל בפ' פניחס כ' ועשיתם עולה ויש לדרוש דדוקא במקום קרבן תוקעין.⁸ [ובפשטות כ"ז מדברי כהנא ולולא דרשה הראשונה לא הי' מסתבר להגביל תקיעת שופר בשבת למקדש בלבד]

הרי מבואר דר' הירושלמי דיש איסור מה"ת לתקוע בשופר בשבת וק' דא"כ איך תיקן ריו"ח לתקוע ביבנה ובשאר מקומות חוץ למקדש, ותו' הרי"ד תי' דשי' הירושלמי דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת גם בקו"ע [דלא כבבלי יבמות צ:]. אבל ד' התרועות מלך דגם לירושלמי אין איסור מה"ת לתקוע בשבת והדרשות כאן הוא רק לפטור משופר וכ"כ במשך חכמה ריש פ' בהר בקיצור ולפ"ז הי' אפשר ל' דאין כלל מח' בין בבלי וירושלמי דירושלמי ידע טעם דשמא יעבירונו רק דס"ל דאי הי' חיוב מדאו' לתקוע בשופר לא הי' חז"ל עוקרין המצוה מצד חשש רחוק, והבבלי בא רק לפרש מאיזה טעם נאסר השופר דלזה לא מספיק טעמא דקרא דא"כ גם במקדש ועוד דאינו מלאכה. וי"א דכל ד' הירושלמי

⁷ כבר הערנו דרוב פעמים גם במקום ב"ד לא ידעו כלל אם זה ר"ה והיו תוקעין מספק אולי היום יתקדש ר"ה וצ"ב.

⁸ העיר דודי הג"ר שלמה קופמן שליט"א דמשמעות ד' ירושלמי דשופר דר"ה במקדש מישך שייכא לתקיעות דקרבנות, וכבר הבאנו קו' הטו"א על רש"י שכ' בענין שופר במקדש דשייך בזה אין שבות במקדש דל"ש למקדש כלל ותי' התרועות מלך דיש קיום מיוחד לתקוע לפני ה'.

האם שייך לבן עזאי גזירת שמא יעבירונו

והנה בשבת ה: מובא ש' בן עזאי דבמוציא מרה"ר לרה"ר דרך כרמלית פטור דמהלך כעומד ונחשב כאילו עמד בכרמלית. והביאו תוס' ד"ה בשלמא בשם ירושלמי פ"א ה"א שהק' רב חסדא לרב הונא דלבן עזאי לא מצינו שיתחייב על ד"א ברה"ר דלעולם אינו מעביר ד"א כאחד דנחשב שהניח החפץ על כל אמה ואמה ותי' הירושלמי דנפק"מ בקופץ ד"א בבת אחת. ויש להדגיש דאצלינו בירושלמי לא כ' תי' כלל וכן כ' הרשב"א שבירושלמי לא תירצו, וכן העיר בחפץ ה', ובהג' מראה הפנים שם דאינו תמה איך יתכן דהי' לתו' גירסא שלא כ' בשום ראשון דמתו' שאנץ אין להביא ראי' מה שתמצא שלפעמים כותבים איזה דבר בשם ירושלמי ולא נמצא ולא הי' הדבר הזה מעולם בירושלמי וציין לתו' פסחים לה. ד"ה טהרו שכ' וכ"מ בירושלמי וחלילה לומר שכ"מ בירושלמי דזה לא תמצא בכל הש"ס הזה ומי יודע מי הוא אשר כתב כן] וכ' התוס' דהש"ס דידן לא חשיב לה פירכא כדאמרין בהזורק [לקמן צו:] דד"א ברה"ר הלכתא גמירי לה ולהכי לא מקשי עלה.

וכ' רעק"א בחידושו לר"ה שם שהקשה לו חכם אחד דלמה לא הוכיחו התוס' דבבלי לא ס"ל כן מגזירת שמא יעבירונו דא"כ לבן עזאי יהא תקיעת שופר דוחה שבת דוודאי לית לן למיגזר שמא יעבירונו בקפיצה, ותי' רעק"א עפ"י ד לעיל דהא דלא נקטו הוצאה כיון דלא עמד בינתיים פטור, וא"כ לבן עזאי בלא"ה י"ל מטעם הוצאה כיון דמהלך כעומד יתחייב גם בלא עמד ברה"ר ורק לדידן דסבירא לן מהלך לאו כעומד ואינו חייב רק כעומד לפוש צריך לטעם דשמא יעבירונו.

והנה למדקדק בד' רעק"א יראה דלא הי' קושייתו על הירושלמי דלבן עזאי למה לא תוקעין בשופר בשבת, רק דהק' דלמה לא נוכיח דבבלי לא ס"ל כירושלמי ממה דחז"ל נקטו שמא יעבירונו וזה ל"ש לבן עזאי ולזה תי' דכל הטעם דגמ' לא נקט הוצאה הוא רק אי לא נסבור כבן עזאי, ונר' דעל הירושלמי גופא לא ק' לי' והטעם פשוט דבירושלמי לא כ' כלל טעמא דשמא יעבירונו וא"ש לשיטתי' י"ל דבן עזאי הוא רק בקופץ ורק לד' הבבלי דנקט שמא יעבירונו ק'. ומזה צ"ע במש"כ בס' חזות קשות להק' על רעק"א דהלא תו' ס"ל דל"ש כלל לגזור על הוצאה דאינו ניכר ומה"ט תי' באופ"א קו' רעק"א דבן עזאי יסבור כשי' הירושלמי דילפי' מפסוקים דאין שופר דוחה שבת, והלא רעק"א רוצה להרויח למה לא מוכח מבבלי דלא ס"ל כירושלמי לענין חיוב ד"א לבן עזאי, והרי הבבלי לא ס"ל כלל טעמא דירושלמי לומר דמדאורייתא אין תוקעין בשבת דהרי פריך במקדש היכי תקעין ועוד שזה רק חכמה ואינו מלאכה ומהיכי תיתי נחדש דהבבלי מסכים לירושלמי בדעת בן עזאי

אבל עיקר דבריו דבן עזאי ס"ל כירושלמי כ' כבר בס' הקובץ על הרמב"ם פ"ב דמגילה ה"ב אבל אין בזה ליישב קו' רעק"א.

אולם כבר הוכחנו דגם ירושלמי ס"ל איזה טעם דרבנן כדמוכח מלולב ומגילה, ומו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל [בדרשתו ליל א' דסוכות תשל"ו שחל בשבת ⁹] פ"י בד' הירושלמי דבאמת לא ס"ל טעמא דשמא יעבירונו וכדמוכח מבן עזאי אלא ס"ל טעמא דהוצאה שכ' ברמב"ם וא"ש לולב ומגילה, ובשופר ס"ל דיש גם טעם דאורייתא. וא"ש דהרמב"ם הביא טעם דשמא יעבירונו וטעם דהוצאה שהוא לבבלי וירושלמי. [עוד חידש אז דחשש דשמא יעבירונו אינו שמחמת חביבות המצוה ישכח שהוא שבת דא"כ גם עתה ישכח ועוד דהו"ל טעה בדבר מצוה, אלא דעיקר טעותו הי' בעצם האיסור שיסבור דמחמת חשיבותו של מצות שופר מכשיריו דוחין את השבת ומותר להעביר ברה"ר ובזה תי' כמה קושיות]

האם שייך שמא יעבירונו בקפיצה

והנה בספר יהודה לקדשו תולדות הגה"ק ר' לייבל איגור זצ"ל ח"א ע' כ"ט מסופר שכאשר למד הגה"ק הנ"ל עם זקינו הגרע"א שאל הסבא את הנכד: דלד' הירושלמי דלא חייב בן עזאי ד"א ברה"ר רק בקופץ א"כ איך גזרו חז"ל שמא יעבירונו ד"א ברה"ר הרי קפיצה הוא חשש רחוק, והשיב ר' לייבל לסבו דמכיון דלדבר מצוה עסקין אי"ז חשש רחוק כלל שיקפוצ' דלדבר מצוה אין יהודי הולך כי אם קופץ בזריזות. ¹⁰

וגדולי החסידות הסמיכו לדבריו ד' רש"י עה"פ פסח הוא לה' [שמות י"ב י"א] פסח הוא לה' הקרבן הוא קרוי פסח ע"ש הדילוג והפסיחה שהקב"ה הי' מדלג וכו' ואתם עשו כל עבודותיו לש"ש דרך דילוג וקפיצה, והפני מנחם מגור זצ"ל הי' מוסיף דבן עזאי לשיטתו שאמר [פ"ד דאבות מ"ב] הוי רץ למצוה קלה כבחמורה א"כ שפיר לשיטתו דיש לגזור לדבר מצוה שירוצ'. אולם יש להעיר קצת דקפיצה הרבה פחות מצוי מריצה ומהיכי תיתי לקפוצ', ואולי יש לחדש לעיקר קו' רעק"א דלא הי' כוונת ירושלמי לקפיצה דוקא דה"ה לריצה דברץ לא נר' כ"כ כעומד ואז א"ש דבן עזאי לשיטתו דעיקר צורת הילוך של יהודי הוא בדרך ריצה דהרי אף למצוה קלה יש לרוץ ויהודי מוקף כל היום במצות קלות כמו בכל

⁹ זכר זאת ליעקב עמ' קט"ז.

¹⁰ ומרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל הי' חוזר על תי' זה פעמים רבות בהנאה מרובה - ספר מזקנים אהבונן. וראיתי מי שר"ל שהחכם אחד בדו"ח הנ"ל הוא ר' לייבל ולכ' אינו כן דנוסח השאלה הוא דכוודאי לית לן למיגזר על קפיצה היינו דשלל איזה פירוש בזה והרי ר' לייב בא ליישב הקושיא ואדרבה י"ל דרעק"א בדבריו בא לשלול תי' זה דבאמת תי' זה ק' מאד וכדהעיר דודי הג"ר שלמה קויפמן שליט"א דגם אם רץ בהתלהבות לדבר מצוה אין שכיח כלל שיקפוצ' ד"א בב"א.

דרכיך דעהו. [שו"מ בס' מתא ירושלים להגאון ר' משה לייב לייטש רויזנבוים זצ"ל מפרשבורג דכוונת הירושלמי הוא לריצה ויישב בזה קו' רעק"א ובלא"ה כבר הבאנו ממראה הפנים דיטש לפקפק על גי' זו בירושלמי שלא נמצא רק בתו' שאנץ וא"כ שפיר יש להכניס במקומו דמודה ברין]

רמז לשמא יעבירונו מה"ת

ועיקר טעמא דשמא יעבירונו לשופר לולב ומגילה מצא מו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל¹¹ רמז נאה בפסוק בפי' אמור [ויקרא כ"ג כ"ג] וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל לאמר בחודש השביעי וגו' לאמר ר"ת אמר רבה לולב מגילה בחד"ש ר"ת חייבין בתקיעת שופר השביעי רמוז בו אותיות שמא יעבירונו שמא יטלנו בידו. עוד אמר די"ל דבכ"מ שגזרו חכמים מטעם שמא יעבירונו ה' להם גם טעם אחר לתלות בו כדי שלא יהי' דבר תמוה בשופר- תיקון כלי שיר, בלולב טלטול מוקצה, במגילה אין קורין כתובים בשבת [שבת קטז]. הזאה תיקון גברא [עי' פסחים סט. וברש"י סוף סה:] טבילת כלים תקון כלי. [ביצה יח: עי' רש"י ומהרש"א שם.]

איך לא חששו חז"ל לסכנה בביטול שופר בשבת

והנה מבואר בר"ה טז: דכל שנה שאין תוקעין בה בתחלתה מריעין לה בסופה וא"כ צ"ב איך ביטלו חז"ל מצות שופר משום חשש רחוק של חילול שבת הלא יש בזה סכנה עצומה, וכ' התוס' שם בשם בה"ג הל' ר"ה דד' הגמ' רק באיתיליד אונסא [היינו שנאבד או שגזר המושל שלא לתקוע]¹² אבל בשבת לא ולא נתבאר הטעם למה, דממנ"פ אי מצד דאין אנו אשמים א"כ גם באונס אין אנו אשמים, וכן באמת הק' הט"ז בס"י תקפ"ה סק"ז לענין אונס דהרי אונס רחמנא פטרי'.

ותי' בהגהות בן אריה על בה"ג [להג"ר זאב וואלף ליפקין זצ"ל אביו של מרן הגרי"ס] דלאו משום ביטול המצוה מריעין לו בסופה דע"ז וודאי אונס רחמנא פטרי' אלא דמחמת שלא תקע סו"ס לא ערבב את השטן, וכ"כ במשך חכמה פ' אמור [ויקרא כ"ג כ"ד] דמצות שופר שאני מכל מצוות שבתורה, כיון שהוא כמו תרופה ולזכרון אתי ובחלה אם באונס לא יקח התרופה האם יתרפא, כן כשנעדר הזכרון שופר תו החולי בלא מזור ותרופה, אלא דא"כ ק' מ"ש שבת, לזה תי' בהג' בן ארי' דכיון דתקינו רבנן לומר פסוקים דשופרות וסמכוהו אקרא דזכרון תרועה מיערבב שטן ע"י הפסוקים כמו ע"י שופר ממש דהפסוקים נחשבים כמו התקיעות, אבל כשלא תיקנו

מחמת אונס אף שאמרו הפסוקים כיון דבחול הוא לא תיקנו רבנן שיהו הפסוקים נחשבים כמו התקיעות, והוכרח הבה"ג לומר כן דאל"כ ק' איך תיקנו רבנן שלא לתקוע בשבת ואתו לידי תקלה וסכנה וכדפריך פסחים קט: גבי ד' כוסות. [וע"ע בסידור שיח יצחק לרי"צ מאלצן דתמיד פסוקי מלכויות וזכרונות ושופרות באים רק לבטא בפה מה שהשופר כבר אומר וא"ש שי' רש"י דמלכויות וזכרונות ושופרות דאור' אף דמפ' בגמ' לב: דהוא דרבנן]

ובמשך חכמה שם כ' דזה גופא שאנו מוסרים נפשינו ומכניסים עצמינו לסכנה עבור כבוד הקב"ה שמא יתחלל קדו' שבת זה נחשב ממש כעקידה רוחנית מופלגת ומועיל לרצות אותנו כמו שמרצה זכרון שופר. וכ"כ במשנת ר' אהרן ח"ב עמ' ר"א.

השנים הכי טובות והכי רעות הם בר"ה שחל בשבת

והנה יש לחקור אם ר"ה בשבת זה סימן טוב כיון דחל בשבת או להיפך ח"ו כיון דאין בו שופר וחקר בזה בעל ערוך לנר בדרשתו לשבת שובה תרל"ב [נדפס בספרו מנחת עני פ' האזינו] ואמר שמצאנו ששנים רעות ביותר ושנים טובות ביותר ה' כשר"ה חל בשבת דב' שנים שנחרבו ביהמ"ק ה' ר"ה בשבת כמבואר בירושל' פ"ד דתענית, מאידך מחילת העגל ושנת הקמת המשכן ה' בשנה שר"ה חל בשבת, כמבואר בתוס' ב"ק פב. ד"ה כדי, וכן שנה שנכנסו ישראל לארץ ה' ג"כ ר"ה בשבת כיון שמושה מת בז' אדר בשבת.

והסביר זה ע"פ משל למלך שקצף על שר שלו ואשתו של השר היתה מוכנה לבוא להיות לו למליץ טוב ואכן זכה בדין, אח"כ קצף המלך על שר אחר וביקש גם הוא לעשות כחבירו ולהביא את אשתו אבל הוא לא כיבד את אשתו ואדרבה ה' תמיד מכה אותה מכות אכזריות ואעפ"כ הסכימה להמליץ עבורו אצל המלך, אך כשפתחה לדבר הבחין המלך בסימני מכות על פניה ונתברר למלך שזה מבעלה וקצף עוד יתר עליו והענישו מאד. כן ה"ה בדרך כלל השופר ממליץ עלינו וזה כשחל ר"ה בחול, אבל בשבת מי ימליץ עלינו אכן לזה בא שבת בן זוגה של ישראל להיות עלינו סניגור, אבל כ"ז כשישראל מקיימים את השבת אבל אם פוגעים בשבת אז לא לבד שלא נעשית סניגור רק שאנו נענשים עוד יותר וא"ש דפעמים שנה כזה הוא מהטובות ביותר ופעמים מן הגרועות ביותר.

עד"ז כ' החת"ס [בספרו תורת משה דברים קצ"ב א'] דהביא ד' הרמב"ן פ' אמור [ויקרא כ"ג כ"ד] דלא פירש הכ' כלל טעם התרועה אלא מפני שהוא בחודש של יו"כ שבו יהי' דין לפניו ובר"ה יושב על כסא משפט ואח"כ בעשי"ת ישא לפשע עבדיו לכן צוה לתקוע ונרמז בכ' מה שנודע לנו

¹¹ זכר זאת ליעקב עמ' קכ"ט.

¹² או שלא הצליחו להוציא קול שופר וכדסיפר מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל דבשנת פרוץ המלחמה ה' בשווייץ עם הגר"מ סולובייצק זצ"ל שהי' בעל תוקע במנין שלו בר"ה ולא הצליח בשום אופן להוציא קולות כדין ואיינו בטוח אם יצא יד"ח שופר באותה שנה.

הנה ברמ"ע מפאנו [בעשרה מאמרות מאמר השבתות ח"ה] כ' ד"ראוי לדחות מצותם בתקנ"ח אפי' מפני הספק דשמירת שבת ואע"פ שאמרו כל שנה שמריעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה קים לה לרבנן שתתבטל הקטגוריא ויתערבב השטן כל הצורך בהיות קדושת שבת פורסת סוכת שלום על ישראל ביום ר"ה".

בדרשות חת"ס [שנ"ט א'] כ' דגם לד' הבבלי דזה דרבנן לא נדחה ס"ד דהש"ס דלמדו מפסוקים לא יצא ריקם ח"ו דוודאי דאורייתא לפמ"ש היודעים דבשבת הדינים ממותקים ממילא [זהר ח"ב פח:] וא"צ תקיעה לשתק הקטיגור כי ממילא שבתו הדינים בש"ק. [ולשונו בדף שס"א א' דזכות השבת מגין עלינו כמו זכות השופר] ורמז לזה תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגיגו ר"ת **שב"ת חל"ב ע"פ מש"כ מג"א סוף הל' פסח [סי' תצ"ד סק"ן] דמה שנוהגים בשבועות לאכול מאכלי חלב דבשבועות דם נעכר ונעשה חלב ר"ל כי הדינים הם בבחי' דם והרחמים בחי' חלב, וא"כ בשבת שזה בחי' חלב ומתמתקים הדינים א"צ לשופר. [רמז זה כ' ג"כ במאור ושמש רמזי ר"ה ד"ה א"י תקעו דעיקר השופר הוא לערבב הסט"א ובשבת אין שליטה לסט"א והלבנונית העליון מאיר בכל העולמות וא"צ לתקיעה בשבת וזה נרמז בתקעו בחודש שופר בכסא ליום חגיגו ר"ת למפרע **שב"ת חל"ב** דבשבת קודש מאיר הלבנונית העליון מגודל קדו' שבת וא"צ שופר¹³]**

אלא שעדיין צ"ב למה תוקעים בב"ד הגדול, ותי' חת"ס דוודאי מי שאינו שומר שבת כהלכתו ח"ו אין השבת מגין והלואי לא יהיה לו למזכרת עון ח"ו, אבל אין ראוי לאדם לתקוע בשבת ולהעיד על עצמו שלא שמר שבת כהלכתו ולעורר דינים ע"ע אך ב"ד הגדול נתפסים על כל ישראל שלהם ראוי לגדור גדר ולכן הם תוקעים, וזה"פ תקעו בחודש שופר ר"ת שבת לרמז לתקוע אפי' בשבת, והטעם כי חק לישראל הוא כל חוק בישראל משפט לאלקי יעקב ר"ל הדיינים שביעקב אחראים ע"ז ולכן עליהם לתקוע.

ובשו"ת תורה לשמה סי' תל"ו [לבעל בן איש חי] נשאל איך משום חשש רחוק דשמא יעבירונו ביטלו מ"ע של תורה, ועוד מאחר דע"י מצות שופר נעשה הנסירה ונתקן הפנימיות א"כ כשחל ר"ה בשבת איך נתקן ונעשה כל הדברים האלו, וכן בענין נטילת לולב שהוא המשכת חסדים דבר יום ביומו במה יהי' המשכת החסדים אותו

מפי נביאים ואבות הקדו'. וכ' חת"ס דמבואר לפ"ז דבלי התקיעות בר"ה אין כפרה ביו"כ וכעין כל שנה שאין תוקעין בתחלתה מריעין לה בסופה, ובפרט סוד התקיעות הוא דבר גדול מאד א"כ עמדו חז"ל לתקן דבר גדול שבשביל שבות דרבנן גזירה שמא יעבירונו יתבטל מצות שופר, ועמדו בהבטחה זו כי אף אם לא יתקעו שופר בר"ה לא יהי' מריעים לה בסופה וזה"פ וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד זה יו"כ דעונג שבת ידחה שופר ואעפ"כ לקדוש ה' מכובד ויהי' מחילת עוונות ביו"כ, ויש לעורר בזה אותן האנשים אשר לא יאזינו בכל השנה על דברי חז"ל ויעבור על גזירות ושביטות ועתה ישמעו לדברי חז"ל בלי לתקוע בר"ה בשופר, איך יגן עליהם מצוה דרבנן זאת אשר תקל עליהם לעבור עליהם איך תעמוד להם בבוא יום הגדול והנורא במה יהי' כפרתם מה יענו ומה יעשו ביו"כ כי לא יכופר עוונם."

הנה לדברי הערוך לנר מצות שבת מגין עלינו ולדברי החת"ס מה שמגין עלינו הוא עצם קיום התקנה דרבנן ולזה אם מזולזל בתקנות דרבנן שוב לא יוכל תקנה זו להגן עלי'.

והנה כ"ז א"ש לד' הבבלי דמדאו' וודאי תוקעים בכ"מ רק רבנן חששו לשמא יעבירונו, ועד כמה שיש חשש לחילול שבת עדיף לבטל מצות שופר, אבל במקדש או במקום שיש ב"ד דליכא חשש חילול שבת בוודאי יש לתקוע, אבל לד' הירושלמי אי נפרש כפשוטו דמדאו' אין תוקעין בכ"מ חוץ ממקדש צ"ב למה באמת הפקיעה התורה מצות שופר בשבת [גם אם נימא כד' הג' בן ארי' דפעולת השופר נעשה ע"י הפסוקים אבל למה הוא כן בשבת דוקא] ואי נימא דלד' הירושלמי תקיעת שופר נחשב מלאכה א"כ למה במקדש באמת התירה תורה, ועוד דאיך תיקן ריב"ז לתקוע בכ"מ שיש ב"ד, ולד' משך חכמה פ' בהר דכוונת ירושלמי רק שאין חיוב לתקוע בשבת אבל טעם האיסור הוא רק מצד שמא יעבירונו א"ש ההבדל בין מקדש ומקום ב"ד וכל מקום, אבל עדיין צ"ב למה באמת לא חייבה התורה לתקוע בשבת. [וגם לד' הבבלי צ"ב איך מחמת חשש רחוק ביטלו מצות שופר]

השבת בעצמותה פועלת ענין השופר

ולזה צריכים אנו לדברי הספה"ק דשבת עצמו פועלת שלא נצטרך תקיעת שופר ועדיין נצטרך לברר מ"ש במקום מקדש או ב"ד שכן צריך תקיעה. ונביא קצת ממש"כ בספה"ק לבאר ד"ז. [לא מתייחסים דוקא לשי' הירושלמי רק בעיקר הדבר דבכח קדו' שבת עצמה להגן במקום שופר ליישב גם לד' הבבלי איך מחמת חשש רחוק ביטלו מצות שופר]

¹³ עפ"י יל"פ ד' הגמ' כתובות קיא: טוב המלבין שיניים לחבירו יותר ממשקהו חלב שנא' ולבן שיניים מחלב, ובגמ' שם דקאי גם על כנס"י שמבקשים מהקב"ה שיראה לנו השיניים דבסיים מחלבא די"ל דחלב מרמז לרחמים ולכן הוא בצבע לבן, ולזה גופא עשה הקב"ה דהשיניים יהיו לבנים כדי שיוכל לחייך לחברו ולהראות לו אהבה ורחמים וזה יוכל להיות כוונת האדם כמצחצח השיניים בדבר המלבנו. וכבר אמר הגה"צ רבי אבגדור מילר זצ"ל דמעיקרי ההכנה לר"ה הוא לחייך לחבירו דאז הקב"ה צריך לו כיון שמעורר ומחזק אנשים.

ובתורת אמת לר' לייבל איגר זי"ע נלר"ה ד"ה יום זה מכובד] דבאמת קדושת שבת כוללת קדושת כל הימים טובים כמבואר בזה"ק ח"ג צד. וכל פרטי הקדו' הנשפעות מכח מעשה המצוות שבכל יו"ט כמו שופר לולב ומגילה כולם כלולים בעצם קדושת השבת, ולכן יכלו חז"ל לעקור מ"ע של תורה כיון דעצם קדו' מצוות אלו כבר נמצא בשבת גופא, ומ"מ הוצרכו לשמא יעבירו כי בלא"ה הלא סו"ס התורה צוותה לעשות מעשה מצוות אלו גם בשבת, רק כאשר ראו שיכול לגרום מזה איזה פגיעה בקדו' שבת העמידו דבריהם לבטל מצוות אלו כדי שע"י שלימות קדו' שבת יהי נפעל ממילא גם עצם המצוה.

עוד כ' שם [בד"ה ונתנה תוקף] דמ"ש ונתנה תוקף קדו' היום שייך ביותר כשחל ר"ה בשבת שתוקף קדו' היום היינו הדינא קדישא נתקן ע"י הדיבור שהוא "ונתנה" וא"צ להמתיק הדינים בשופר כמו בחול, עוד כ' שם בד"ה שבת הוא דלזה רמזו חז"ל שבת יב. שבת הוא מלזעוק שא"צ לזעקה כי זהו הכח של קדו' שבת שלא ישמע בו זעקה כי ממילא נתקן הכל ורפואה קרובה לבוא. ועד"ז כ' הדברי חיים לר"ה ד"ה בפסוק תקעו ע"פ גמ' שבת שם יכולה היא שתרחם דבכח קדו' השבת בא הרפואה בלא צעקה ותפלה. [וע"ע בספר נחלי בינה על ר"ה שליקט כל מה שכ' בספה"ק בענין זה]

בשבת קול הגוף הוא דומיא דקול השופר

ובדברי השפ"א מצינו דברים נפלאים בזה דבשנת תרנ"ב [אז חל ר"ה בשבת] כ' דקול שופר מגלה עת רצון מעתיקא קדישא ומתהפך הדין לרחמים ולכן בשבת א"צ לתקוע כי בשבת מתגלה עת רצון מעתיקא קדישא, עוד כתב והנה הקב"ה נתן לנו הדרך איך להתפלל ע"י קול השופר והוא קול מקנה המיוחד לבנ"י כי הדיבור בא גם מתוך כלי הושט בחי' הגוף, וקול מקנה הוא רק הפנימיות הרוח והנפש ואין בו תערובות, ולכן בש"ק א"צ לתקוע כענין שאמרו חז"ל שא"צ תפילין לאות בשבת שהוא עצמו אות, כי נפשות בנ"י מתעלין בש"ק שהוא יומא דנשמתין ולא דגופא לכן עונג הגוף בשבת מצוה ולכן אמירת מלכיות זכרונות ושופרות בפה מהני וא"צ קול שופר.

ועד"ז כ' בשנת תרס"ב [גם זה חל בשבת] דבאמת עיקר כח ישראל לפתות את בוראם הוא בפה ובוודאי זה דבר גדול שיש להם דביקות בעצם בקול קול יעקב ולכן דרשו חז"ל אשרי העם יודעי תרועה שיודעים לפתות את בוראם בתרועה, שע"י השופר נתעורר כח הפה ובפה יש קנה וושט והם רמוזים לעץ הדעת ועץ החיים וקודם החטא הי' לנו דעת טוב בלי תערובות ואחר החטא צריכין

היום, ותי' דטעם שמא יעבירו לא אמרו אלא בשביל לעשות טעם ע"פ פשט לפני המון ישראל כדי שיתקבל גזרתם אצל כל ישראל ולא יהי' גזירה שאין בו טעם אבל עיקר טעמם דידעו ברוח קדשם שהתיקון הנעשה ע"י מצוות אלו כשחל בשבת נעשה מאליה ע"י קדו' השבת ולכן בעבור כבוד שבת תיקנו שלא לתקוע אך כיון שזה טעם נסתר ולא יועיל להמון העם הוכרחו לומר טעם דשמא יעבירו ולכן במקדש ובמקום ב"ד דל"ש טעם זה הוכרחו לתקוע, וכ"ז בחלק המעשה אבל בחלק הדיבור מתקיים ע"י קריאת התורה וע"י הפסוקים בתפלת מוסף.

והגה"ק מצאנו זי"ע [בדברי חיים לר"ה ד"ה בפסוק תקעו] דבשבת יש שינוי בכל העולמות גם ליורדי גיהנום ולכן א"צ שופר כי ממילא נמתקו הדינים בשורשם אלא דעולם החומרי לא ניכר העלאת העולמות ולא מורגש בגשמיות כיון דעדיין לא נתקן העולם כראוי, וכן בכל המצוות לא ניכר התיקונים רק בפנימיות, וכיון שבלא"ה אין במעשינו רק תיקון לפנימיות ובשבת א"צ לזה כי הפנימיות ממילא נתקן ובחיצוניות בלא"ה לא יפעל לכן אין תוקעין, אבל ב"ד מקדשי החודש שמנהיגים העולמות אפי' בחיצוניות וכמבואר בירושלמי נדרים פ"ו ה"ה לקל גומר עלי, לזה הם צריכים לתקוע בשופר אפי' בשבת. [כ"ז או לרמב"ם דהכל תלוי בב"ד או לרש"י וראב"ד אבל כד' השפ"א דריב"ז בירר דמעיקרא הי' הכוונה מצד ב"ד ולא מצד מקדש]

ובצמח צדיק [נחודש תשרי בד"ה במשנה] דכל קיום מצוה עושה תיקונים בכל העולמות אבל מי יאמר זכיתי לבי לעשות התיקונים דאדרבה שעוד נפגום כשלא נעשה בכוונה הראוי', אולם בחל בחול אין לנו ברירה ורחמנא אמר תקעו אבל בשבת שהתיקונים נעשים ממילא למה לנו להכניס עצמינו לאחריות דאולי לא נעשה בכוונה הראוי' ויעביר ד"א ברה"ר שהוא מחוץ לקדושה ע"כ מוטב שיהי' ממילא, אבל במקדש או בב"ד היו בקיאים לעשות בכוונה הראוי' אז בוודאי הי' עליהם לתקוע.

ובדרשות חת"ס שס"ד א' דיש חיים פשוטים בגי' ח"ס וה' חס על כל ברי' לתת לו חיים, אבל יש חיים מיוחדים אמיתיים של עבדי ה' חיים עם הקב"ה, ולכן חיים עם ד' אותיותיו בגי' חס"ד וזה גימ' ע"ב השם של חס"ד והנה קדו' ר"ה הוא ב' ימים יומא אריכתא ועדיין אין בו שיעור ע"ב ע"כ צריך שופר למתק הדין אך כשחל בשבת נצרף לזה קדו' שבת והוי כמו ג' ימים שהם ע"ב שעות וא"צ שופר כי הוא בעצמו חיים של חס"ד וזה"פ בקרא [הושע ו' ב'] יחינו מיומים כשהוא רק יומיים צריכים לבקש על חיים אבל ביום השלישי המצורף הוא שבת ע"י יקימנו ונחיי' לפניו ממש היינו חיים של חסד.

שחל להיות בשבת דאז הוא יותר יו"ט מר"ה שחל בחול כיון שאין מסטינים כלל וזה כולו טוב. ולד' השפ"א הדברים מדויקים ביותר דבחול מצד עצם היום יש תערובות טוב ברע וע"י השופר אנו מעוררים כח קול הטוב ע"י הקנה שהוא בלי תערובות, אבל בשבת היום בעצמותו הוא טוב בלי תערובות טוב ברע וא"ש דנקרא אז "יום טוב". עוד ראיתי בשם הקדושת לוי¹⁵ דר"ה שחל בשבת נקרא יו"ט כי בשבת אין לכתוב ורק לחיים ניתן להכתב דהוי פיקוח נפש וזוהי יו"ט, ואין להקשות הא כל ר"ה אסור במלאכה שאני ר"ה דמצוותו בכך כמ"ש בכריתות יד. לענין שילוח שעיר, וכע"ז כ' הצל"ח לענין איסור דין בר"ה דשאני ר"ה שחל בשבת מכל ר"ה.

עוד מתיישב לפי השפ"א קושיית התורה תמימה שהזכרנו דאין יתכן דבפ' אמור ששם כ' עיקר מצות שופר כ' רק זכרון תרועה דמיירי בשבת, וכן הקו' אין יתכן דמיירי בשבת הרי בסוף הפסוק כ' איסור מלאכה דיו"ט ובשבת בלא"ה מוזהר על מלאכה, ולשפ"א א"ש דגם בר"ה שחל בחול עיקר העבודה הוא לעורר הבחי' של שבת כיון דשער דר"ח סגור הוא ואפשר ליכנס רק דרך שער השבת ובחול עושים זה ע"י פעולת השופר אבל בשבת א"צ לזה.

בש"ק שאין שופר צריך יותר להתעורר לתשובה

והנה מצד אחד א"צ לשופר לבטל המקטרגים מ"מ מצד אחר חסר לנו עצם קול השופר לעורר אותנו לתשובה ולכן צריך יותר התעוררות בר"ה שחל בשבת וכ"כ בספר ישמח משה פ' אמור ד"ה בחדש דבר"ה שחל בשבת שאין שופר צריך שקידה רבה להתעורר לתשובה וכ"כ נכדו בס' קדושת יו"ט [סיגעט] לר"ה אות י"ח עה"פ בישעי' נ"ח א' "קרא בגרון אל תחשוך כשופר הרם קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם" ופי' בחוות יאיר דקאי על המוכיח לעם ביום ר"ה דאין זמן להגיד מליצות רק להגיד מוסר מיד, וצ"ע דאי קאי על ר"ה למה לא כ' בשופר ועוד צ"ע הרי אין להזכיר חטאים בר"ה, ותי' דקאי על ר"ה שחל בשבת והנה איתא בשם אריז"ל דהא דאין לישן בר"ה הוא רק לפני התקיעות אבל אחרי התקיעות שכבר נתבלבל השטן מותר לישן, ועפ"ז מותר כבר להזכיר חטאים ג"כ, וא"כ י"ל דבר"ה שחל בשבת דאין תוקעין וכיון שעושים כן ע"פ רצון ה' שנשמע לחכמים א"כ בוודאי נחשב כאילו תקעו ממש וא"כ כבר נעשה הביטול בבוקר מיד וכבר מותר להזכיר חטאים, וזה"פ הרם בשופר קולך דכיון שאין

לקול שופר שזה מן הקנה בלבד דאין קטיגור נעשה סניגור, אכן איתא דעת גנוז בפומא שהגם שא"י להתגלות ע"י התערובות פסולת מ"מ גנוז הוא ולכן בשבת שנק' מתנה טובה בבית גנוז ואין בשבת תערובות פסולת לכן א"צ לשופר שהוא דעת טוב בלא רע שנא' לדעת כי אני ה' מקדשכם וכ' חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב בחי' ישראל כח הנשמה עלמא דחירות ושם אין מגע נכרי ופסולת וא"א להמחק רק בבחי' הגוף משפט לאלקי יעקב להמשיך חיות ואלקות גם בבחי' הגוף ובזה נלחם יעקב ולבן ובזה צריכין שופר כמ"ש וכי תבואו מלחמה וגו' על הצר הצורר אתכם ובזוה"ק דקאי על תרועת ר"ה אבל בשבת מתגלה בחי' ישראל נחלה בלי מצרים, וזה גופא נחלת יעקב שזכה יעקב אח"כ לבחי' ישראל שהוא נחלה בלי מצרים והוא יום מנוחה ומה שנתגלה ע"י השופר כח הפנימיות כמ"ש באור פניך יהלכון כן מתגלה בשבת בעצם היום.

[זה מתאים עם ד' ההגהות בן ארי' דבשבת ענין השופר מתקיים ע"י אמירת הפסוקים]

כל ענין השופר הוא לעורר כח השבת

עוד בחינה כתב בשנת תר"ס [גם חל בשבת] דכל החדשים נקראו ראשים כמ"ש ובראשי חדשיכם ובכולם יש זכרון וכ"כ גמ' בגמ' זכרון אי' עולה לכאן ולכאן ולכן א"צ להזכיר בר"ה ענין ר"ח, א"כ הזכרון דר"ה למעלה מזכרון דראשי חדשים והי"ב חדשים הם בחי' י"ב שבטים שהם אבני זכרון ובר"ה צריכים לעורר זכרון של יוסף שהוא למעלה מזכרון השבטים שמדרגת יוסף למעלה ממדרגת שבטים, ולכן זכרון דר"ה בכסה וצריכין לעורר הזכרון מעולם שלמעלה והוא זכרון דיוסף דנה כ' וביום השבת יפתח וביום החודש יפתח וכיון דנכסה פתיחה דר"ח צריכין לעורר שער הנפתח בשבת בכח השופר הוא בחי' יוסף דצדיק דנק' שבת והיא מעין עוה"ב וכו' ולכן בשבת א"צ לתקיעת שופר כי כל כח השופר לעורר שער השבת כנ"ל כ' תסובינה אלומותיכם ותשתחוויה לאלומתי שכל ר"ח צריכים לינן מר"ה שהוא הראש לחדשים.

וראיתי בשם הקדושת לוי¹⁴ דלפי המהלך הזה דקדושת שבת בעצמותו פועלת כשופר י"ל דלכן נקט יו"ט ר"ה

¹⁴ ל"מ בספרו רק בקונטרס שבחי קדושת לוי מדא"ח של בעל ישועות משה מויזניץ ז"ע. וידוע גודל הענין להזכיר מדברי סניגורן של ישראל בימי הדין וכפי שסיפר הג"ר שמואל צ"צ"ק ששמע מאביו הגה"צ ר' וועלרל צ"צ"ק דשני נכדי הקדושת לוי רצו להתקבל לשיבת מרן הח"ח ז"ע בחודש אלול ומחמת מצב הכלכלי הקשה לא ה' מקום, אבל כשנתודע לח"ח שהם נכדי בעל קדר' לוי קבע מיד לקבלם בשיביה ולפליאתו של המנהל הסביר לו הח"ח שבהיותנו עומדים כעת לקראת יום הדין וכבר מתקרב יומא רבא דר"ה מוכרחים אנו לאסוף עוד ועוד

זכיות ולכן חפץ שיהי' אתו נכדיו של הרה"ר מבארדיטשוב כשהיו עימנו בישבה"ק תתעורר עלינו זכותו הגדולה של סניגורן של ישראל.
¹⁵ בס' בית אברהם.

השגחה נפלאה אשר היו שאמרו שמאז יציאת מצרים לא נראה השגחה גלויה כזו, אשר כל המקומות ששומרים שבת, לא הי' להם שום מגע ומשא, וגם מאותם שהיו בסכנה הי' רבים שעשו קבלה לשמור שבת וניצלו בצורה פלאית ביותר, ¹⁶ [עוד שמעתי בשם ראש מוקד העירוב שבכל המקומות בא"י שיש עירוב מהודר לא קרה מעולם שיפלו שם טילים אפי' בימות החול, חוץ משני פעמים באחד נתברר שבאותה שבוע הי' קילקול, ובעוד מקום הקילו באיזה פרט באותה שבוע] וחוז' מזה זרקו האויבים עלינו בשנה זו עשרות אלפי טילים אשר כל אחד מהם היה יכול להרוג כמה עשרות איש בבת אחת, והקב"ה עשה עמנו ניסים גדולים ונפלאים שלא נהרג ממנו איש יהודי, ובוודאי הצטרף בזה קדושת השבת של תחלת השנה שעמד במקום השופר ופרש עלינו סוכת שלומה, ובפרוש השנה החדשה ושוב יחול ר"ה בשבת כמה עלינו להתחזק בקדושת ושמירת שבת שיגן עלינו מכל צרה, וכן עלינו להודות להקב"ה על כל הניסים שעושה אתנו תמיד, אשר כל חיינו כאן בא"י עומד בניסי ניסים, ואומות העולם תמהים איך יתכן כזאת ואומרים שבוודאי יש המון שטחים פתוחים בא"י, אבל הרבה מהם ג"כ מבינים שה' אלקי ישראל שומר עלינו, כן יעזור הקב"ה שיתגלה כבוד מלכותו עלינו מהרה לעיני כל בשר בב"א.

בענין תוקע בשופר של עולה

ראה בסוף דברינו גודל חשיבות עסק נושא זה בר"ה

מעילה בשופר של עולה

ר"ה כח. אמר רב יהודה בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא, בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא, מ"ט עולה בת מעילה היא כיון דמעל בה נפקא לה לחולין, שלמים שלא בני מעילה נינהו איסורא הוא דרכיב בהו [היינו איסור דאורייתא מצד בל יחל- שטמ"ק מנחות ד: ותוס' נדרים יג.] ולא נפקא לחולין, [והא דלא יצא פי' הריטב"א או מצד מצוה הבאה בעבירה או דאם אינו יוצא ממילא לא יעבור האיסור] מתקיף לה רבא אימת מעל לבתר דתקע כי קא תקע באיסורא תקע, אלא אמר רבא אחד זה ואחד זה לא יצא, הדר אמר אחד זה ואחד זה יצא מ"ט מצות לאו ליהנות ניתנו. ע"כ הגמ'.

דין הקטרה בקרן של עולה

והנה בעצם יל"ע איך יש לו בכלל שופר של עולה הרי דינו בהקטרה כמבואר במשנה ובגמ' זבחים פה: ודרשינן ממש"כ והקטיר הכהן את הכל המזבחה [ויקרא

תוקעין בשופר ואין כאן שופר לעורר את העם לתשובה אז שפיר על המוכיח להזכיר לעם חטאיהם. גם בס' ברית אברם לר"ה ד"ה א"י כשופר פי' כן הפסוק "כשופר הרם קולך" דקאי על ר"ה שחל בשבת ויש חשש שלא יתעורר תשובה וכן בחת"ס דרשות לר"ה ד"ה קרא עה"פ הנ"ל דאין לחסוך בקריאה בגרון גם בר"ה שחל בשבת ומנהג מהר"י מבעלזא הי' לומר מוסר קודם התקיעות גם בר"ה שחל בשבת.

אחרי כל זה יש לדון האם נחשב שיש לנו תקיעות בשבת או לא, דהנה במשנ"ב סי' תקפ"א סק"ד כ' דגם בר"ה שחל בשבת יש להפסיק מלתקוע בערב ר"ה ואע"ג דביום א' דר"ה לא יהי' תקיעה זה לא נחשב הפסק ופי' בשעה"צ אות ל"ה דכיון שאומרים זכרון תרועה הוי כמו תקיעה, ולד' הגהות בן ארי' שהבאנו דהפסוקים פועלים כמו התקיעות א"ש וכן לד' הספה"ק דעצם קדו' שבת קודש עושה פעולת השופר א"ש. וכן בדברי הקדו' יו"ט הנ"ל מבואר דנקט דנחשב ממש כאילו תקעו וכבר מותר להזכיר חטאים מן הבוקר ולדבריו כבר אין קפידא לישן גם מן הבוקר אולם בקונטרס הלכות ומנהגים לר"ה שחל בשבת עמ' י"ג [להגיד ישראל זיכרון שליט"א רב דשכונת ברכפלד] הביא מדרשות שער המלך דבר"ה שחל בשבת יש לזהר לא לישן אף שינת עראי אחר חצות וביאר שם הרב שליט"א דהגם דכ' אריז"ל דמותר לישן אחר חצות דכבר נתעורר המלאך ע"י התפללות והתקיעות מ"מ בשבת שאין תקיעות חמיר טפי. הרי דאנו דנים שאין לנו תקיעות.

עכ"פ היוצא מכל זה דגדול כוחה של קדושת שבת להגן עלינו מכל המסטינים ולפ"ז בוודאי יש לצרף ד' הערל"ג והחת"ס שהבאנו בתחלה דכ"ז עד כמה שאנו נזהרים בקדו' שבת ובכן בוודאי יש ענין גדול להשקיע ביותר בקדו' שבת הבעל"ט כדי שש"ק יפרוש עלינו סוכת שלומו.

מבט על שנת תשפ"ד בעקבות ר"ה שחל בשבת

הנה לפני התחלת שנת תשפ"ד שר"ה חל בשבת, שמעתי שיש שדנו האם שנה כזו יהי' ח"ו שנה קשה או לא, כיון שלא יהי' שופר, ובעקבות זה כתבתי כל הענין הנ"ל לברר שקדושת שבת פועלת במקום השופר, והנה אחרי שעבר שנת תשפ"ד ראינו בעינינו קיום דברי רבותינו שהשבת קודש עושה פעולת השופר והיא זה שמגינה עלינו, דמאז מלחמת עולם השני' לא הי' כזה שנה איומה, שמיד בגמר ימי הדין, ביום שמע"צ ושמחת תורה שחל בשבת פרצו אלפי מחבלים לתוך גבולות הארץ, ושחטו וטבחו וחטפו בצורה אכזריות ביותר אנשים נשים וטף זקנים עם נערים, ומ"מ היה נראה

¹⁶ וכבר אמרו בדרך צחות דהיה לאותו יום המר שני שמות "שמחת תורה ושבת קודש" ולהבדיל "השביעי לאוקטובר" וכל הרציחות קרו רק ב"שביעי באוקטובר".

מותר לגמרי, ואי פירש לאחר זריקה נשאר בו מעילה לעולם, ולד' ר"א בפירש מחיים או לפני זריקה נשאר באיסורה לעולם, אבל בפירש לאחר זריקה נשאר רק איסור דרבנן וא"כ לר"א בהכרח דמיירי בפ' לפני זריקה. אבל כבר העירו בתוס' זבחים שם ד"ה אתיא דגם לד' רבה בהכרח מיירי בפ' לפני זריקה דאי פירש לאחר זריקה לא א"ש שופר של שלמים דהזריקה וודאי מתירה כמו כל בשר שלמים ואין כלל איסור לתקוע בה. ותוס' שם הביא בשם רבינו שהתק' בסוגיין לד' רבה איך יש מעילה הרי הזריקה מתרת, ותי' דאיירי שהפרישו לדמי עולה וכן שלמים לדמי שלמים, נולא נתפרש היטב אי הכוונה שהקדיש הבהמה לדמי עולה או רק עצם השופר והכפ"ת ביום תרועה כאן כ' דעדיף לפרש דקאי רק על השופר דהרי בהקדיש בהמה תמימה לדמי קרבן נעשה קדוה"ג מצד מיגו דנחתא כמבואר בתמורה יא: ולא ידעו התוס' למה לא אפשר לפרש דמיירי בפירש מחיים או עכ"פ לפני זריקה ועדיין לא זרק.

ביאור שיטת רש"י בר"ה

והנה רש"י בסוגיין ד"ה של עולה כנר' התק' בכל הנ"ל ותי' דמיירי בתלשו מחיים דאילו לאחר זריקה אין מעילה לא בעורה ולא בקרני' שהכל לכהנים כמבואר במנחות פג. וזבחים פו. ממש"כ לו יהי' בעולה דעצמותיו מותרין. וצ"ע כמאן אתיא אי לרבה הרי לאחר זריקה מועלין לעולם, ומה דלא אפשר לאוקים כן הוא רק מצד שלמים וכדכ' התוס', ואי כרבי אלעזר אכתי ק' דמ' מרש"י דפשיטא דבכל גוויי הזריקה מתיר העצמות ממש כמו עור, והרי בעור יש דין הפשט וזה לעולם לכהנים אבל בעצמות זה רק באופן דפירשו, אבל לכתחלה כ"ז שמחובר יש עליו דין הקטרה ואין לתולשו כלל, ומ' מרש"י דמותר לכתחלה לתולשו וצ"ל דרש"י לא כוון להתיר לכתחלה רק דאם תלשו כמבואר בסוגיין ל"ש כלל מעילה דהזריקה מתרת, ומבואר דנקט כשי' רבי אלעזר, ואולי כיון דלרבה צ"ל דתקע לפני זריקה, ולר"א לעולם יש מעילה. [וביום תרועה הבין דכוונת רש"י דזריקה הי' מתיר לעולם גם בתלשו מחיים ולכן הק' דזה לא מתאים עם שי' ר"א לד' רש"י שם רק לתו' שם אולם לכ' כוונת רש"י לאפוקי תלש לאחר זריקה אבל לעולם בתלש לפני זריקה נשאר מעילה לעולם, עוד כ' שם מה שלא נקט רש"י כרבה אף דק"ל הכי כמבואר ברמב"ם פ"ב דמעילה דין י"ב דאי מיירי אחר זריקה הרי בשלמים ליכא איסור כלל, וצ"ע דלמה לא פי' כתוס' דמיירי בפירש לפני זריקה ועדיין לא זרק, עוד הק' ביום תרועה ובשורת' שבות יעקב ח"ג סי' ל"ח דלמה נקט רש"י דוקא בתלשו מחיים ולא בין שחיטה לזריקה, ותי' שבות יעקב דא"כ בהכרח דזרק בו ביום ול"ש הכנת השופר ביו"ט וא"כ הי' זה בערב יו"ט וא"כ ביו"ט זה כבר אחרי זריקה]

א' ט"ן לרבות העצמות והגידים והקרנים והטלפים דיש בהן דין הקטרה, אלא דנחלקו רבי ורבנן מה הדין בפירשו דד' רבי וכ"ה סתמא דמתני' שם דדרשינן ממש"כ [נדברים י"ב כ"ז] ועשית עולתך הבשר והדם דמ' דרק על הבשר יש דין הקטרה דאם פירשו אפי' הן בראש המזבח ירדו, וד' רבנן שם דבא למעט רק עיכולי גידים ועצמות שפקעו מעל המזבח דלא יחזיר אבל עצמות גם היכא דפירשו אם עלו לא ירדו. ולפ"ז שפיר י"ל דסוגיין בפירשו ולכן אין בו דין הקטרה לכתחלה דגם לרבנן הרי רק בעלו לא ירדו אבל ליכא דין הקטרה לכתחלה.

מחלוקת רבה ורבי אלעזר בפירש לפני או

אחר זריקה

אלא דא"כ דאין בו דין הקטרה לכ' גם אין בו דין מעילה דהרי דין מעילה בעולה תלוי במה שעומד להקטרה, והרי בפירשו ליכא דין הקטרה ואיך מבואר בהמשך הסוגיא דיש בו דין מעילה. ובשלמא לרבנן דיש בו דין דאם עלו לא ירדו יש בו דין מעילה כמבואר ריש מס' מעילה, אבל לרבי דגם אם עלו ירדו למה יהי' בו דין מעילה. ובאמת לא בכל גוויי יש מעילה דבהמשך הסוגיא שם פו. נחלקו רבה ורבי אלעזר בהא דמבואר במשנה דפירשו ירדו דמצד אחד יש גז"ש ממש"כ בעולה לו יהי' ממש"כ באשם לו יהי' דעצמות עולה מותרין, מצד שני יש ברייתא דעצמות עולה מועלין בו לעולם, וד' רבה דברייתא דמועלין לעולם מיירי בפירשו לאחר זריקה דכיון דבשעת זריקה היו מחוברין קבעתו זריקה למזבח וכי פירשו הו"ל קדשים פסולין, אבל פירש קודם זריקה דלא קבעתו זריקה למזבח אז ילפי' מגז"ש דאשם דהזריקה מתירה לכהנים לעשות אפי' קתא דסכינא וכמו כל עור העולה שניתן לכהנים. אבל ד' רבי אלעזר היא דמש"כ בברייתא דמועלין לעולם היינו בפירשו לפני זריקה דלאו בני הקטרה נינהו ולא אהני לי' זריקה כלל ונשאר באיסור מעילה לעולם, [לרש"י אבל לתוס' רק עד זריקה ועיקר מח' ר"א ורבה הוא רק בפירשו אחר זריקה] וקרא דלו יהי' מיירי בפירשו לאחר זריקה דאז נפקע המעילה דאורייתא ואסור רק ליהנות מדרבנן ע"כ סוגיית הגמ' לפירש"י שם.

מבואר עכ"פ דלרבה בפירש לפני זריקה הזריקה מוציאתה מידי מעילה ובפי' לאחר זריקה נשאר בו מעילה לעולם, ולר"א בפ' לפני זריקה נשאר בו מעילה לעולם ובפי' אחר זריקה פקע המעילה ואסור בהנאה רק מדרבנן. [וצ"ב איך יש מעילה בלי שיהי' לו דין הקטרה עכ"פ לענין אם עלו לא ירדו] ולפ"ז בסוגיין דמבואר דיש מעילה תלוי במח' הנ"ל לדל' רבה אי פירש השופר מחיים או לפני זריקה בהכרח דעדיין לא זרק הדים דאחרי זריקה

דמותר לגוזזה וא"צ פדיון כלל, דאם הקדיש גיזותי' הגיזה שייך להקדש ולמ"ד גם קדשי בה"ב צריך העמוה"ע כדי לפדות הרי אחר שגזז א"א להעמיד הגיזה ול"ש פדיון [דכיון דבשעת ההקדש הי' מחובר לבהמה שייך בה דין העמוה"ה ול"ה כמקדיש עצים ואבנים תו' שם] ולכצ"ל דהקדיש חוץ מהגיזות וס"ד שיתן הגיזה לכהן שהרי היא חולין קמ"ל דכיון שהצאן היא של הקדש הגיזה פטורה. אבל בקדשי מזבח לא מהני אם יקדישה חוץ מגיזותי' כיון שהגיזה מכחישה את הבהמה וא"א להקדיש גם חוץ מהכחישה דכיון דהקדיש גוף הבהמה פשטה קדושה בכולה. **מבואר עכ"פ** דעד כמה דבעי' העומה"ה ל"ש בצמר פדיון, וא"כ אי בקדשי מזבח בעי' העמוה"ה [דכ"ה לפי רוב השיטות חוץ משי' ר"ל] גם בצמר שלה ל"ש פדיון וא"כ ה"ה שופר וא"כ איך ע"י התקיעה יוצא לחולין.

האם צמר שנתלש מקרבן אסור בהנאה

מדאורייתא

עוד יל"ע דהנה בסוגיין מבואר דגם אחרי שתלש השופר עדיין יש בו דין מעילה מדאורייתא ואסור בהנאה ולפ"ז ה"ה בצמר שתלש או גזז מבהמה תמימה יהי' בו מעילה דאורייתא, ובסוגיא **דבכורות כו.** מבואר בפשטות דעיקר הטעם לאסור צמר של עולה תמימה שנתלש [דאי תלשו מי איכא מאן דשרי גמ' שם וברש"י ד"ה מי "הא וודאי רשע הוא" והיינו מצד איסור גיזה ויל"ע בלשון רש"י כע"ז כ' רש"י סוכה לו: ד"ה הרי דהאומר דמהני פדיון לתרומה רשע הוא] הוא רק מדרבנן דשמא יעכב הבהמה אצלו מלהקריבו, ועמדו בזה **התוס' שם [כח. ד"ה שער] דצ"ל דמ"ש תזבח ולא גיזה** הוא רק על מעשה הגיזה ולא כחלב שאסור באכילה מדאורייתא **ובדף כו. ד"ה התולש** הביאו בשם רש"י שפי' בהא דנתלש מעולה תמימה דמיירי בפסוקה"מ שנפדית ושחטה ותלישת הצמר הי' בתמות כדי שיהי' דומיא דבכור של הסוגיא שם דמיירי בכה"ג, והק' הרי הצמר אסור בהנאה ול"ש פדיון דבעי' העומה"ה וכמבואר בחולין שם, ותירצו דאתיא כר"ל דס"ל דקדשי מזבח א"צ העמוה"ה עוד תי' דקדשי מזבח דקדוש קדוה"ג בטל הצמר אגב הבהמה ושייך העמוה"ה גם אחרי שנתלש, עוד תי' דהאי צמר נחשב כבע"מ מעיקרא דא"צ העמוה"ה, [כדכתבנו לעיל דכ"ה לכו"ע חוץ מתנא דבי לוי] ואח"כ כ' התוס' דה"ה בסוגיא דתוקע בשופר של עולה דמבואר דע"י מעילה יוצא לחולין ומ' דשייך פדיון צ"ל כנ"ל, וביאר בכ"ז **הגאון ראמ"ה בספרו אוהל משה** דהטעם כיון דצמר וקרן בפנ"ע אי"ר להקרבה רק מחמת הבהמה וזה דבר דממילא, דהרי גם בשייר הקדושה שעל הצמר יתפשט ממילא כמבואר בחולין קל"ה. לכן העמוה"ה של הבהמה מועיל גם לצמר וקרן

איזה מעילה מוציא לחולין

עוד מבואר בסוגיין דע"י התקיעה מעל בו ויוצא לחולין, והנה **במעילה יט:** מבואר דאף דבעלמא מעילה בשוגג מוציא לחולין [כשי' רבי יהודה קידושין נב: ולא כר"מ שם דס"ל דדוקא במזיד מתחלל] מ"מ יש יוצא מן הכלל, ואמרי' **ד"אין מועל אחר מועל במוקדשין אלא בבהמה וכלי שרת בלבד** דכיון דאינם עומדים לדמים ואינם בני פגם שהרי אפי' רכב על בהמה והכחישה או תלש מצמרה עדיין היא ראויה להקרבה ועומדת בקדושתה לכן אין המעילה מוציאה לחולין, ואם בא חבירו ורכב מעל, וכן שותה בכ"ש כיון דכ"ש היא ואינו עומד לפדיון, ואף ששתה ממנו ופגמו עדיין עומד לשירות ואם בא חבירו ושתה ממנו מעל. וכן בתלש מבשר חטאת, ורבי הוסיף דכל דבר שאין בו פדיון יש מועל אחר מועל. ובגמ' ילפי' עיקר הדין הנ"ל ממש"כ והכהן אשר יכפר עליו **"באיל האשם"** דמיותר ללמד דנשאר עליו שם אשם גם אחר שמעל וכיון דקרא זה בבהמה לא ידענו רק בבהמה, ולר' נחמי' ילפי' מזה ק"ו לכלי שרת שהם חמורים שמביאים אחרים לידי קדו' מעילה, ונפק"מ בין ת"ק ורבי לרבא זה בעצים דלרבי נקרא קרבן, ולת"ק לא נקרא קרבן ואין דינו כבהמה שיש לו קדוה"ג, ולר"פ הנפק"מ בפסוקה"מ ששחטם לפני פדיון דלרבי בעי' העמדה והערכה וא"כ ל"ש פדיון ויש בו מועל אחר מועל אבל לת"ק א"צ העמוה"ע וא"כ שייך פדיון וא"כ אין מועל אחר מועל.

האם שייך פדיון בשופר של עולה

עכ"פ מבואר בפשטות דכ"ד שאין בו פדיון אין המעילה מוציא לחולין ולפ"ז אם נרצה לברר האם במעל בשופר יוצא לחולין צריך קודם לדעת האם שייך לפדות שופר או צמר או עצמות של עולה שפירשו. ויש להקדים סוגיא **דתמורה לב: ובכורות י"ד:** דנחלקו תנאי באיזה דבר יש תנאי לפדיון דבעי' העמדה והערכה, [ואם מתו דל"ש להעמיד והעריך ל"ש פדיון] דבדעת רבי **שמעון כו"ע** לא פליגי דקדשי מזבח בעי' העמוה"ה וקדשי בה"ב א"צ מ"מ בע"מ מעיקרא מודה אבל לד' **חכמים** נחלקו, דד' **תנא דבי לוי** דבכל גווני צריך העמוה"ה וד' **ריו"ח** דהכל צריך העמוה"ה חוץ מבע"מ מעיקרו וד' **ר"ל** דדוקא קדשי בה"ב צריך העמוה"ה. וצמר בפשטות ל"ש בו העמדה והערכה וא"כ אי בעינן העמוה"ה לא יהי' שייך בו פדיון.

ובפשטות יש בזה סוגיא ערוכה **בחולין קלה.** דמבואר שם דראשית הגז אינו נוהג במוקדשין, ולרבי מני בר פטיש מיירי בקדשי בה"ב דוקא דקדשי מזבח א"צ מיעוט שהרי אינן בנות גיזה דאסור לגוזזן דכתיב ולא תגזז בכור צאנך אבל קדשי בה"ב איסור גו"ע הוא רק דרבנן, ומיירי באופן שהקדישה חוץ מגיזותי' וכחישתה

והק' עליו אאזמו"ר הג"ר יו"ט ליפמאן ראקאו זצ"ל [בילקוט שיעורים מועדים ח"א סי' א'] וכן במנחת ברוך סי' פ"ד דאיך הי' אפשר לפרש כן בדברי רב יהודה, דא"כ הי' מותר לתקוע בו לכתחלה ומדאמר רב יהודה דרק בדיעבד יצא משמע דעובר איסור בעצם התקיעה ובהכרח דא"י לחולין רק ע"י גוף התקיעה. ותי' ידידי הג"ר אברהם משה נוסבוים שליט"א ע"פ ד' התוס' ד"ה בשופר דמה שאמר רב יהודה לא יתקע הכוונה במזיד [דל"ש להגיד לבן אדם לא לתקוע בשוגג] ומה שאמר ואם תקע היינו בשוגג דרק אז יוצא לחולין, וא"כ שפיר הק' יום תרועה דמנ"ל לרבא דהמעילה הי' רק בשעת התקיעה אולי הי' המעילה בשעת התלישה, ומה דלכתחלה לא יתקע הרי מדובר במזיד ואז לא יצא לחולין בכל גווני.

אלא דהק' מנחת ברוך דגם אי נימא דנתלש מאליו אבל עצם שמגביהו ע"מ לתקוע בו כבר מעל לפני התקיעה ואי נימא דסבר שהוא שלו דאז לא מעל עד שמשמש בו א"כ גם לא יוצא לחולין וכמבואר בתוס' ב"מ צט. ומנחות קא: וקידושין נה. ע"פ ברייתא דקידושין. ע"ש באריכות.

האם שייך מעילה בקול השופר

עוד יש להעיר בעיקר איסור דמעילה שכ' כאן דהרי מבואר בפסחים כו. דקול מראה וריח אין בהם מעילה עכ"פ דאורייתא, וגם אם נימא דאה"נ עיקר האיסור שאמר רב יהודה לתקוע בשופר של עולה הוא רק דרבנן, מ"מ זה שמעילה מוציא לחולין לכ' הוא רק במעילה דאורייתא. וכבר עמד בזה המאירי ותי' דהנאה דקיום מצוה אלימא טפי ועד כמה דמצוות ליהנות ניתנו שפיר שייך מעילה וכוון לתי' זה במנחת ברוך סי' פ"ד, עוד תי' המאירי דשמא קול שופר שאני שגוף השופר צריך בו ונר' כוונתו כמ"ש בשו"ת אבני מילואים בסוה"ס סי' כ"א דכיון דדין התורה דהתקיעה צריך לבוא דוקא מחפצא דשופר והרבה דינים נאמרו בגוף השופר, לכן נחשב כקול שיש בו ממש אבל קול שיר בעלמא דלא איכפ"ל אם יש שם כלי שיר דזה רק היכי תמצוי בעלמא בזה אין בקול משום מעילה. ולח"מ פ"א דשופר ה"ג כ' דאה"נ כל נדון הגמ' הוא רק אי קול יש בו משום מעילה אבל להלכה לא קי"ל כן. וביום תרועה תי' דדין קול אין בו משום מעילה הוא רק כששמע קול שיר במקדש ונהנה בשמיעתו, אבל אם לקח כלי שיר ועשה בו מעשה השתמשות לתקוע בו הו"ל כשותה מים מכלי שרת שבוודאי מעל וכ"כ במשנה למלך בפ"ח מכלי המקדש סוף ה"ו ובמנ"ח מצוה קכ"ז הביאו וכ' דזה פשוט,

משא"כ בקדשי בה"ב דקדוש מחמת עצמו, עוד תירצו דמיירי בהקדיש בהמה לדמי עולה וכן בשלמים בהוקדשה בהמה לדמי שלמים דדינה כשלמים שאין בה מעילה רק איסור. [ואז דינו כבע"מ מעיקרא דא"צ העמו"ה]. עכ"פ לפי דברי תוס' אלו מיושב היטב למה ע"י מעילה יצא לחולין.

שופר של עולה איירי בקדוש רק לדמי עולה

מבואר עכ"פ מד' התוס' בזבחים ובכורות, דמשני טעמים יש סבה לומר דסוגיין מיירי בהקדיש בהמה רק לדמי עולה וליום תרועה הכוונה שהקדיש שופר לדמי עולה. א: לד' רבה דזריקה מוציאה עצמות שפירשו מידי מעילה פי' רבינו דמיירי בהקדישו רק לדמים דל"ש זריקה. ב: במה דמבואר דמעילה מוציאה לחולין ומבואר דמהני פדיון ואי צמר בעי העמו"ה צ"ל דמיירי בהוקדשה לדמי עולה דא"צ העמו"ה ומהני פדיון.

ובמאירי בסוגיין הביא שיש שואלין דאיך ע"י מעילה יצא לחולין הרי בקדוה"ג א"י לחולין ע"י מעילה, ותי' דדוקא בבהמה שעתיד להקרב וכ"ש שעומד לשימוש א"י לחולין אבל שופר שאינו עומד להקרבה יוצא לחולין ע"י מעילה. ויל"ע אי כוונתו דגם אפשר לפדותו או דס"ל דיציאה לחולין לא תלוי באפשרות פדיון.

מעילה בעצם התלישה או ההגבהה

עוד יש להעיר דהרי איכא איסור דאורייתא בגיזה ועבודה וא"כ יש לדון האם בתלש שופר של עולה עובר באיסור גיזה, ומסתבר דאיסור גיזה נאמר רק בצמר אבל עכ"פ איסור כחישתה יש, עוד יל"ע האם בזה שתולש שופר לעצמו מועל בקרבן גם לפני שתקע בו וכ"ה פשטות המשנה במעילה יט: שהבאנו לעיל דבתלש בשר מן החטאת מועל וא"כ ה"ה בשופר, וא"כ מצד זה גופא כבר יצא הבהמה או עכ"פ השופר לחולין, ואי איירי בבהמה תמימה אז הבהמה וודאי לא יצא לחולין אולם עד כמה שנחליט שהשופר בעצמו יוצא לחולין מצד התקיעה א"כ יתכן דכבר יצא לחולין בתלישה. ועמד בקו' זו ביום תרועה וכ' דאין לומר דאה"נ בשעת תלישה מעל ושוב מעל עוה"פ אח"כ דיש מועל אחר מועל בקדוה"ג דזה רק בתלש צמר ושוב בא חבירו ותלש צמר אחר אבל וודאי שצמר זה שנתלש יצא לחולין, וה"ה בקרבן, ואין לומר דמיירי בנתלש מאליו או שא' תלש במזיד דל"י לחולין דמנ"ל לרבא לפרש כן בדברי רב יהודה ולהקשות עליו אולי מיירי רב יהודה בתלש בשוגג וכבר יצא לחולין ע"י התלישה ולכן יצא, ונשאר בצ"ע.

ובקה"י ר"ה סי' כ"ב ובאבי עזרי פ"ה מעילה הט"ז הסכימו לסברא זו. [אבל מנחת ברוך לא הסכים]

ביאור המח' רב יהודה ורבא

עוד יש להבין עיקר פלוגתת רבי יהודה ורבא, דרבא טען דמעילה הוא רק אחרי שכבר תקע אבל בשעת התקיעה עדיין לא מעל, ומה ס"ל לר' יהודה האם ס"ל דמיד בהתחלת התקיעה כבר מעל, אף שעדיין לא קיים המצוה, וא"כ אין המעילה מצד הנאת המצוה וא"כ מה דקאמר רבא בסוף דיצא מצד מצוות לאו ליהנות ניתנו הוא רק לשיטתו דעיקר המעילה מחמת קיום המצוה וכיון דממל"ה לא מקרי הנאה ולא מעל כלל, אבל לרב יהודה גם אם ממל"ה מעל מצד עצם ההשתמשות או מצד הנאת הקול. אולם מתוס' ועוד ראשונים שהק' סתירא בין רב יהודה כאן לרב יהודה לקמן דאמר דבשופר של ע"ז יצא בדיעבד מצד דמלל"ה, מ' דנקטו דמוכרח ברב יהודה כאן דס"ל דמצוות ליהנות ניתנו וק' דהי' אפשר דההנאה הוא מיד בתחלת התקיעה ויצא לחולין ויוצא מצד המשך התקיעה אבל בע"ז ל"ש זה. עוד יל"ע למאי דס"ל לרבא למסקנא דמלל"ה הו"ל להיות מותר לכתחלה וכמו במודר הנאה משופר או מחבירו דמותר לכתחלה דלא נהנה כלל א"כ ה"ה בשופר של עולה ולמה אמר רבא רק דיצא בדיעבד. וריטב"א תי' דנר' כבא ליהנות מן הקדשים.

ביאור דברי הרמב"ם

והנה ברמב"ם פ"א משופר ה"ג כ' דשופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו השומע ואין בקול דין גזל, וכן שופר של עולה לא יתקע בו ואם תקע יצא שאין בקול דין מעילה, וא"ת והלא נהנה בשמיעת הקול מצוות לאו ליהנות ניתנו לפיכך המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה.

ודברי הרמב"ם צ"ב דמש"כ דל"ש מעילה כיון דזה קול ועיקר מצות דתקיעת שופר הוא השמיעה, והלא בסוגיין מפורש דיש כאן מעילה ובפשטות מעילה גמורה מדאורייתא דאל"כ לא הי' יוצא לחולין, ועוד דבסוגיין משמע דמלל"ה בא לתרץ האיסור דמעילה דע"י דמלל"ה לא נהנה וא"כ לא מעל, ולרמב"ם האיסור דמעילה מתו' בזה דבקול ליכא מעילה רק שיש כאן קושיא חדשה דנהנה בשמיעת קול וצ"ב על איזה הנאה כוונתו הרי אם קול ליכא מעילה א"כ ליכא איסור הנאה ולח"מ כ' דכוונתו לאיסור הנאה דרבנן דגם אי קול אין בו מעילה מ"מ אסור מדרבנן, [והסוגיא שלנו סובר דקול יש בו מעילה ולא קי"ל הכין וצ"ב דא"כ הו"ל להדגיש

כן בפירוש ומשמעות לשונו דמיירי בהנאה חדשה שעדיין לא דיבר בו. ואי מיירי בהנאת הגוף בעלמא גם בלי קיום המצוה הלא ע"ז לא מהני דין מלל"ה וכטובל במעין בימות החמה וכדהעיר בזה הפר"ח סי' תקפ"ו ורעק"א תשו' קכ"ט, ורעק"א תי' דכוונת הרמב"ם להנאת המצוה וגם הנאת הגוף והקו' דכיון דסו"ס יש איסור בדבר נימא אי עביד ל"מ ולזה תי' דמלל"ה ולא נשאר רק הנאת הגוף דל"ש כלל א"ע ל"מ דגם אי לא יהני לא יתוקן האיסור, ועדיין צ"ב אי קול אין בו מעילה איזה איסור יש וצ"ל איסור הנאה מדרבנן וכדכ' הלח"מ ושוב צ"ב דהו"ל לרמב"ם לפרש, עוד יל"ע דלרמב"ם לכ' השופר לא יצא לחולין דהא לא מעל ובגמ' מפורש דלכו"ע השופר יוצא לחולין רק הנדון האם מיד בהתחלת התקיעה או אחרי שכבר תקע, ואה"נ די"ל דלמסקנא דמלל"ה ניתנו לא נהנה וא"כ לא מעל ולא יצא לחולין אולם ברמב"ם מבואר דזה מצד הא דקול אין בו משום מעילה.

והנצי"ב בהעמק שאלה קנ"ד האריך להוכיח דשי' הרמב"ם דיש הנאת הגוף בשמיעת שופר וכשי' התוס' כאן ד"ה המודר דאביי ורבא דנחלקו אי מלל"ה מיירי בסוכה שיש הנאה בישיבתה גם בלי המצוה ואעפ"כ לרבא מלל"ה ומה שאסור לטבול במעין בימות החמה הוא רק גזירה שמא ישהה שם יותר מכדי צורכו ועל הנאה זו נאמר בגמ' מלל"ה אבל על מעילה ל"ש כלל הסברא דמלל"ה, דמזה גופא דחזינן דגם אחרי דמלל"ה אסור לתקוע בו לכתחלה מבואר דלענין איסור מעילה ל"מ כלל הסברא דמלל"ה ולזה בעי' הא דקול אין בו משום מעילה ועדיין אסור מדרבנן, ודין מלל"ה מהני לענין הנאת הגוף שיש לו מגוף השופר וע"ז מהני דין מלל"ה וצ"ע דכ"ז סתום בגמ'.

ובקה"י ר"ה סי' כ"ב ובאבי עזרי פ"ה מעילה הט"ז פי' ע"פ יסוד הכפות תמרים ביום תרועה שהבאנו לעיל דמעילה של לקיחת השתמשות דשופר ל"ש בזה כלל דקול אין בהן משום מעילה, וע"ז מיירי בגמ', ורמב"ם איירי לענין הקול, עוד יסדו דל"ש כלל דמלל"ה על עניני גזל, ולכן בכל מעילה יש גם ענין גזל לא מיבעיא אי נימא דמיירי בהוקדשה לדמי עולה כשי' התוס' בוודאי אפשר דהמעילה בגדר גזילה, אבל אפי' בתמימה יל"פ דזה ענין גזילה ועל גזילה ל"ש מלל"ה, ולזה כ' הרמב"ם דל"ש כלל ענין גזילה כיון דעיקר מה שרוצה לצאת הוא בשמיעת הקול ובקול ליכא גזילה ולכן בשופר הגזול יוצא וכן בשופר של עולה מצד דין הגזילה אבל אכתי יש מעילה של הנאה מצד השתמשות גוף השופר ולזה תי' הרמב"ם מצד מלל"ה. ולפ"ז הא דל"ש פסול בשופר גזול הוא הקדמה לסוגיין דאחרי דמבינים

דא"כ מה מעילה בקול ולכן ל"ש מעילה דגזילה בקול מעתה יש לדון מצד מעילת הנאה דגוף החפץ. וצ"ע דמה דבקול ליכא מעילה הוא גם מחלק ההנאה ולא רק מצד חלק הגזילה וכן במעילה דגוף השופר שייך גם גזילה וגם הנאה, וא"כ עד כמה שהחלטנו דעיקר המצוה הוא השמיעה ולכן לא איכפ"ל בגזילה דמצד השופר רק מצד הקול ובקול ל"ש גזילה א"כ מה איכפ"ל דבלקחת ההשתמשות יש גזילה הרי אי"ז המצוה ול"ל הא דמלל"ה ואי דסו"ס צריך חפצא דשופר לצאת בו א"כ לא מהני כלל הא דקול אין בו משום מעילה.

ד' הרמב"ם דיש מועל אחר מועל בכלי תשמיש
עוד קושיא גדולה יש על הרמב"ם מגמ' זו דהנה כבר ביארנו ע"פ גמ' מעילה יט: דאין מועל אחר מועל רק בבהמה וכ"ש בלבד דקדושים קדוה"ג ול"ש בהם פדיון אבל בשייך פדיון יצא לחולין ולפ"ז ביארנו דצל"פ סוגיין באופן דשייך פדיון על השופר, והנה ד' הרמב"ם פ"ו ה"ד [ע"פ תוספתא דקדרום שנתק' בו תוס' בכמה מקומות בש"ס ב"מ צט. ד"ה וחבירו ומנחות קא. ד"ה אע"ג וראב"ד ומאירי כ' דתוספתא זו סותר לבבלי ולא קי"ל הכין דגם בקדשי בה"ב יש מועל אחר מועל, וכל ההבדל בין קדו' הגוף וקדשי בה"ב הוא במעילה דרך הוצאה מרשות לרשות אבל במעילה דרך שימוש והנאה גם בבדה"ב א"י לחולין וגרס אין מועל אחר מועל אלא בהמה וכלי תשמיש בלבד, והק' המנ"ח מצוה קכ"ז מסוגיין דבתקע בשופר של עולה יצא לחולין והרי כאן המעילה הוא דרך הנאה ואי דהמעילה הי' ע"י שחבירו נתן לו א"כ כבר יצא לחולין לפני התקיעה ובשלמא לשי' התוס' קידושין נה. ד"ה אין שמחלקין בין סבור שהוא שלו של"י לחולין לסבור של אחרים ומכניסו לרשותו לשימוש דאז יצא לחולין או לריטב"א דתלוי בדעתו לגזולו או גזבר, הא עכ"פ משכח"ל מעילה בשופר של עולה שיוצא לחולין כגון בסבר של אחרים או דעתו לגזולו [אלא שצ"ע דא"כ כבר יצא לחולין לפני התקיעה] אבל לרמב"ם לא משכח"ל לעולם דיוצא לחולין ע"י שימוש עצמי וכ' דהיא קושיא גדולה ולא מצא מי שהתעורר בה.

החילוק בין מעילה דרך הוצאה ומעילה דרך שימוש

שימוש

גם הקרן אורה מעילה יט: עמד בזה וכ' "שהדברים נפלאו ממני ולא אדע" וגם בד' התוס' שחילק בין סבר שהוא שלו או סבר שהוא של חבירו ומבואר דלא כל הנאת שימוש מוציא לחולין ק' לי' מנ"ל לחזו"ל זה הרי המקור דמעילה מוציא לחולין כ' תוס' קידושין נג: ד"ה אף דהוא ממ"ש תמעות מעל ואין מעילה אלא שינוי וכיון דעיקר המעילה מחמת השינוי בהכרח דיוצא לחולין

מעילה בשופר של אילו של יצחק

עוד הק' ביום תרועה במש"כ בפרקי דר"א פל"א דאילו של יצחק נברא בבין השמשות וקרן השמאל תקעו בו במ"ת וקרן ימין יתקע בו לע"ל, והלא יש בו מעילה ולכו"ע אין לתקוע בו לכתחלה, ותי' לרבי אלעזר מיירי בפירש לאחר זריקה, וא"כ נותר ע"י זריקה, ולרבה מיירי בפ"י לפני זריקה והזריקה מתירו גם לקתא דסכינא. ותמוה דאיך שייך לאסור להקב"ה לתקוע הרי עיקר איסור מעילה והנאה דקדשים הוא דזה קדשים המיוחדים לה' וכאן עיקר ייעוד אילו של יצחק הי' לטובת זרעו של יצחק שע"י קרבן זה יהי' כלל ישראל תמיד לרצון לפני הקב"ה וזה גופא יגרום לתקוע שופר דמ"ת ולתקוע שופר של גאולה, וכי נימא דהא דכל קרבן הוא ריח ניחוח לה' יש בו סרך מעילה. שו"ר שכבר העיר בזה מרן החת"ס בדרשות ח"ג עמ' ה' על היום תרועה וכתב דל"ש אצל הקב"ה מעילה דהוא בעצמו ק"ק ואהנאת ישראל השומעים מצוות לל"נ, ואתקיעת שופר לחירותינו הרי אין עצם השופר מקבצם רק הקב"ה מלקטם והשופר הוא רק סימן, וזה"פ דהשופר יהי' רק כנשוא נס הרים לסימן אבל עצם הקיבוץ יהי' ע"י הקב"ה בעצמו.

האם הי' הקטרה על שופר אילו של יצחק

והנה ברש"י פ' יתרו י"ט י"ג עה"פ במשך היובל כ' דזה הי' שופר מאילו של יצחק [ויל"ע למה זה נרמז רק בשופר שהי' סימן לסילוק שכינה ולא לעצם מ"ת] והק' הרמב"ן שהרי אילו של יצחק עולה הי' וכולו כליל כמבואר במשנה זבחים פה:; ותי' נכפי שביארו הט"ז בדברי דוד עה"ת דאמנם נשרף כליל אבל מהאפר נתגבל בחזרה קרנים. עוד כ' דלדעתו האגדה הזו יש לה סוד ואמרו שזה הקול הוא פחד יצחק ולכך אמר [שם פסוק ט"ז] ויחרד כל העם אשר במחנה ולא השיגו דיבור בגבורה זולתי קול. ורא"ם שם כ' דלא הבין קו' הרמב"ן הרי אין לקרניים דין הקטרה רק כ"ז שמחוברין ולא בפירשו והביא סוגיא דר"ה וד' רש"י דצ"ל דמיירי בפירשו מחיים אבל אילו פירשו לאחר זריקה הותר לכהנים, ומהר"ל בגו"א הק' עליו דא"כ ל"ש כלל לאילו של יצחק ומה רבותא יש בזה, ובאור החיים הק' [ויקרא א' טז] במש"כ שם והקטיר הכל גם הקרניים א"כ איך לא

הקודש וכו' ובטריזש אומרים והחיות ישוררו. ועדיין לא נתפרש למה באמת המלאכים אומרים שירה, ובח"א מהרש"א [ד"ה ישראל] מבואר דנקט דמה שאנו אומרים זה בפיוט כיון דאינו אלא סיפור דברים מה שהחיות אומרים, ובזה ביאר למה אומרים אז ישיר בר"ה כיון שהוא רק סיפור דברים, אולם בתו' ל"מ כן, דמשמע דלא איכפ"ל בזה שמלאכים אומרים שירה.

ובשיעורי הגרמ"ד זצ"ל על ערכין תי' דלמלאכים אין דין ולכן יכולים לומר שירה. ויש להעיר ממה שאומרים בפיוט "ונתנה תוקף" "ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה יום הדין לפקוד על צבא מרום בדין", וכבר ביאר אור החיים הק' [בראשית א' א'] איזה משפט יש במלאכים והשווה גמ' חגיגה ט"ו. לענין מלאך מט"ט עי"ש. וכן מבואר ביערות דבש חלק א' ובשו"ת חוות יאיר סי' רכ"ה דיש דין במלאכים, ובספר קושיות לא' מן הראשונים אות קצ"ט מביא באמת שיטה לא לומר והחיות ישוררו כיון שהם חלים וזעים ועי"ש במגיה באריכות שני שיטות אי מלאכים אומרים שירה.

ובעיקר הוכחת התוס' ממה שמלאכים לא שואלים על עצמם תי' הגרמ"ד זצ"ל [שם ובמאורי המועדים לבית בריסק עמ' ק"ה] ע"פ נפש החיים שער א' פ"א עפ"י חולין צ"א: דשירת המלאכים תלוי בישראל ולכן עיקר שאלתם על ישראל וממילא גם הם יוכלו לשיר. ובס' משמר הלוי ערכין שם ביאר בשם הגר"ח למה המלאכים תלויים בישראל כיון דלומר קדושה בעי' דין ציבור ולמלאכים ליכא חלות ציבור רק אם נמשכים עם ישראל וזהו כתר יתנו לך וכו' עם עמך ישראל קבוצי מטה.

ובקובץ מורי' שפ"א – שפ"ד הביאו מהגר"ר חיים שלמה ליבוביץ זצ"ל דאצל מלאכים ל"ש הענין דספרי חיים וספרי מתים כיון דאצלם גם רע טובה היא דהם מכירין השלימות דחייב אדם לברך על הרעה וכו' וצ"ע דהרי מבואר דגם מלאכים רועדים וצ"ל דגם אם רואים הטוב שברע מ"מ רועדים.

הבדל בין הלל ושירה

ובמקראי קודש ימים נוראים סי' ח' הביא הגרצ"פ פראנק זצ"ל שא"ל הרב מחקוב בשם הגר"י בשם הגר"ח דהק' דאיך אומרים שיר של יום בר"ה, [ולמהרש"א הנ"ל לענין אז ישיר י"ל דגם שיר של יום הוא סיפור דברים] ותי' דדוקא להלל בעי' שמחה יתירה וכמבואר ברמב"ם פ"ג מחנוכה ה"ו דלכן לא אומרים הלל בר"ה ויו"כ לפי שאינם ימי שמחה יתירה, אבל שאר מיני שירה אפשר. והק' ע"ז הרב מחקוב מד' התוס' הנ"ל דהעיר ממה שאומרים והחיות ישוררו מ' דהי' ק"ל לתוס' גם משיר בעלמא, ותי' לו

הקטירו א"א ע"ה דמבואר בחז"ל דנשאר, ותי' כרא"ם דפירשו, עוד תי' דפקעו מעל המזבח אח"כ, עוד תי' דכיון דהי' לפני מ"ת הי' א"א יכול לעשות חשבונות ע"פ נבואה וכיון דע"פ נבואה הי' צריך השופרות לתקיעות לכן לא הקטירן, ובברכת שמעון להגר"ש שניאורסון זצ"ל ר"פ ויקרא תי' בשם האדמו"ר ר"מ מפילוב דהרי אברהם עשה הכל תחת בנו כמבואר ברש"י פ' וירא וכיון שבקרנים ליכא כנגדו באדם לא הי' שייך שיקריבו.

ויתכן דלכן יש סוגיא שלימה בענין תוקע בשופר של עולה דזהו עיקר דין תקיעת שופר לעורר כוח שופר דאילו של יצחק. ותמיד בפנימיות יש כאן בעצם תקיעה בשופר של עולה. וא"כ בעצם הי' עדיף לקחת שופר של עולה ולתקוע בו לולא דיני מעילה ואיסור הנאה. ולא בחנם עסק ספר מנחת ברוך בדיני שופר הוא רק בסוגיא זו. ובכן גם אם אין באפשרותינו לקחת שופר של עולה בפועל לפחות נעסוק בענין זה בעומק ויתקיים ונשלמה פרים שפתינו.

עוד יש לדעת דיש לנו עדות מאחרונים דעניני מעילה שעסקנו בו הם דברים עמוקים, עי' לשון קרן אורה מעילה יט: סוד"ה ולהרמב"ם שציין לסוגיא דקידושין נד. מח' ר"מ ור"י לענין מעילה וכ' דהדברים צ"ע יותר בסוגיא דשם "כי הסוגיא עמוקה היא שם" ומנ"ח מצוה קכ"ז סק"ג מש"כ בשם שעה"מ ע"פ תוס' קידושין נד: ד"ה קרבן "ואיני רוצה להאריך כי הענינים עמוקים" ובמנחת ברוך בסוף כל הסימנים [סוף סי' פ"ח] כ' "ובעז"ה ביררנו בכל הסימנים הקודמים כמה דברים סתומים במעילה כמו שיתבונן בזה המשכיל הבקי בעניני מעילה" ובקה"י או אבי עזרי ציין לד' מנחת ברוך שכותב דברים עמוקים.

ההלל בראש השנה

[נערך ע"פ כתבי אאמו"ר שליט"א]

בר"ה לב: ובערכין י: דבר"ה ליכא הלל ד"אמר ר' אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה ויו"כ אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה".

אי מלאכים אומרים שירה

ובתוס' ערכין שם [ד"ה אמרו] דקדק דמלאכים בעצמם אומרים שירה מדלא שואלים על עצמם, ולכך אומר ר"י דאין להשמיט מן הפיוט והחיות ישוררו. והוסיף שטמ"ק דאל"כ למה אנו אומרים והאופנים וחיות

הוא בחי' התגלות השמחה. ובשנת תרמ"ז כתב דהרי מכל מצוה נברא מלאך וכיון שר"ה ויו"כ המה מועדות נמצא אז השמחה בלבנות בני"י רק שאינן יכולים להוציאו מן הכח אל הפועל לומר הלל, אבל מרוב התשווקה נבראו מלאכים ג"כ, ואפשר שאלו המלאכים הם למעלה ממדרגת המלאכים שנבראים ע"י אמירת הלל בפה דמחשבה למעלה מדיבור וזה ענין קול שופר שהוא צעקה בלב שא"א לפרש בפה, וע"ז סדרו הבקשה שאלו המלאכים היוצאים מן התקיעה והתרועה דאלו הם המלאכים הנבראים מן הצעקה וההשתוקקות שבלב.

בענין שמחה דראש השנה

הנה יש להבהיר דיש כאן כמה נידונים. א: האם מותר להתענות בר"ה. ב: וגם אם אסור להתענות האם יש דין שמחה כבשר ויין כשאר ימים טובים. ג: מה צריך להיות מצב האדם בשעת התפלה האם מצב של שמחה ובטחון או מצב של בכי וצער ואנינות.

והנה ז"פ דלא הוי בכלל הרגלים מצד עליי' לרגל כמפורש בתורה, והטעם כ' בדרשות חת"ס ח"ג ט' א' כיון שהוא יום הבריאה ונאמר נח לו שלא נברא ועל מה יודה וישתחוה ולשמחה מה זו עושה. ועי"ש שכתב דהיו כתות שהקדימו לבוא לר"ה כדי לשוב אל ה' וללמוד ליראה את ה"א כמו שנאמר לענין מעשר שני, וכן עשה אלקנה אשת חנה עי"ש. ובשפ"א תרמ"ד פי' הטעם דבחגים יש התגלות דנאמר בו יְרָאָה יְרָאָה, ולכן יש בו שמחה והלל שהוא מלשון התגלות, אבל בר"ה הוא באתכסיה וע"י השופר יש השגחה מתוך ההסתר עי"ש.

אבל מ"מ כיון דנכלל בפרשת מועדי ה' עדיין יש להסתפק מה גדרו. וד"ז לא נתפרש היטב בש"ס רק שמצינו שהגמ' מסתפק כע"ז בעירובין מ: האם לומר שהחינו בר"ה כיון דמזמן לזמן אתי אומרים זמן או כיון דלא אקרי רגל לא אומרים, ויש ע"ז סוגיא שלימה ומסקינן דאומרים זמן, ויל"ע האם שורש הספק בעצם גדרו של ר"ה.

והנה כבר מצינו בספר נחמיה [ח' י'] שעזרא אמר לישראל בר"ה כשבכו על עוונותיהם "לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעזכם". ומבואר דלא הורשה אותם להתענות רק שיאכלו וישתו ולא יהו בעצבות. ואולם עדיין יל"ע אי נתקבלו דבריו של עזרא להלכה למעשה.

מהראשונים שדנו בזה הי' רב נחשון גאון [מובא במדכי ר"ה פ"א רמז תש"ח] שנשאל האם מותר להתענות בר"ה

הגרצ"פ פרנק זצ"ל דלענין מלאכים ל"ש לומר דליכא שמחה יתירה ואצלם שמחתם תמיד שלימה ול"ש לחלק בין השירות כלל, וזה כסברת הגר"ח"ש ליבוביץ הנ"ל, וגם ע"ז ק' ממה דהוכחנו לעיל דגם המלאכים מפחדים מן הדין.

ובעיקר מה דמבואר דהי' מקום לומר הלל ומ"מ לא אומרים יש בזה כמה דברים נפלאים ממרן החת"ס בכמה מקומות ונביא רק כמה מהם:

א: דראוי לנו לשבח על נס זה שאנו זוכים להיות יהודים גם אחרי מאות שנים שהיינו בגלות וכל שנה יש לנו ירידה אחרי ירידה ומ"מ נשארו יהודים וזה נס גדול יותר מקרי"ס, ולכן שואלים המלאכים לומר הלל גם אחרי שקיבלו התירוץ בים סוף שמעשי ידי טובעים בים. [ע' שמ"ט]

ב: ראוי לנו לומר שירה על שידו פתוחה לקבל תשובה וזה שמחה גדולה, אך כיון שמגיע צער ופגם למתים מחמת עוונתו א"א לומר הלל. [ע' שס"ו]

ג: ספרי חיים ומתים כולל כל הדורות שעברו, ג"כ דקאי על גליון הנשמות ושרשיהן עם אבות אבותיו עד למעלה למעלה דכל נשמה נמשך ונקשר עם נשמות אבות אבותיו, ובר"ה ויו"כ אנו מתפללים עם כל הנשמות ביחד כי נידונים עמנו ביחד דפגם שלנו יתכן שנמשך מהם וכן לטובה כולם נשכרים ולכן הם נידונים וכיון שהם מתפללים אבל הלל הם לא יכולים לומר דלא המתים וגו' לכן א"א לומר הלל. [שס"ז ג']

ד: המשך דברי החת"ס [בע' שע"א] שהבאנו לענין מה הקב"ה דן בר"ה בעיקר חיי עוה"ב, ועוה"ז הוא בתור יסורים להעמידנו על המצב הרוחני הנכון, וסיים ע"ז במשל לנחש ארסי שהקיש חבורה שבתוכה בן המלך, והי' צרה גדולה והרופא בדק את כולם וקבע שכל החבורה עומדים למות חוץ מכן המלך שיחי', אבל יצטרך להרבה תרופות ואולי יתיישר קצת ע"י הקזת דם ורטיות, וא"כ בוודאי ראוי לשמוח על שישאר לחיות, אבל כיון דסו"ס יצטרך לטיפולים ולא יהי' ממש כמו שהי' מקודם לכן חסר בשמחה ולכן ל"א הלל בר"ה דאולי נגזר קצת יסורים או שצדיק ימות לכפרת הדור.

צריך להיות מוכן להלל

ובס' אמרי אמת ר"ה תרצ"ב בשם שפ"א דדקדק ממשנה לב: דבעצם זה שעת זמן הלל אלא דבפועל א"א ולע"ל באמת נגיד הלל בר"ה. וכע"ז כ' בשפ"א תרל"ו דצריך האדם להיות מוכן לומר הלל בר"ה כי הוא בכלל המועדות רק שהוא נסתר שנא' בכסא ליום חגיגו, והלל

איך צריך להיות המצב בתפלה

והנה לענין איך יהי' המצב בשעת התפלה האם מצב של שמחה או מצב של בכי' ואנינות וצער, יש לנו לכ' ג' דעות, דידוע על הגר"א שאמר דאסור לבכות בר"ה כמבואר במעשה רב סי' ר"ז ע"פ הפסוק בנחמי, וכ"כ באור המאיר [דרוש לר"ה] ע"פ הפסוק בנחמי ושאין עת בכי' דעיקר התשובה הוא טרם יבואו ימים האדירים, בזמן שידו פתוחה לקבל שבים, ימי רצון ל' יום מחדש אלול, וכ"כ בכף החיים סי' תקפ"ג סק"ט דאין להתוודות ואין לבכות בר"ה, ומאידך האריז"ל [בשער הכוונות פתיחה לדרושי ר"ה צ.] חייב לבכות או שצריך עכ"פ להיות בכי' נופלת עליו ובמטה אפרים תקפ"ג סכ"ח דכן המנהג אפי' כשחל בשבת וכ"כ בחיד"א [במורה באצבע אות ר"נ ואות רנ"ט] דיתפלל ערבית בבכי' גדולה, וד' התת"ס בדרשות שס"ו: דבכי' של צער בר"ה מזיק כי אם ע"ד בכי' של שמחה ודביקות, וכ"כ בעל התניא [בליקוטי תורה פ' כי תצא ד"ה והסירה] דעיקר הבכי' יהי' מחמת התדבקות הנפש בשורשה למעלה, וכ"כ בליקוטי מוהר"ן סי' קע"ה דיש לבכות מתוך שמחה ו"בשמך יגילון כל היום" ר"ת בכי' ¹⁷ וביסוד ושורש העבודה שער האיתון פ"א דעיקר הבכי' בר"ה יהי' על חילול כבוד שמים בעולם, וינסה בכל מאודו לעורר לבו בבכי' ע"ז. וא"כ לכ' יש ג' שיטות א: לבכות כפשוטו היינו לעשות תשובה [אריז"ל וחיד"א] ב: שאין לבכות כלל [הגר"א ואור המאיר] ג: לבכות מתוך שמחה ודביקות להשי"ת [בעל התניא וחת"ס ומהר"ן] וכן על גילוי כבודו [יסושה"ע] והגה"צ הגרי"מ מורגנשטרן שליט"א הציע דהגר"א שלל רק בכי' על חטאים או על עניני גשמיות, אבל בכי' מתוך שמחה ודבקות מודה, וכן הביא מספר אור חדש מכתבי תלמידו הגר"ח מוואלוז'ין דהגר"א רק אסר הבכי' הבא מחמת עצבות ואבילות, כגון אלו החזנים המשתדלים לעורר את העם לבכי' בשעה שאומרים הפייט בר"ה יכתובו וכו' עוד אמר הגרי"מ שליט"א דיתכן דאלו שכתבו שיש לבכות כפשוטו לעשות תשובה על חטאים כוונתם על אנשים תמימים ופשוטים שאין להם היכולת לבוא לדבקות, משא"כ הבעל התניא והגר"א נתכוונו בדבריהם על אנשים בעלי מדרגה שלהם לחשוב על השכינה בדבקות ובבכי' של שמחה.

ובשו"ת יביע אומר [ח"ט סי' נ"א וח"י סי' מ"ג] ועו"מ פשיטא לי' ע"פ הראשונים שביססו דיש חובת שמחה בר"ה א"כ כל התפללות צריך להאמר בשמחה ובניגוני שמחה בלי בכי' ואין לנו אלא דברי הגר"א בזה וכנאמר

והאריך דפשיטא דהוא בכלל מועדי ה' ואסור בתענית כיון דהוא בכלל מקרא קודש ובכלל החגים שנא' בכסא ליום חגיגו, והביא גם קרא דנחמי עי"ש באריכות וכ"כ בשבלי הלקט סי' רפ"ד בשם רב יהודאי גאון וכ"כ הרא"ש בסו"מ ר"ה, מאידך בראבי"ה ח"ב ע' 246 ובתורת החדשן שו"ת רמ"ה ובכל בו מובא בב"י תקצ"ז ס"ב מבואר המנהג להתענות ושיש בזה מצוה, וקי"ל להלכה בשו"ע תקצ"ז ס"א דאסור להתענות רק אוכלין ושותין ושמחין.

אבל לא דנו בענין חובת שמחה בבשר ויין להדיא רק השאג"א סי' ק"א הוא זה שהוכיח דר"ה הוי כשאר יו"ט וחייב בבשר ויין וכ"פ המשנ"ב שם דהוי בכלל ושמחת בחגיך וראה בהג' חת"ס על שו"ע שם הוכיח ממה שנקרא בפי חז"ל יו"ט של ר"ה, הרי דהוי כשאר יו"ט. וכן מבואר בשו"ת מן השמים סי' פ"ו דיש לשמוח כיון שנקרא יו"ט דכ"מ שני בו יו"ט יש לשמוח במאכל ומשתה ושלכן נקרא יו"ט דהוי יום שובע. ולשון הרמב"ם פ"ג מחנוכה ה"ו שאינם ימי שמחה יתירה ודקדק מזה במקראי קודש [ימים נוראים ח'] דיש חיוב שמחה ושכ"כ בס' יראים סי' קכ"ז ובמהרי"ל. ואכמ"ל בכל הראיות שנאמרו בזה.

ובדברי מרן החת"ס נתבאר כמ"פ על גודל חובת השמחה ביום זה, א: "הבכי' של צער בר"ה מזיק כמ"ש עזרא, דבר"ה מצוה לשמוח להורות שאנחנו בטוחים בדין ועצם השמחה מגין עלינו." [שס"ו ב] ב: ר"ה הוא יום שמחה כיון שהוא יום התחלת המלוכה, אך לעומת זה יום חרדת הדין והי' ראוי לנו לבכות ולהתפלל ולבקש תחנונים, אולם אנחנו משליכים נפשינו מנגד שלא להתעצב מחמת כבוד המלכות וזה גופי' גורם רחמים. [שס"ז א']

ג: בתקיעות יש ב' ענינים יש תרועה שהוא בכיה של שמחה על שזכינו להיות יהודים, ויש גם תרועות בבחינת גנוחי גנח על שלא התנהגנו כראוי אבל השמחה של ר"ה מבטל הצער של עצמינו. [שס"ח ד] ד: יש תקיעה בר"ה שהיא לחובת היום, ופשטות הטעם לעורר לתשובה כד' הרמב"ם או להעמדת כס המשפט וכדו' אבל כ"ז בתקיעות דמיושב דבזה יוצאים יד"ח מ"ע דאורייתא דיום תרועה יהי' לכם, אבל תקיעות דמעומד הוא לשמחת מצוה לקיים מ"ע וביום שמחתכם ובמועדיכם וגו' על שזכינו לקיים מ"ע דשופר, והשטן מתבלבל מחמת השמחה של מצוה. [נד' ב' ז' א']

¹⁷ ואיתא בחיי מוהר"ן אות י"ג שפעם נכנס לביתו בר"ה ושאל לאחד אם בכה בר"ה, ואמר אז שצריך הבכי' הוא מחמת שמחה וגילה אז הענין של בשמך יגילון כל היום ר"ת בכי'.

בניו, ולמה זה כ"כ נחוץ באמצע ר"ה לקרוא כל השמות של בני נחור.

והנה הספורנו פי' שם דוודאי כבר נולדו כל אלה לפני זמן רב חוץ מרבקה, והנה ילדה מלכה הכוונה הנה כבר ידעת מכבר שמלכה ילדה בנים, אולם רמב"ן מיאן בזה, דמשמעות הפסוק שרק עכשיו שמע, וא"כ מסתבר שרק עכשיו נולדו דאל"כ א"א שלא ישמע עד היום כי אין המרחק רב בין ארם נהרים וארץ כנען, ולכ"כ דכשאברהם יצא מחרן הי' נחור ג"כ זקן ואשתו איננה בחורה, אבל עשה להם ה' נס שנפקדו בימי הזקנה, וזה הי' **הבשורה הטובה** שקיבל אברהם שנפקד אחיו הגדול בבנים מבית אחיו המת. ומה שמנה גם הפלגש דזה הי' חלק הבשורה או להודיע שכל אלו באמת ראויים להדבק בזרעו של אברהם ועל כולם אמר אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי. [ונכבר רמז הרמב"ן לעיין בילקוט רמז תשס"ו דאיתא דכשאמר הקב"ה בשעת העקידה והתברכו בזרעך כל גויי הארץ ביקש על אחיו ונענה לו הקב"ה בזה נמצא דבשורת אחיו הי' באמת תוצאה ממעשה עקידה.]

ע"י התגברות זוכים לשמוע בשורות טובות

ולפ"ז יש להמתיק ההמשך של פ' זו לעקידה דמראים לנו בזה שתמיד גם אחרי שכבר נתעלה ונתנתק לגמרי מכל משפחתו, מ"מ הי' בלבו דאגה עליהם, ותמיד קווה שיהי' להם כל טוב ומיד כששמע מהקב"ה והתברכו בזרעך וגו' ניצל את ההזדמנות לטובת אחיו שכבר מחכה הרבה שנים לילדים, והדבר הכי שמח שהי' יכול לשמוע אחרי שחזר מהעקידה, הוא זה שהנה ילדה מלכה לנחור אחיך ובוודאי ביקש לדעת בפרטות כמה בנים ילדו ומה הן השמות שלהם וגם של הפלגש, כמו דוד טוב שמתעניין בכל פרטי חיי אחיו וכל שם כאן הי' כמו זמירות באזנו של אברהם.

וזה בא גם לרמז, דמי שמוסר נפשו עבור הקב"ה מיד זוכה לשמוע בשורות טובות בין בשידוכים בין לזש"ק, ובכן א"ש שקוראים זה בר"ה ללמדך השכר של מסייג וכן כל התגברות עבור הקב"ה, שע"ז זוכים לשנה טובה ולבשורות טובות ישועות ונחמות.

ובליקוטי יהודה בשם הפני מנחם דנכתבה פ' זו בתורה ללמדך דגם אם עוברים זמנים קשים שמדות והריגות, מלחמות ושחיטות, מ"מ יש להתחיל מחדש להעמיד דורות חדשים ולכן דוקא אחר העקידה נתבשר על בן זוגו של יצחק.

סימנים הטובים בתחלת השנה

בגמ' כריתות ו: ובגמ' הוריות יב. בתוך הסוגיא של משיחת מלכים וכהנים גדולים יש סוגיא של סימנים,

בספר עזרא, מאידך הג"ר יעקב משה הלל שליט"א בשו"ת וישב הים ח"ג סי' כ"ג האריך דהעיקר ע"פ אריז"ל שיהיו התפלות בצורה של כבי' ואנינות ופחד בלי ניגוני שמחה, ושכן נהגו בליטא דלא כדברי הגר"א, ומעזרא אין ראי' דאמר כן על שעת הסעודה וגם שם הי' מצב מיוחד של אבילות ע"ש באריכות.

היו"ט של ר"ה מכוסה היא

וצ"ב באמת למה לא נתפרש כל ענין זה של היו"ט והשמחה בר"ה היטב לא במקרא ולא בגמ', וי"ל ע"ד דרוש דזה נכלל במש"כ בכסא ליום חגיגו דענינו של החג מכוסה וכדהבאנו משפ"א ועי' עוד בשנת תרל"ה שכתב "כי ר"ה בין המועדות כי לבני" הוא שמחה שלטובתינו נתן הקב"ה ימי תשובה ומשפט בכל ר"ה להתנקות בעוה"ז מכל חטא, ובנ"י בטוחין לצאת זכאין וגמר השמחה ניכר בסוכות ולזה יש קטרוג שבנ"י מובטחין יותר ולכן החג מכוסה ולכן לא אומרים הלל".

קריאת עסק גירוש ישמעאל בר"ה

הנה ביום א' דר"ה אנו קוראים ענין פקידת שרה את יצחק וזה מובן מאד לפי שבר"ה נפקדה שרה אולם מעיקר הפרשה הוא גם כל העסק בגירוש ישמעאל, ולכ' מה לנו להתעסק עם ישמעאל ביום ר"ה, וי"ל ע"פ שכבר הארכנו בפ' לך לך דגלות ישמעאל הוא הגלות הקשה ביותר, וסיבת כוחו הרב של ישמעאל הוא מחמת שנימול, ולכן לא פטרו הקב"ה בלא כלום וזכה ליטול כח שלטונו הגדול, וגדר הגלות הוא מש"כ במשלי ל' כ"ג שפחה כי תירש גבירתה, וזוהי הגלות הקשה ביותר, וכיון שכל מעשה אבות סימן לבנים, א"כ מה שגירש שרה את הגר ובנה הי' להחליש ולהפקיע גלות זה שלא יהי' מצב של שפחה תירש גבירתה, וזה ע"י העצמת כח מילה של יצחק דרך הוא יש לו שלימות המילה, והרבה יש לנו להכיר טובה לאמינו שרה בזה, וי"ל דקריאת פסוקים אלו בתורה גרש האמה הזאת וגו' יש להם כח נצחי עצום לגרש את בני ישמעאל מלשלוט בנו ומלהאחז בא"י, ומובן היטב שבכל ר"ה זה נעשה חלק מקריאת התורה, דבר"ה הרי אנו מעוררים כוח של יצחק ובה בזמן צריכין אנו להחליש ולבטל כוחו של ישמעאל והקריאה בפסוקים אלו ביום הקדוש הזה פועלים הרבה.

קריאת בני נחור ומילכה בר"ה

והנה ביום שני אנו קוראים עקידת יצחק וזה מובן לפי שכל ענין ר"ה הוא לעורר זכות העקידה, אולם קשה מה שמשלימים הקריאה בפסוקים "ויהי אחרי הדברים האלה ויוגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה וגו' וכל שמות

איכא דגדלי מהר ואיכא דמתקי" הוסיף דיש מהם מתוקים, וי"ל דתלוי זה בזה דענין המתקנות שייך רק כשאוכל ומרגיש טעם המתוק, אבל כשהוא רק ענין ראי' שייך לתפוס מה שנראה לעיניים דזהו ענין מה שגדל מהר.

ובדרך דרוש י"ל למה דוקא במס' כריתות ההדגשה על האכילה, ובמס' הוריות ההדגשה על הראייה, דל"ו כריתות באים על פגמים שאדם עושה בגופו כגון אוכל חלב ודם ובוועל בעילות אסורות, ומחלל שבת, ובזה צריך להכניס הסימנים בתוך גופו שיהי' לסימן טוב שגופו יהי' מתוקן ונקי מכל חטא ופגם, והגוף הוא זה שמרגיש הטעם המתוק בעבודת ה' דטעמו וראו כי טוב ה', אבל מס' הוריות יסודו על טעות בהשקפה, ולזה צריך ההסתכלות על הסימנים מתוך יראה ותשובה ובטחון וכמשי"ת לקמן, כדי להשריש בקרבו ההשקפה והמבט הנכון על כל עניני החיים. [ובדרך צחות - אם ראש ומנהיג הבית או רב קהלה מפחיד את משפחתו או קהלה שלו בימי הדין על העונשים שהקב"ה יכול להביא עליהם, ולא מחזקם ומעודדם עם סימנים טובים ועניני בטחון, ולכן יש להם מבט לא נכון על ר"ה ויו"כ ונופלים בייאוש, עליו להביא פר העלם דבר של ציבור או פר כהן משיח]

ביאור פעולת הסימנים

והנה במאי דקאמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא צ"ב מה הוכיח מסימנים הקודמים הרי התם עושה בדיקה וסימן לדעת אם אכן ישלים שנתו או יצליח בדרכו אבל איזה סימן ובדיקה שייך באכילת או ראיית ירקות מסויימים, וחיד"א בשער יוסף הוריות שם בשם רמ"ה ביאר, דמוכיח ממשיחת המלכים על גבי מעיין, אולם הבאר שבע נקט דא"א להוכיח ממעיין שאין המעיין סימן בעלמא אלא יש בו סיבה למציאות של המשך, ולכן אין ממנו ראייה לסימני ראש השנה שהם ענין סגולי בלבד, והדרישה סי' תקפ"ג תי' דר"ל השתא דאמרת סימנא מילתא בעלמא הוא ולית ביה משום ניחוש א"כ גם בזה אין חשש ניחוש. אולם המאירי כתב דמה שאמרו "ולאו מילתא הוא" קאי על כל הסימנים הנזכרים לעיל, דאסור באמת לעשותן משום איסור ניחוש, ורק סימני ר"ה מותר לעשות, דאינם עשויים כדי לנחש בהם, אלא רק לעורר את הלבבות לתשובה ולמעשים טובים. אבל מהרש"א כתב שלא נאסר ניחוש אלא לרעה כיון דעליו לדעת דצד הרע יכול תמיד להשתנות ע"י תשובה ומעשים טובים ובפרט בעשי"ת דאז נגזר מי יחי' ומי ימות מי ינוע ומי יטרף וכו', אך

מתחלה איתא שם דאין מושחין את המלכים בעת המלכתם אלא על המעיין כדי שיהיה המעיין סימן טוב שתמשך מלכותם, כמו המעיין הנובע תמיד ללא הפסק, וכן צוה דוד המלך אודות בנו שלמה, עוד איתא שם דמי שרוצה לדעת בתחילת השנה, אם ישלים שנתו אי לא, ידליק נר בעשרה יומי דבין ראש השנה ליום הכיפורים, בבית שלא נושבת בו הרוח. ויבדוק אם ידלוק הנר עד שיכלה השמן, אז זה סימן שישלים שנתו, כמו שדלק הנר עד תום השמן. וכן יש סימנים למי שרוצה לעשות עיסקא ולמי שיוצא לדרך, ולענין יוצא לדרך מסיק ולא מילתא היא, דלא ליעביד איניש הכי דלמא הוי סימנא בישא ומצער נפשיה ומיתרע מזליה [ר"ל שיהי' לו חלישות הדעת, וזה גופא יגרום שיורע מזלו שלא יחזור]. [ובטור סי' תקפ"ג הביא הסימנים הנ"ל חוץ ממי שיוצא לדרך וביאר הב"י דס"ל לטור דהא דאמרינן ולא מילתא היא לא קאי אלא למי שיוצא לדרך מפני שהשטן מקטרג בשעת הסכנה כגון בדרך ובדבר קטן חלש דעתיה ומיתרע מזליה.]

עד כאן הסוגיא בהוריות וסוגיא דכריתות שווים. אבל בהמשך יש הבדל.

בגמ' כריתות ו': הלשון "אמר אביי: השתא דאמרת סימנא מילתא היא, לעולם יהא אדם רגיל למיכל בריש שתא - קרא ורוביא כרתי וסילקא ותמרי".

גם בהוריות יב. יש גמרא זו אבל שם הלשון השתא דאמרת סימנא מילתא הוא לעולם יהא אדם רגיל למחזי בריש שתא וכו'.

ובמסורת הש"ס כריתות מביא בשם ס"א דגריס "למיחזי", ובהוריות יב. כ' מסורת הש"ס דצ"ל למיכל דכן איתא בכריתות, אבל בערוך ערך קרא גרס למיחזי. **ובטור סי' תקפ"ג** [זהו הסימן בשו"ע בעניני סימנים שעושים בר"ה וכלול בו גם הליכה לתשליך שזה גם סוג סימן] העתיק כלשון הגמ' בכריתות "למיכל" וב"י העיר דגירסא דידן הוא למחזי. **ובאוצר הגאונים לר"ה מביא (בעמוד נ"ב)** שבא אורח לרבינו האי גאון בר"ה, וראה שהביאו לפניו מינים ואמר תפילות בלי לאכול וכ' בחי' הגהות על הטור שם דהעיקר הוא כמ"ש בכריתות דיש לאכול, ואף דמן הדין א"צ לאכול וסגי בראי' מ"מ נקט לשון אכילה משום סומא ולכן גם נקט הטור לשון אכילה דנוהג אצל כאו"א. **ובכף החיים** אות ו' כ' עוד נפק"מ למי שחושש לאכול מצד תולעים, ובחי' אגדות מהר"ל בהוריות שם כתב דסימן טוב מתחבר אליהם ע"י אכילה, שאין יותר חבור אל דבר כמו האכילה ויהיו אליו לטובה.

עוד הבדל יש בפירש"י, דבהוריות כתב רש"י הטעם בהני ירקות "דהני גדלי לעגל [-מהר] טפי משאר ירקות" [והיינו שיצמח ויגדל מזלך] אבל בכריתות פירש"י "דהני

לטובה מותר לנחש כדי לדעת באופן מוחלט שיבוא לו הטוב.¹⁸

ומהר"ל [בספר באר הגולה באר השני פרק ז] הביא דברי הגמ' ושיש תמהים מפני שנראה להם שהם ניחוש. וכתב בדבר זה אינו, והביא כמה דוגמאות שעשו הנביאים פעולות לסימן ואות להיות נגמר הדבר. [ע"י ירמ"י נא סג ולענין אלישע מ"ב יג י"ז] וכתב "ודבר זה ביאר הרב הגדול הרמב"ן ז"ל, המקובל האלקי, אשר אליו לבד נגלו תעלומות חכמה וסודי התורה. וכתב בפרשת לך לך (בראשית יב, ו), וזה לשונו; ודע, כל גזירת עליונים, כאשר תצא הגזירה אל פעל הדמיון תהיה הגזירה מקיימת על כל פנים. ולכך יעשו הנביאים מעשה בנבואתם, כמאמר ירמיה לברוך "והיה בכלותך וגו'", וכן ענין אלישע בהניחו זרועו על הקשת, "ויאמר אלישע ירה וגו'". ולפיכך החזיק הקדוש ברוך הוא לאברהם בארץ, ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בזרעו, והבן זה היטב. עד כאן לשון הרב הגדול. ודברים אלו הם ברורים. ומעתה תדע להבין דברים אלו, כי הדבר הזה הוא חכמה נפלאה, לעשות לגזירה עליונה דמיון וסימן למטה, כדי שתצא לפעל הטוב, ותהי מקיימת הגזירה לטוב, לכך ראוי לעשות סימן ודמיון, כמו שתמצא שעשו הנביאים. וזהו ענין הדמיון למכלי בריש שתא דברים שיש בהם סימן טוב, כדי שתצא הגזירה לפעל, ואז תהיה הגזירה הטובה מתקיימת. ואין בזה ניחוש, רק הוא הכנה שתצא הגזירה לטובה. והיינו דאמר 'השתא דאמרת סימנא מילתא', כי הוא מילתא לענין זה שעל ידי סימן תצא הגזירה לפעל הטוב. ודברים אלו נעימים ויקרים מפז, וכל חפצים לא ישוו בהם. ולשונו בחידושי אגדות בהוריות "ואין דבר זה דבר קטן כי כבר האריך הרמב"ן ז"ל בפרשת לך לך כי גם הנביאים היו עושים סימנים שיהיה הסימן לטוב להם כמו שהאריך הרמב"ן ז"ל שם, לכך יסתם פיהם של דוברי שקר המדברים על צדיקים עתק שחושבים דבר זה כמו ניחוש, ואין הדבר כן רק שהוא סימן טוב בשעה שראוי אל זה וכמו שאמרו ז"ל סימנא מילתא היא" וכן מבואר בחיי אדם חלק ב-ג כלל קלט סעיף ו לבאר ענין הסימנים ע"פ הרמב"ן תחלת לך לך בענין "מעשה אבות סימן לבנים" כי כל גזירות עירין משיצא למטה סימן לזה לא ישתנה בשום אופן, וכתב חיי אדם "זה נראה לי ברור שהוא הטעם שאמרו רז"ל "השתא דאמרת סימנא מילתא".

¹⁸ ע"ע ספר הנפלא אין עוד מלבדו להג"ר יצחק אייזיק סילבער שליט"א פרק כ"ד כל עניני סימנא מילתא להלכה.

והנה לדעת רש"י ענין ה' מינים אלו הוא מצד עצם טבעם שגדלין מהר, ומורה על מהירות ההצלחה וגידול המזל, אבל לא מצד שמם, אולם בטור ושו"ע סי' תקפ"ג הביאו ביאור אחר, דתלוי בעצם שמם, רוביא ירבו זכויותינו כרתי יכרתו שונאינו סלקי יסתלקו שונאינו תמרי יתמו שונאינו נוביאר פמ"ג מ"ז סק"א דר"ל המקטרגים שנבראו מהעוונות ^[19] ורק בקרא כתב כפירש"י מפני שממהר להיות גדל. וע"ע בחי' אגדות מהר"ל בהוריות דנרמז בהם זכות אבות ע"ש שמסביר כ"א מן המינים כנגד א' מן האבות עם הצדיקים ובעלי התשובה.

והנה בגמ' כתוב רק על ה' מינים אבל בטור אחרי שהביא ד' הגמ' ופירש"י על קרא דענינם שגדלים מהר, הוסיף דמזה רבו המנהגים כ"מ ומקום לפי מנהגו כמו באשכנז שרגילין לאכול בתחלת הסעודה תפוח מתוק בדבש, לומר תתחדש עלינו שנה מתוקה, ובביאור הגר"א הוסיף דזה בא ממה שכ' רש"י בכריתות שיש מהם מתוקים וא"כ חזינן דיש לעשות סימן על מתיקות. והנה המקור הראשון לתפוחים הוא במחזור ויטרי סי' שכ"ג שכתב "מיכן נהגו בני צרפת לאכול בראש השנה תפוחים אדומים. וכן בפרוונצא אוכלין ענבים לבנים ותאנים לבנים וראש כבש. כל דבר חדש וקל וטוב לסימן טוב לכל ישראל" ושם לא כתוב ענין דבש רק תפוחים אדומים כנר' שתפוחים אדומים הם מתוקים, ונמצא דגם בלי הדבש יש כבר סימן למתיקות וזה גופא כוונת הטור תפוח מתוק בדבש, אין הכוונה שנעשה מתוק ע"י הדבש רק שעצם התפוח מתוק הוא. אולם בדרכי משה שם הביא בשם מהרי"ל דמה שלוקחין תפוח הוא כדי לרמוז על שדה תפוחים הידוע הנרמז במקרא (בראשית כז כז) ראה ריח בני כריח שדה [תענית כט:]. וא"כ רק הדבש הוא עבור המתיקות. וע"ע ברכי יוסף סק"ד שלכן אוכלים תפוחים אף שיש כמה מיני מתוקים לי שרומז לחקל תפוחים קדישין. ובמרדכי ריש מסכת יומא רמז תשכג כתב וז"ל "ומה שאנו אוכלין טיסני ובשר שומן ושותין דבש וכל מיני מתיקה כדי שתהא השנה הבאה עלינו מתוקה ושמינה וכתוב כן בספר עזרא אכלו משמנים ושמו ממתיקים" דהיינו כדי שתהיה השנה הבאה עלינו

¹⁹ בסוף שנת תשפ"ד אחרי שהצליחו לחסל את ראש המרצחים בלבנון, אמר מו"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א דאה"נ צריך להורות להקב"ה מאד ע"י, אבל אל לנו לשכוח דברי החסיד בחובת הלכות שאמר לאלו שחזרו מנצחון ממלחמה שחזרתם ממלחמה קטנה אל מלחמה גדולה עם היצה"ר, דהחילונים מרגישים שכבר חיסלו ראש הנחש, אבל אנו יודעים דעיקר ראש הנחש הוא נחש הקדמוני היצה"ר הנמוג בעצם כוחות הנפש של האדם שעושה שמות וחורבנות בנפש האדם, ואינו מזהה כלל דלפעמים רצונותיו הם מן האויב שנמצא אתו ביחד, ולכן אין אנו מרגישים הרגשת שנאה לאותה אויב לפי שאין אנו רואים ומרגישים בחוש גודל החורבן שעשה בנו בחטפו מאתנו ימים ושנים, ובאמת אויב הזה שגורם לנו לחטוא הוא זה שגורם ממילא שיהי' אויב גשמי שכוחו מן העבירות, ולכן עדיף לטפל בשורש, וא"כ זה מה שיש לנו לכוון בעת אמירת ית"ר אלו וכדברי הפמ"ג.

בזה, אבני החשן, שתיים עשרה אבנים, מתייחסים לפי המשכת שנים עשר שבטי ישראל ממקום גבוה.

ואין להרחיק הענין הזה, שהרי בעלי טבע אמרו, כי אם ביט האדם בעיניו מרוצת המים הרבים, יתעורר בו [מרה] הלבנה, עד שהחולים שאין להם ישוב ושנתם אינה ערבה בעיניהם, יריצו לפנייהם סלוני המים כדי שיתעורר הלבנה ויגביר הליחה וישן. וכן הענין בזה, כאשר ישוטט המעיין בשכלו, ימצא אל הענין הזה עשר ידות. כי מהגוונים הנראים לעינים או המצטיירים בשכל הגופני יתפעל הרוחני, והנפש תעורר לרוח, והרוח לנשמה, והנשמה ממציאות למציאות, עד שתתעלה אל מקום יניקתה ויתעורר לפי מציאות ציורה יען שהם כמים הפנים לפנים, שעל ידה המקור, יראה הפנים באודם, ויושפע עליה אודם, וכן אם לובן לובן, כי ההתעוררות והפנים התחתונים הוא על ידי בני האדם, עכ"ל. כלל העולה, העיקר הוא התפילה, ודברים אלו המה למזכיר ולהתעורר מלמעלה. עכ"ד השל"ה הקדוש.

ודבר חדש הראני ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א בחי' רבינו ידעי' הפניני על הוריות שם דענין הדמיון לירקות דטבע הדלעת וכל פרי האדמה שקול הרעם וכל קול חזק יועיל להם להתבשל מהרה, וזה סימן שיתעורר אדם להשתנות לטוב ע"י קול השופר ע"ש באריכות.

ענין הסימנים הוא לחיזוק ובטחון

והנה לנתבאר נראה דהעיקר הוא לעורר לתשובה, אולם חידוש גדול כתב הגר"ר שלמה קלוגר זצ"ל בהגהות חכמת שלמה לשו"ע סי' תקפ"ג דמ"ש בש"ס ובשו"ע לאכול דברים טובים ומתוקים, אין הכוונה דרך תפלה, דאין מקום לתפלה בשעת אכילה, רק זה הו' לבטחון ואמונה, כי מראה שהוא מאמין ובוטח שכן יהיה. ובפרט לפי מה שכתב בדרושים לפרשת תבא שנת תרי"ב דבראש השנה יהיה משמח ואומר כל מה שעושה הוא יתברך הו' לטובה, ובוה יהיה נהפך באמת לטובה. ולכן מהאי טעמא נראה שיהיה אדם רגיל לומר בראש השנה אחרי תפלת שחרית כל מה דעביד רחמנא לטב עביד וגם זו לטובה. ולכן מהאי טעמא תקנו לאכול מאכלים טובים ומתוקים ולומר עליהם כן, כדי שאם ח"ו נגזר להיפוך יהיה נהפך ע"י אמירה זו לטובה, אמן כן יהי רצון. ועד"ז מבואר בס' המאורות ר"ה [הובא קובץ שיטות קמאי כריתות ו.] כתב "ונהגו עלמא למנקט כל חד וחד, ואומרין אקרא יהי רצון מלפניך י"י אלקי ואלקי אבותי שיקראו לפניך זכיותנו ושיקרא רוע גזר דיננו. רוביא, ירבו זכיותנו. כרתי, יכרתו שונאינו. סילקא, יסתלקו עוננו. תמרי, יתמו שונאינו יתמו עוננו. ומזה יוכל כל

מתוקה ושמינה. עוד הוסיף הטור שהמנהג לאכול ראש כבש, ומהר"ם מרוטנבורג אכל ראש של איל לזכר איל של יצחק ורמ"א ס"א הוסיף דיש אוכלים רימונים ומג"א בהתחלת הסימן הוסיף דנוהגין לאכול גם מאכלים שכפי משמעות לשון המדינה יש סימן טוב כן מביא מג"א סק"א מאבודרהם שה"י מנהג לאכול דגים שנפרה ונרבה כדגים.

והנה בגמ' ובטור לא הוזכר שצריך לומר משהו על הסימנים וכתב ב"י דמ' דס"ל לטור דא"צ לומר שום דבר אלא שם אותם הדברים רומז על הענינים ההם, אבל המרדכי בריש ראש השנה כתב שהיה מנהגו של רבינו האי לומר על כל דבר ודבר כעין מה שכתב הטור לסמל, ועל הקרא כתב שאומר יקרא גזר דיננו, וכ"כ האבודרהם והוסיף שי"א בלשון תפלה יהי רצון מלפניך י"י א' וא' אבותינו שיקראו לפניך זכיותינו ושיקרא גזר דיננו יהי רצון מלפניך י"י א' וא' אבותינו שיתרבו זכיותינו וכן כולם.

והנה ע"פ ד' מהר"ל וחיי אדם הנ"ל עשיית הסימנים יש להם כח בעצמותם לפעול שינוי, רק שצריך להוסיף תפלות כדי שיתחזק הסימן, ולד' המאירי כל ענין הסימנים הוא לעורר לתשובה, ועי' שלה"ק תחלת מס' ר"ה פרק נר מצוה אות כב [הובא במשנ"ב תקפ"ג סק"ב בקיצור נמרץ] קצת פשרה בדבר זה, שהקשה בכל אלו הסימנים כמו רוביא - ירבו זכיותינו, דאח"כ כי לשון רוביא מורה על ירבו, אבל איך נרמז שם שזכיותינו ירבו, דלמא זכיות דעלמא. וכן בכרתי - יכרתו שונאינו, איך נרמז שם שונאינו, דלמא חלילה וחס להיפוך. ותי' שאין שום רמז באכילת הפרי, רק הפרי הוא סימן, שיזכור האדם ויתעורר בתשובה, ויתפלל על הדבר הזה. היינו כשמששים רוביא על שלחנו ואכלו, אז הוא לו למזכיר שיתפלל על שירבו זכיותינו. וכשרואה כרתי, אז הוא למזכיר ורמז שיתפלל על הכרתת שונאינו. נמצא, העיקר הוא ההתעוררות והתפילה, ולאחר שהתפלל ואוכל דבר זה, אז הוא רושם שתתקיים תפילתו. והביא לזה מש"כ בפרדס רימונים, בשער הגוונים, פרק א', וזה לשונו: כאשר ירצה לפעול פעולה, ויצטרך אל המשכת הדין, אז יתלבש האדם ההוא בבגדים אדומים, ויציר צורת ההווייה באודם, וכן לכל הפעולות וההמשכות. וכאשר יצטרך חסד ורחמים, יתעטף לבנים. ולנו בזה ראיות ברורות, מהכהנים שהמשכתם מצד החסד ובגדיהם בגדי לבן, להורות על השלום. וזה ענין כהן גדול ביום הכפורים, שהיה מעביר זהבים ולבש לבנים, מפני שעבודת היום בבגדי לבן. ונתנו טעם לדבר, שאין קטיגור נעשה סניגור (ראש השנה כו א). הורו בפירוש על הנדרש כו'. והעד הנאמן

לצאת כל השיטות

והנה מרן הג"ר משה שטרנבוך שליט"א [נתשובות והנהגות כרך ב סימן רסן] כתב שנדרש כמה פעמים היאך להתנהג בסימנים שנהגו לאכול בליל ר"ה, דיש בזה שנויי מנהגים הרבה, מתחלה העתיק ד' הגמ' והביא שני הגירסאות האם סגי בראייה או שצריך לאכול, וכתב דזהו מחלוקת גדולי הקדמונים, ולא מלתא זוטרתא היא לקיים עצת חז"ל בליל יום הדין דראש השנה שיהא באמת סימנא טבא, ולכן לעצמו הוא מהדר בזה טובא. וחידש דלקדמונים דגרסי "למיחזי" המצוה לראות דוקא ולא לאכול, דכשאוכל אינו נראה לסימנא אלא דאוכל כרגיל להנאתו, ולשיטתם לוקח בידו ומסתכל ואומר, ובזה דוקא מקיים עצת חז"ל לסימנא טבא, ודקדקו למיחזי שצריך לכוון בראייה דוקא מפני שלאכול לא ניכר שזהו לסימנא, אבל בש"ע מפורש לאכול כמ"ש, ולכן הוא לקיים שניהם שדברי חכמינו ז"ל בדקדוק רב.

ותיכף בבואו מבית הכנסת מוכן בקערה כל המינים, הוא נוהג להקדים ליקח כולם ביד ולא לאכול עוד אז כלל, רק לוקח תמרים בידו ולא אוכל ואומר יהי רצון שיתמו שונאינו (בלי הזכרת השם) ואחר כך רמון ואומר יה"ר שירבו זכויותינו, ותפוח בדבש יהי רצון שיהיה שנה

יהיה שמח לבו ובטוח בד' עם התשובה ומעש"ט" עוד סיפר שא' התאונן לפני רבו על שלום ביתו המעורער ובתוך הדברים סיפר שבליל ר"ה נתן לו אשתו את זנב הדג, נענה הרבי וכי מפני זה אמרת שנהי' לזנב והלא העיקר תלוי באמירה ומה לך אם העמידה זנב או ראש, ופעם הגיע אברך אל הרה"ק הרמ"ח סלאנים זי"ע והתאונן שלא השיגה ידו לקנות ראש ומי יודע איזה שנה תעלה בגורלו, א"ל הרמ"ח קח נא את זנב הדג ואמור בקול גדול שכבר יהי' סוף וקץ לכל צרותינו, והעומק שבדבר כי ביד כל איש לסדר מצבו יהי' מה שיהי' לטובה ולברכה ע"י שיאמין כי אכן יעזרוהו ה' לטובה. וסיפר הנתיבות שלום על א' הצדיקים ששנה אחת בליל ר"ה בבואו לקדש על הכוס נשפך היין וכשחתך פרוסת המוציא נפלה החלה מידו וכן הדגים נשרפו ולא היו ראויים לאכילה, ופחדה הרבנית דאולי יש בזה סימן רע ובפרט בר"ה שמרבים בסימנים טובים, אך השיב הצדיק בנחותא דאין חשש דכל הטעם שעושים הסימנים מפני שזה גורם לאדם להיות רגוע ושמח ואז יהי' שליו ושמח ובטוח ביצועת ה', וא"כ הגם שקרו לנו כמה סימנים לא טובים אם נשאר שלום ובטוחים בחסדי ה' אזי בוודאי נזכה לשנה טובה כי פנימיות הלב הוא הסימן הטוב ביותר לרחמים וחסדים [וי"ל דזה נכלל במהרש"א דמה שאין חשש ניחוש בסימנים שזה רק לצד הטוב ולא לצד הרע]

וידוע המעשה על הג"ר יהודה פתייה זצ"ל שישב פעם בליל ר"ה בחבורת אורחים כולו אומר כבוד לבוש בבגדי לבן, ועל השלחן מנורה גדולה מאירה בנרות גדולות, והנה א' המסובים דחף בטעות את השלחן נפלה המנורה וכבו הנרות ונעשה חושך, ר' יהודה עצר עצמו שלא לכעוס ומכיון שנחשך כשיצאה הרבנית ומגש דגים בידה נפל המגש והכל נשפך לארץ ויקם ר' יהודה לראות מה קרה, ואז שוד ושבר... הרב החליק מציר הדגים ונפל על הארץ וכל בגד הלבן נתלכלך וניטף בסרחון של דגים, ובכל זה שלט ר"י בעצמו ולא כעס ולא הקפיד כלל, בגמר השנה העיד ר"י בעצמו כי מעולם לא היתה לו שנה טובה ומתוקה כזו בהארת פנים ממעל ובכל אשר שלח ידו הצליח אף ה' לו חידושים גדולים ונפלאים בתורה. מכאן יבין כל איש לפי מצבו כי העיקר בלילה הזה הוא לקבל הכל באהבה ובשמחה מתוך שלווה הנפש ובטחון כי הכל לטובה ולברכה ואז אכן כל אשר יאירע לו לא יהא אלא עוד סימנא טבא לטובה ברכה והצלחה. ע"כ מתוך דברי הגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א.

משכיל לדעת כי רבותינו עליהם השלום רמזו על זה שלא יסמוך אדם על הנחשים וסימנים, רק שישים בטחונו בצור אדון הכל אשר בידו להפוך את הקללה לברכה, שהרי בזה תראה שכל אלו הפירות שהם קרכס"ת שמותיהם משונים ונוטים יותר לרוע מוטב. וכיונו על זה שיתפלל האדם שרוע השמות יהפוך אותם הצור יתעלה על כלוי העונות והאויבים, שהרי לשון קריעה לשון קשה הוא ונבקש מאתו שיקרע רוע גזר דיננו. וכן לשון רוביא מורה על לשון ריב ומדון, ואנו מהפכין אותו בתפלתנו לרבויה הזכיות. וכן כרתי שיכרתו שונאינו. וסילקא שיסתלקו אויבינו ועונינו. ותמרי שיתמו אויבינו ויתמו חטאינו. על כן ראוי לכל אדם לאמת בלבו שאין עוד מלבדו, ומאתו ישאל העזר והטוב. ולא ילך אחר נחשים, כי הרעים יהפכם על אויביו לרעה ויהפכם אליו לטובה. עכ"ל ספר המאורות.

לפ"ז מבואר דעיקר הענין הוא התחזקות הבטחון בלב, וזה על דרך מש"כ הטור סי' תקפ"א דאיזו אומה כאומה זו שיוודעת אופיה של אלהיה פי' מנהגיו ודיניו שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך יצא דינו אבל ישראל אינן כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחים בר"ה לפי שיוודעין שהקב"ה יעשה להם נס לפיכך נוהגין לספר ולכבס בער"ה ולהרבות מנות בר"ה, א"כ עד"ז הוא אכילת הסימנים להורות שאנו בטוחים שיעשו לנו נס ויתן לנו שנה טובה ומתוקה, אבל עם זה צריך גם שיהי' חרדת הדין וכמ"ש הפרישה שם שהק' דא"כ למה לובש לבנים ולא בגדים מרוקמים וצבעי ארגמן ותי' שא"כ אין הוכחה שבטוח בהשי"ת כי שמא אינו מיוחד כלל מיום הדין ואינו חש אבל עכשיו שלובש לבנים זכרון ליום המיתה מראה שזוכר ביום הדין אלמלא שבטוח בהשי"ת, ועד"ז ידוע מהגרי"ז שבימינו האחרונים [נפטר ערב יו"כ] הי' חולה ומטל במטתו והגרא"מ שך הלך לבקרו ואמר לו שיש לבטוח בה' כי יוציא לאור צדקינו, וא"ל הגרי"ז וכי לזה בטחון יקרא כשאנו מיוחד כלל, בטחון הוא רק אם ירא ואעפ"כ מתחזק בבטחון, וכמ"ש בפיה"מ פ"ד דר"ה על ימי ר"ה ויו"כ שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא ומברח ומנוס אליו.²⁰

²⁰ הגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א [באר הפרשה] הוסיף לכ"ז מה שאמר זקני ירושלים שאם נהגו לאכול בר"ה תפוח בדבש לרמז שיהי' לנו שנה מתוקה, ק"ו שאין לך סימן יותר טוב מלהיות זיסע יוד [יהודי מתוק] כלומר להסתובב ביום הזה בשמחה ובפנים צוהלות וזה יהי' לסימן שכן יהי' בכל השנה, וכבר כ' במשנ"ב סימן תקפ"ג ס"ק ה החי' אדם "כל אלו הענינים עושין הכל לסימן טוב ולכן פשיטא שיהיה מאד שלא יכעוס בימים האלו מלבד גודל האיסור כדי שיהיה לסימן טוב רק

נוהגין לטבל המוציא בדבש. ע"כ. ומנהג העולם לעשות שתיהן טובלים המוציא בדבש וגם התפוח.

אם הדבש טפל לתפוח

ובשור"ת שבות יעקב ח"ב שאלה כ"ז פקפק ע"ז לעשות את שתיהם וכתב "דהגם דגם אנכי הוואה ראיתי שנוהגין כן בבית חמי זקני הגאון זצ"ל ואחריו כל בית חמי הגאונים ובוודאי זה מנהג ותיקין שלא הי' דרכם לשנות ממנהג הראשונים כלל, ובלבוש משמע דזה שני מנהגים וא"כ הכסיל בחושך הולך, ומ"מ שפיר עבד, דמהרי"ל כתב דמנהג לאכול אחר קידוש²² תפוח מתוק בדבש, ומהרי" סגל בירך רק בפה"ע ולא יותר, ואמר איכא דעות אם הדבש עיקר או התפוח והסכים בדעתו שהתפוח עיקר,²³ ובאגודה מבואר דמברכין אדבש ג"כ וכדי לצאת מידי ספק אוכלין המוציא עם הדבש והתפוח ביחד, וכיון שנאכלת עם הפת אז נפטר לכו"ע והמון עם לא יודעים המקור ועושין פירוד בין הדבקים" ע"כ דברי השבות יעקב. אולם באמת מנהג כל ישראל לטבול גם פרוסת המוציא בדבש בנפרד וגם ממשיכים במנהג זה עד שמחת תורה או שבת בראשית, הרי לן דמנהג זה לא בנוי על טיבול תפוח בדבש.

אולם לפ"ז עדיין לא יצאנו מידי ספק מהרי"ל אי דבש עיקר או תפוח עיקר, ומטעם זה²⁴ נהג דו"ה הג"ר בצלאל ראקאו זצ"ל לחלק את התפוח לשתיים אחד בלי דבש ואחד עם דבש ובירך בפה"ע על החלק בלי דבש ואכל, ואח"כ אכל החלק עם הדבש וכן צווה להמשתתפים שלא יעשו ברכה על התפוח עם הדבש. וכן מובא מנהג זה בלוח א"י להגרי"מ טוקצינסקי, ועוד מרויחים בהנהגה זו, דאפשר להגיד היה"ר לפני אכילת התפוח עם דבש דאל"כ הרי אין להפסיק כדכ' משנ"ב סק"ד דיצטרך לאכול מעט ואח"כ להגיד היה"ר.

אי יש להקדים שבעת המינים

עוד יש נדון אי מביא לשלחנו גם משבעת המינים כגון תמר האם יש לו להקדימו מדין שבעת המינים, דבמחזור המפורש הביא בשם הגרשז"א דיש להקדים התמר אבל בסידור אר"י ז"ל לרבי שבתי ובכח"ח סקי"ג מבואר דהמנהג להקדים ולברך על התפוח כי יש רמזים וסודות גדולות לאכילתו בלילה זה כמבואר בד"מ בשם מהרי"ל דתפוח מרמז לחקל תפוחין קדישין ועוד רמזים יש בספרים, לכן הו"ל בגדר חביב, וסומכים על שי'

טובה ומתוקה, ואח"כ רוביא (גזר) או שומשום לספרדים ואומר יהי רצון שירבו זכויותינו, ואח"כ כרתי (ליק) שיכרתו שונאינו, ואח"כ קרא (פמקין) שיקרע רוע גזר דינינו ויקראו לפניך זכויותינו, ואח"כ סילקא (ביט אדום) שיסתלקו שונאינו, ואח"כ ראש דג שנפרה ונרבה כדג ונהיה לראש ולא לזנב, ואין אוכלים עוד אז כלל, רק לוקח ביד ומסתכל ואומר לסימנא טבא כפי שהבאנו יהי רצון בלי הזכרת השם.

ואח"כ הקידוש והמוציא, ומיד אחר אכילת כזית לחם (טבול במלח ואח"כ בדבש), חוזר לקערה ואוכל כל המינים, ומתחיל בתמרים שחייבין מדינא להקדים לשאר הפירות, ואומר "יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שיתמו שונאינו", ומברך בורא פרי העץ, ואח"כ לפני אכילת רמון יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלקי אבותינו שנרבה זכיות כרמון, ואח"כ תפוח בדבש וכל המינים לפי הסדר הנ"ל. [במ"ב הביא לומר אחר תחלת האכילה, שלא להפסיק בין הברכה לאכילה, אך בספר עץ חיים בתחילה הביא לומר אחר תחלת האכילה כדי שלא להפסיק בין הברכה לאכילה, וכתב עוד א"נ יאמר יהי רצון קודם הברכה וזה נכון יותר עיין אחרונים ז"ל עכ"ל].

אמנם מאחר שסתמו חז"ל "בריש שתא" ולא פירשו בלילה דוקא, אף שהמנהג לאכול רק בלילה, ובראשון לבד, ועיין בספר בני יששכר להגה"ק מדינוב זצ"ל שכן המנהג, ולדעתו בריש שתא משמעו בליל יום טוב א' דוקא ע"ש, "מ"מ מאחר שחז"ל פירשו בריש שתא יהא "רגיל" איניש, נהגתי בכל סעודה בר"ה לאכול סימנים אלו,²¹ וקצרה דעתנו להבין דברי חז"ל אבל מאמינים אנו באמונה שלימה בדברי חז"ל שסימנא מילתא היא וביום הדין דראש השנה ג"כ זקוקים אנו לסימנים, ולכן אף שלא ראיתי בפוסקים רמז לדרך שהבאנו ומנהג אבותינו לא נהגו כן, אין אני רואה שום חשש לצאת כל הדיעות, וכדאי הוא עצם האמונה בחז"ל ועצתם להמתיק הדינים, שנזכה עי"ז לשנה טובה ומבורכת" עכ"ד מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

מנהג אכילת תפוח בדבש

כ' רמ"א תקפ"ג ס"א דנוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש וכו' ועי' לעיל מש"כ המקור לדבר זה, וכ' המשנ"ב סק"ג דהתפוח עיקר ומברך עליו ופוטר הדבש, ויש

²¹ א.ה. כ"כ בבן יהודע הוריות יב. דלשון רגיל בא לרמז שיעשה זה בכל סעודה דל"ש רגיל בפחות מג' פעמים ויש שנוהגין בעשי"ת לטבול המוציא בדבש לסימנא טבא, עי' לקט יושר או"ח עמ' קכ"ט ממהרש"ל דכל עשי"ת נקראים ריש שתא ויש לאכול מאכלים אלו בכל עשי"ת ולדברינו לעיל עכ"פ יהי' במצב של שמחה והארת פנים ובטחון כל עשי"ת.

²² במכתבו של הגרשז"א במחזור המפורש כ' דל"ה הפסק בין קידוש לסעודה ומ"מ לא רצוי להכנס לספק ברכה אחרונה לפני הסעודה.

²³ ראה דרשות חת"ס עמוד ד' הרמז למה הדבש טפל לתפוח.

²⁴ ע"פ הערת הגר"מ משה פרויזן שליט"א - בצל הקדש עמ' מג.

דמעות שפך בתנועת אמירת הקדיש, אשר קולו הדהד בחלל המקדש מעט לאמר הנה יום הדין ובכל כוחו ונפשו התפלל חזרת הש"ן, ובבוקר יום שני הי' משכים קום, והלך רגלי במשך שעתיים עם כמה תלמידים, לישיבה הקדושה חיי עולם [מסמפורד היל לגולדרס גרין] ושם הי' קורא מפטיר ושפך לבו במיוחד בפסוק קול ברמה נשמע וגו' גם עבר לפני התיבה במוסף, ובסעודת היום בישיבה שרו וזמרו "אתה נגלית" בניגון ידוע מלבד מה שהי' הרוח החי' באמירת ד"ת ושיחות יקרות, ולערב אמר שיחת מוסר והולך לתשלך בליווי תלמידיו בשיחות יקרות בענין היום."

דרשות לפני תקיעות

חלק מדרשת מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל

[ר"ה תשמ"ה]

אשרי העם יודעי תרועה היינו מה לעשות עם התרועות, ע"פ ר"ה לב: מח' ר' יהודה ור' יוסי דלר' יהודה אין לאומרה בשופרות ובמהרש"א דתרועה מרמז לדין, ששוברת את האדם, וד' ר' יוסי לאומרה י"ל כיון דהתקיעה מרמז למה שהקב"ה עשה את האדם ישר, ראה פנים יפות אמור, ע"י תקיעה אפשר לתקן וליישר דרכיו, ובשל"ה מבואר דשופר מרמז על שפלות הרוח, ובפרשה דר"ה לא הוזכר כלל תקיעה ושופר רק תרועה, דרך כלל ישראל יודעי תרועה ויודעים ללמוד גז"ש מיובל ועי"ז להמתיק הדין ע"י תקיעה לפני' ולאחרי' וזהו "ובמה בשופר" – כמה אנו רחוקים מהרגשת יום הדין אנחנו לא מאבדים שינה ע"ז הרי שהי' לו משפט מסובך לא הי' יכול לישון, אבל ע"י השכמה לסליחות אנו מתקנים זה קצת שמראים שא"א לישון – ע"י תשובה תפלה וצדקה גם כ"א לבד עם צעקה בלב מבטל רוע הגזירה.

דרשת אא"ז הג"ר בנציון סניידערס זצ"ל אב"ד

ראבב

חלק ממה שדרש אא"ז זצ"ל לפני תקיעת שופר.²⁵

"אשרי העם יודעי תרועה, אשרי העם היודעים המשמעות של התרועה, שלא התרועה והזעקה הוא העיקר, דוכי אומות העולם אינם יודעים להריע, האם אינם יודעים יותר טוב ממנו מלאכת התרועות והחצוצרות? אלא שיודעים לרצות את בוראם, שיודעים להשתמש בשופר כאות התעוררות כלפי עצמם יותר מאשר כלפי אחרים להכיר עצמם מה חובתם בעולמם,

הרמב"ם המובא בשו"ע רי"א ס"ב דחביב עדיף מז' מינים, וסומכים על שי' הט"ז שם דמה שירצה יעשה, ולכתחלה עדיף שלא יניח מז' המינים על השלחן עד אחר שיברך על התפוח. וכמבואר כ"ז בפסקי תשובות שם.

וכן יש נדון על מיני בפה"א של הסימנים אי יש לו דין בא מחמת הסעודה ולא מברכין או לא וי"א דיקח דבר שוודאי לא בא מחמת הסעודה כגון בננה תות ואבטיח ובזה יפטור הירקות.

מה דבליל ר"ה מזדמנים ספיקות בהל' ברכות

ובדרך העבודה יל"פ למה נזדמן שיש כ"כ הרבה שאלות וספיקות בהל' ברכות דייקא בליל ר"ה, דהנה עבודת היום הרי הוא ענין המלכיות וכדהארחנו לעיל, וכל ברכה ענינו המלכת הקב"ה, דכל ברכה שאין בו מלכות אינו ברכה, ועצם הדיון איזה ברכה לברך מראה שהקב"ה הוא מלך הבריאה ואין לנו ליהנות בלי להודות לו ולהכיר שהוא בראו, וא"כ שפיר יש לעשות מזה עסק בשעת הסעודה וגם להסביר לילדים ענין זה ושיבינו ענינו ומהותו של ברכת הנהנין.

תיאור ליל ר"ה אצל דו"ז זצ"ל

כיון שהזכרנו הנהגת דו"ז באכילת התפוח, נביא עדות אחי הרב יעקב שליט"א ממה שזכה לאכול אצלו בליל ר"ה:

"ראיתי איך שקיבל כל אדם שבא להתברך מפיו "לשנה טובה" בסבר פנים יפות, והרבה אנשים באו אליו כל הזמן, גם קיבל בחורים וקטנים בפנים צוהלות, וגם ליוה אותם, על אף חולשתו הגדולה שהי' בה רח"ל, ואע"פ שכבר התחיל הסעודה המשיך בזה, וכל הזמן עמד ממקומו לקבל פניהם ולברך אותם ולשאול בשלומם והי' מלוה אותם, מה נורא הי' המחזה לראות כל זה." [בצל הקודש עמ' מ"ב]

סדר יומו דמו"ז זצ"ל

אכתוב קצת מסדר יומו דמו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בר"ה כפי שכתבו אאמו"ר שליט"א בספרו ארחות ישרים ע' קט"ו.

"ובהתקרב יום הגדול דר"ה, עבר לפני התיבה בתפלת מעריב ראשון בשנה החדשה, וביום הראשון התפלל מוסף לפני התיבה, והי' זמן שהי' גם בעל תוקע [בתקיעות דמיושב] ודרש דרש לפני התקיעות, [לא טעם כלום בהפסקה] והתחיל "הנני העני" בניגון אשר שרשו בבעל תפלה מדור העבר ובתוס' משלו, ונהרי נחלי

²⁵ זכר זאת ליעקב עמוד נ"ב.

ובזה א"ש ל' מדרש פ' אמור בשעה שישראל נוטלין שפריהן ותוקעין לפני הקב"ה הקב"ה עומד מכסא דין וכו', זה נקרא "לפני הקב"ה" כיון דכלפנים דמי, ומה שע"י מצוה זו לבד אנו זוכין שהקב"ה יעמוד מכסא דין לכסא רחמים, כיון שאנו מתבוננים בזה שאנו עומדים ממש לפני הקב"ה לכן לבינו נשבר בקרבינו והשטן מתערבב.

וזה"פ אשרי העם יודעי תרועה, ובמדרש שם שיודעים לפתות את בוראם. דתרועה יש לו ג' משמעות א: ל' תרועה מתקיעת שופר ב: לשון רעות כמו ותרועת מלך בו ג: ל' שבר מל' תרועם בשבט ברזל. והיינו אם נתקע בהתבוננות כי עומדים אנו לפני הקב"ה בעצמו ואם לפני ממלך בשר ודם היינו מפחדים כש"כ לפני ממ"ה אשר בזה יוכנע וישבר לבבינו להכשיר מעשינו ומחשבותינו ככה"ג העומד לפניו, א"כ בזה מפתים את בוראם ליעשות כמו ריע להקב"ה, שמערבבים השטן ע"י וידוי ותשובה. וע"ז כתיב עלה אלקים מל' ותעל שכבת הטל דהיינו שעולה "אלקים" שהוא מדת הדין מאתנו לא להשתורר עלינו פה למטה ועולה על מקומו למעלה, ונשאר לנו "ה" היינו מדת הרחמים ב"קול שופר".

ויתקיים בנו מאמר המדרש והוא יעמוד מכסא דין לכסא רחמים, וירחם עלינו ויקבל תפלתנו וצעקתנו ותקיעתנו, ונכתב לשנת גאולה וישועה לחיים טובים וארוכים ולכל מיטב בב"א.

✽ ❦ ✽

גם התוקע אינו מברך לתקוע רק לשמוע קול שופר, כי גם התוקע מכוון לשמוע, ולשמוע פירושו להבין כי דרכי התשובה שנים הם א: שובה ישראל עד ה"א ב: קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ב"א לחבריו הם קודמים לעניני ב"א למקום דעיקרו של י"ג מדות שמזכירים בימים אלו הם מדות של ב"א לחבריו להדבק במדותיו, מה הוא רחום אף אתה רחום וכו' אם תקחו את הדברים הללו המדות הללו של ארך אפים וכו' תשובו אל ה' קודם עד ה' ואח"כ כשאתה בא עם מטען זה קחו עמכם דברים ושובו אל ה'.

דרשה לפני תקיעות מא"ז הגה"צ רבי נתן צבי

רבינוביץ זצ"ל אב"ד לויקעווע זאמוט²⁶

[מכת"י קודש היחידי שנמצא אצל מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל והדפיסו בראש ספרו ילקוט שיעורים מועדים ח"א בתור הקדמה לקיים תפארת בנים אבותם - לא העתקתי כל הכת"י רק חלק הוא תוכן הדברים ובסוף הוא לשונו.]

מבואר בפוסקים ע"פ זוה"ק ואריז"ל דהגם דאין להתוודות בר"ה ואין להזכיר חטא כלל, מ"מ בין התקיעות יתוודה. וצ"ב מאי עדיפותא דתקיעות.

ויל"פ ע"פ ר"ה כו. דאף בדרך כלל אין דין אין קטיגור נעשה סניגור רק בפנים, מ"מ לענין שופר יש להקפיד לא לתקוע בשל פרה דכיון דלזכרון הוא כפנים דמי. הרי דבתקיעת שופר אנו נחשבים ככה"ג לפני ולפנים. והנה מבואר במדרש אחרי מות פכ"א פ"ח דמקדש ראשון ע"י ששמשו כהנים גדולים באמונה האריכו ימיהם משא"כ בבית שני שנא' עליו שנות רשעים תקצרנה, וא"כ אם נזכה לשמש באמונה בעת התקיעות שאנו דומים ככה"ג נזכה בעז"ה לאריכות ימים ושנים טובות, ואם ח"ו לא, יש סכנה גדולה בזה.

²⁶ אבי אמו של מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל, ומו"ז תיארו בספרו כ"צדיק נשגב" הי' דור שלשה עשר של רבנים בישראל, והי' תלמיד חביב להג"ר ישראל סאלאנטר זצ"ל כשגר שני שנים בבית גיסו הר"ר בנציון הנימן זצ"ל במעמל [ואא"ז ריט"ל זצ"ל ישן שם במטה שעלי' ישן הגרי"ס] בש"ק דיבר רק בלשון הקודש והי' נודע כמקובל גדול, והקפיד על בניו שלא יגלחו זקנם באיזה אופן שהוא ושילכו עם בגדים ארוכים דוקא אף לפני נישואיהם, אף שבטלז שם למדו לא נהגו כך. היו באים אליו מקרוב ומרחוק להתברך מפיו. וכיון שבזמנו תפסה ההשכלה מקום בראש, התפלל שבניו לא יהי' להם כשרון כתיבה שאז היו עלולים ליפול ברשת ההשכלה עוד הקפיד להפריש מעשר גם בהיותו עני ואביון. בתו הרבנית חנה יהודית חי' אמו של מו"ז זצ"ל סיפרה שנעימות קולה של אבי' בלמדו בלילות עדיין מצלצל באוזני'. מקודם הי' רב בעיר וייגעווע ושם היתה דרשתו שמופיע כאן אח"כ נתמנה לעיר לויקעווע מחוז טלז פלך קאוונע. ממנו נשאר לפליטה רק דרשא זה שאמר לפני התקיעות וכמה הערות שרשם על גליון שו"ע יו"ד שלו, נפטר באמצע שנותיו בטו"ב מנחם אב תרס"ב ומנו"כ בלויקעווע ועל קברו היו עולים בעת צרה. - מספר ארחות ישרים לאאמו"ר שליט"א עמוד ר"פ.

עשרת ימי תשובה

עשיית הנם ימים עצומים, שמבואר בר"ה יח. דאף דגור דין שנחתם יכול להקרע רק ע"י כח הציבור, זה רק בשאר ימות השנה, אבל בעשיית נאמר עליהם דרשו ה' בהמצאו, ולכל יחיד ויחיד יש כח של ציבור ובכך יש לנצל מאד ימים אלו.

חובת ניצול ימים חשובים אלו

ואמר הגה"צ רבי שמשון פינקוס זצ"ל [שיחות ימים נוראים ע' רמ"ה] ד"גם אם במשך כל ימות השנה ביטול זמן הוא דבר נורא ואיום, אך בימים אלו הוא בבחינת רציחה ממש, שערי שמים פתוחים, מי שבימים אלו בשעה שהוא עומד בתור או ממתיך לאוטובוס עומד באפס מעשה, הרי הוא שוטה גמור עליו לומר איזה פסוק, להתפלל איזה תפלה, לבקש! אל לנו להפסיד אפילו רגע אחד, עלינו לנצל את כל הזמן ולהרבות בתפלות ובקשות על עצם החיים. "יהודי שבחנוכה מתעורר לשנות אצלו דבר מסויים, או שבשבועות מחליט החלטה חיובית כל שהוא כ"ז אינו אלא מכח עשרת ימי תשובה, גם התפלות שאנו מתפללין כל יום אינן אלא מכח התפלות של עשיית לכן כה גדולה חשיבותה של הכוונה בתפלות בימים אלו, וההבדל בין תפלה בכוונה לזו שאינה בכוונה היא כהבדל בין חיים למות". [שם עמ' רנ"ג] והרה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א הביא מה שיאמרו המושלים לאמר, כי שנים המה מנהיגים, זה מנהיג "רכב" וזה מנהיג "מטוס" אלא שאותה פעולה של נסיעה [לחיצה על הדוושה] תקדם את הרכב בכמה וכמה מטר, ואילו המטוס יתקדם בכמה וכמה ק"מ, וההבדל פשוט כי הרכב בהיותו על הארץ מוגבל היא בנסיעתו, הן מחמת עיקולי הדרך והן מחמת כח המשיכה, לעומת זאת בשמים ממעל הכל פתוח ותנועה אחת בכוחה לפעול גדולות ונצורות. כן ימים אלו השמים פתוחים ואפשר להתקדם במהירות גדולה מה שא"א בשאר ימות השנה. ע"כ.

וכיון שעלינו לנצל ימים אלו מוטל עלינו לדעת מה בדיוק המצב שלנו ומה עלינו לעשות, וזה סוגיא כשאר סוגיות בש"ס ויש להעמיק בו. ונקדים סוגיית הגמ' ר"ה טז: "א"ר כרוספדאי אריו"ח שלשה ספרים נפתחים בר"ה אחד של רשעים גמורים וא' של צדיקים גמורין וא' של בינונים, רשעים נכתבים ונחמים מיד למיתה, וצדיקים נכתבים ונחתמים מיד לחיים, בינונים תלויין ועומדין מר"ה עד יו"כ זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה".

לפני שנתעמק בדברי הגמ' כדאי להביא דבריו של הפנ"י בהקדמתו לסוגיא זו: וז"ל: כאן יפה לקצר כמו שאמרו

חכמים ז"ל בפרק אין דורשין במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור, וענין הספרים האמורים כאן בוודאי הם ענין מופלא ואדם א' מיני אלף ידע להשיג מהות ואיכות הספרים על מתכונתם, וכן עיקר הענין המאמר הזה דאיירי בענין הגמול ודיני הצדיקים ורשעים לחיים ולמות, הם משבעה הדברים המכוסים מבני אדם וכו' ואפי' משה רבינו אדון כל הנביאים הקשה לשאול מפני מה יש צדיק ורע לו וכו' לכן אמרתי בלבי לדלג ולקצר במקום שאין להאריך. אמנם משום דשמא גרם ששם מסכת זו נקראת מסכתא ראש השנה ועיקרה על קדושת יום הדין הקדוש ר"ה שמצות היום בשופר וכו' לכן כל איש ישתוקק לדעת קצת עניני הדין ביום הזה, לא מיבעי לכת הצדיקים והבינונים החרדים ועצבים מיום המיתה לכל הפירושים בין דעוה"ז כמשמעו ובין דעוה"ב כפי' התוס' אלא אפי' הרשעים גמורים שאינם שמים על לב עניני עוה"ב אעפ"כ לזאת יחרד לבם ויתר ממקומם מדין המיתה ממש כמשמעו, לכן מצאתי עצמי מחוייב בדבר להרחיב הדיבור קצת לדקדק ולהבין מיהו הדברים כפשטן בכל המאמרים הללו מכאן ועד משנה על ששה דברים השלוחין יוצאין שהן דרך חיים ותוכחת מוסר".

ואפשר להוסיף לדברי הפנ"י דגם מי שלא מעניין אותו שום סוגיא בש"ס להבין אותו על בריו דחושב מה זה נוגע לו הלא בלא"ה ידע הלכה למעשה, מ"מ כשמגיע עניני דין האדם הנוגע לחייו ומותו וכל קורותיו בעוה"ז, גם האיש הרשע והכי פשוט בוודאי יתעניין לידע היטב בסוגיא זו דהרי כל אחד רוצה לדעת מה קורה אתו. ובפרט כשאנו נמצאים בעשיית ויש מצב של בינונים שתלויים ועומדים עד יו"כ, עלינו לדעת גדרו של בינוני והאם אנו בכלל זה, וגם על מה בדיוק אנו תלויים ועומדים ומה עלינו לעשות בעשיית אלו, וזה סוגיא כמו כל סוגיא בש"ס שיש לבררו היטב.

גדרה של בינוני

והנה בגדרה של צדיק ורשע ובינוני פשטות שי' רש"י וראשונים ורמב"ם דתלוי במספר העבירות והמצוות דאם יש לו מצוה א' יותר מעבירות נחשב בין צדיקים ואם יש לו עבירה א' יותר מן המצוות נקרא רשע, אלא דלרמב"ם אינו נשקל כפי דעתו רק כפי שיקול קל דעות דיתכן דמצוה אחת שוקל הרבה יותר מהרבה עבירות, וז"פ מסברא דיש לך מצוות שקשים מאד לקיימה והי' לו בזה הרבה יגיעה ולא יתכן לומר דזה שווה ממש כמצוה שעלה לו בקלות, אבל עכ"פ לדרך זו יוצא דבלתי שכיח שיהי' אחד בינוני דהרי בינוני צריך להיות בדיוק מחצה על מחצה, וא"כ כמעט לכולנו בכר נחתם הדין בר"ה, וכן העיר הפנ"י על דרך זו, אלא דיש להוסיף דכבר הבאנו ד' התוס' והרא"ש והגר"א והרמ"ע

יתחצף כ"כ²⁷] וכן הי' שהטבח התחצף לרב ומת במיתה משונה כיון שלא ניצל ההזדמנות שרב בא אליו, וכן אם הקב"ה כבר מגיע אליך ותוכל בקלות לשוב ואתה לא שוב זה עבירה גדולה כ"כ עד ששום זכות אחר לא יועיל נגד זה. וכ"כ במאירי ר"ה טז: דהמתרשל בזמן הזה מן התשובה אין לו חלק באלקי ישראל, וכ"כ במשך חכמה פ' נצבים בד"ה דין וחשבון דאם לא שב האדם מדרכו הרעה מוטב לו שלא הי' יום הקדוש הזה, כי היום הזה עוד הכפיל ענשו בלי קץ בעונש חשבון העדר התשובה, ולפ"ז צריך בדוקא לעשות תשובה ולא יועיל הוספת מעשים טובים.

ובספר עמק ברכה ביאר דמה שלא מהני הוספת מעשים כיון דעיקר שיקול עוונות וזכויות הוא רק בר"ה דהוא יום הדין ולכן לא יועיל כלל הוספת מעשה מצוה, אלא דבעי' דוקא תשובה שיעקור למפרע את העוונות ועי"ז יוכל הבינוני לשנות את גמר דינו. ובשו"ת דובב מישרים ח"ג פ"ט כתב השואל פ"י זה בד' הרמב"ם. ובספר לתשובת השנה על הרמב"ם כאן הוכיח מירושלמי כמהלך העמק ברכה. וראה עוד מה שהרחיב בכ"ז הגר"א ברזל צ"ל בספרו הנפלא תשובה מאהבה על רמב"ם הלי' תשובה.

אולם בעיקר דברי הרמב"ם דדין הבינוני תלוי בתשובה קשה ממשי"כ הרמב"ם בעצמו שם ה"ד דמפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות מר"ה עד יו"כ ונהגו כולן לקום לבילה ולהתפלל בבתי כנסיות וכו' ומבואר דיש ענין בריבוי מצוות ומעשים טובים כדי להכריע הכף ולא בעי' תשובה דוקא. עוד יש להעיר למה לא כ' הרמב"ם להוסיף בלימוד תורה דאין לך הוספת מעשים יותר מזה ע"פ חשבון הידוע של הח"ח.

עיקר התשובה להתקרב להקב"ה

ויתכן לומר ע"פ מה שהרחיב הגר"ש פינקוס כמ"פ ע"פ דברי ר' ירוחם [נדע חכמה ומוסר ח"ב מאמר תורת התשובה] דתשובה היא לא רק תיקון הקילקול, רק תשובה היא מדה מסויימת של הקב"ה שכבר נברא לפני בריאת העולם שזה מצב של קירבה עצומה אחרי הריחוק, דע"פ שכל ל"ש כלל שתשובה ינקה את החוטא דכן שאלו לחכמה ותורה ולא מצאו עצה לחוטא רק מיתה או קרבן, אבל החידוש של תשובה הוא שהקירבה להקב"ה הוא זה שמביא הכפרה, דכשמחפשים אחיזה ושייכות להקב"ה בעצמו אין הנדון כיצד לתקן את החטא, אלא להתקרב להקב"ה ולזה כ' דרשו ה' בהמצאו, עיקר

מפאנו והחת"ס דעיקר הדין דקאי כאן הוא לעניני עוה"ב, אבל דין עוה"ז בוודאי נחתם ביו"כ נמצא דלענין חיי עוה"ז בוודאי עדיין יש מקום להשתדל להמתיק דינו במשך עשי"ת, אבל לענין חיי עוה"ב כבר לרובינו נחתם בר"ה. והנפק"מ כבר ביארנו, דמי שנקבע כבן עוה"ב הרי מתייחסים לו בצורה אחרת, דכיון דצדיק הוא הרי הוא מקבל הרבה סייעתא דשמיא להתעלות ברוחניות ושיזדמנו לו מצוות רבות ושינצל מן החטא, ויתכפרו לו מיעוט עוונותיו ע"י יסורים בעוה"ז, אבל לענין חיי עוה"ז עדיין יש להמתיק עד יו"כ.

עכ"פ לדרך הראשונים דגדר בינוני הוא מחצה עוונות ומחצה זכויות ממש, א"כ מה שעליו לעשות בעשי"ת הוא רק להוסיף עכ"פ עוד זכות אחד וכבר יהי' דינו כצדיק ומש"כ בגמ' זכו היינו שהוסיף מצוה אחד. אבל כבר נתקשה הפנ"י דלא שכיח לפ"ז א' שיהי' בינוני, ולכ"פ כשי' החינוך שיי"א דצדיק הוא רק צדיק גמור בלי שום עוון וא"כ רוב העולם בינונים, ובספר הנפלא לתשובת השנה [להגר"י ישראל יוסף רפפורט שליט"א] על רמב"ם פ"ג מתשובה הוכיח מקידושין לט: דגדר דין בינוני אינו כפשוטו שמשקל עוונותיו וזכויותיו הם מחצה על מחצה, אלא כל אחד שאין בכח זכויותיו לתלות לו או בכח עוונותיו להרע לו ה"ה בינוני, ורק היות וע"פ רוב מצב כזה הוא באופן דיש לו מע"מ לכן נקטו הראשונים דבינוני היינו מע"מ. ולפ"ז יש לנקוט דרובינו בינונים [ובשפתי חיים ח"א ע' רמ"ד ביאר דענין בינוני הוא ע"פ ברכות סא: דהוא מי שיעה"ר ויצ"ט שופטן ופי' הגר"א דהיינו שיש להם מלחמות תמיד, עי"ש ביתר ביאור ועד"ז ביאר הבעל התניא בפרק י"ג ענין בינוני דגמ' ברכות, אולם לכ' אין ענינו כלל לבינוני דסוגיין דתלוי במשקל העבירות והמצוות ראה ס' לתשובת השנה ע' קפ"ט] עכ"פ אם אנחנו בינונים עדיין יש מקום להטות הכף ע"י הוספת זכויות דאולי בזכותם אלו יהי' בכוחו להטות את הכף.

האם מהני הוספת מעשים

וכבר נתקשה הריטב"א דל"ל כלל להוסיף זכויות הרי יש מדה דרב חסד מטה כלפי חסד, ותי' בשם תוס' דהכוונה באמת שהוסיפו עוד חטאים, ורבינו יונה תי' דגם בלי הוספת חטא עצם זה שלא שב בתשובה ביוה"כ הרי עברו והרשיעו, וכע"ז ידוע מהרי"ב בכוכבי אור סי' ה' דהקשה במש"כ הרמב"ם פ"ג מתשובה ה"ג דזכו הכוונה בעשיית תשובה ומבואר דלא מהני הוספת מעשים והקשה למה באמת לא סגי בהוספת זכות אחד, וביאר ע"פ הגמ' יומא פו. שרב המציא עצמו לטבח שיבקש ממנו מחילה ור"ה אמר שרב הולך להרוג הטבח [מה שלא חשש רב לזה ביאר הגר"ד קופלמן צ"ל לפי שהי' מדור הקודם ולא עלה בדעתו שיתכן שהטבח

²⁷ שמעתי מפי הגר"ד שליזנר שליט"א.

קיום מצות התשובה

הנה בתקופת ימים הנוראים אנו זוכים להרבה התעוררות והרגשים טובים, אבל סו"ס אין לשכוח כי עיקר מצות היום היא התשובה, [לפי הפשטות דתשובה הוא כפשוטה ממש] דלכן זה נקרא עשרת ימי תשובה וכמו שהבאנו לעיל מדברי הרמב"ם דזכו הכוונה ע"י תשובה. ובעצם זה מצוה קשה מאד, וכבר אמר הג"ר שמשון פינקוס זצ"ל [שיחות ע' רצ"ג] דמי שסבור דמצות תשובה הוא דבר פשוט וביד כ"א לקיימה בעצמו ע"י מה שכביכול כבר "שכח" מהעבירה ואינו חושב שוב לעשותו הוא עם הארץ, דיש לדעת עבירה היא מציאות מסוימת של טומאה הנדבק בנפש האדם, ונכנס בו כח הרסני ול"ש להפטר מזה רק ע"י תשובה והגדרים של תשובה, כי כאשר דבוק בו החטא גם אם ילמד כל הש"ס לא תהי' לו סייעתא דשמיא כיון שהחטא נדבק בו, וגם אם ילמד מוסר לא יעזור עד שיפטר מן החטא ע"י תשובה.

אנחנו מתייאשים מן התשובה

ואחד מעיקרי הסבות שקשה לנו לעשות תשובה, אינו משום שאנו לא יודעין על מה לשוב, ואנו חושבים עצמינו לצדיקים רק אדרבה בשביל שאנו יודעין שיש לנו כ"כ הרבה דברים לתקן, זה מייאש אותנו מלשוב שהיצר בא ומונה עשרות ענינים שאנו נכשלים בו כסדר, ושכבר ניסה לתקן כ"כ הרבה פעמים וכבר עברו עליו כ"כ הרבה ר"ה ויו"כ ועדיין לא הצליח והוא עדיין באותו מקום אם לא יותר גרוע וא"כ אין סבה לנסות לשוב.

אבל יש לדעת דכ"ז טעות גמור וכל מיני מחשבות כאלו שבאים לקרר לב האדם מלחזור להקב"ה, אינו אלא עצת היצר וגם אם זה מאמר חז"ל או מימרא מאיזה ספר או משהו ששמע בדרשה, שמתוך זה יוצא לו איזה התקררות מלחזור בתשובה ידע נאמנה דזה עצת היצר, ולא הי' אמור לראות או לשמוע את זה דזה לא בשבילו, דהרי משה רבינו צועק "כי המצוה הזאת של תשובה לא נפלאה ולא רחוקה כי קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו" א"כ חייב להיות דבר קל ולא משהו שאתה אמור לפחד ממנו. וכה הי' דורש הח"ח בדרשותיו "תשובה איז נישט קיין בער עס איז נאר א קער" [תשובה זה לא דוב זה רק פניה] וא"כ בהכרח חייבים לחפש צורה קלה ונוחה איך לעשות תשובה.

התשובה בבחינות הקלות לזמן קצר

ונקדים פי' יפה של הרה"ק ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע עה"פ שובה ישראל עד ה"א בדרך משל לאדם

העבודה בימים אלו הוא לדרוש את הקב"ה בהיותו קרוב היינו להתקרב אליו ואז נזכה לכפרה.

וא"כ י"ל דריבוי המצוות אינו מצד הוספה למשקל הזכויות רק שהזכויות מזככים את האדם ומקרבים אותו יותר להקב"ה ואז יפעל בו יותר קדושת וטהרת יו"כ. וכן יש להוכיח מלשון השו"ע סי' תר"ב שכתב חובת האדם בעשיית בזה"ל "בכל הימים שבין ר"ה ויו"כ מרבים בתפלות ותחנונים" והשמיט חובת עשיית תשובה וענין הוספת מעשים ולדברינו א"ש דעיקר הנקודה הוא להתקרב אל ה'.

אולם בדברי הגר"א או"ח סי' תר"ב מבואר להדיא דאנו מחפשים זכויות להכרעת הכף, שהכריע כהשיטות דעדיף לעשות קידוש לבנה במוצ"ש בין ר"ה ויו"כ ולא להמתין עד מוצאי יו"כ כדי שמצוה זו תכריע לכף זכות, וכן מבואר בביאור הלכה תכ"ו ס"ב ד"ה ולא דד' הלבוש והבית מאיר דאדרבה יש לקיים המצוה בעשיית דפן זכות אחד יכריע הכף, מבואר דיש ענין להוספת מצוות בעלמא. וגם להרמ"א שם דעדיף לעשות קידוש לבנה מוצאי יו"כ, ביאר הלבוש דכיון דממתינים לכבוד המצוה כדי לקיימה בשמחה נחשבת ההמתנה עצמה כמצוה שתכריע את הכף, ובמטה אפרים סי' תר"ג ס"ה שאנשי מעשה נוהגים לקנות ד' מינים בעשיית כדי שמצוה זו תכריעהו לכף זכות.

ובספר לתשובת השנה ביאר דמש"כ הרמב"ם לעשות תשובה אין הכוונה בגדר עקירת העבירות למפרע דלזה בעי' כל חלקי ותנאי התשובה, אלא גדר התשובה הוא השתנות הגבורא בכלליות מדרך רע לדרך טובה, כדי להצדיק דינו לטוב גם אם עדיין לא השלים חלקי התשובה, ע"ד מה שאמרו חז"ל קידושין מט': דבהרהור תשובה סגי להיות נקרא צדיק גמור, והרי כתב רבינו יונה ש"א אות ט' דמדרגות רבות לתשובה, וא"כ א"ש דענין הוספת זכויות הוא ביטוי לשינוי דרך שאנו רוצים להתייצב על דרך טובה וזה מוכיח על נטיית הנפש לטוב, וכע"ז כ' המאירי בחיבור התשובה מאמר ב' פ"א ע' רמ"ו כי הרשע הגמור היינו שלא יתעורר על שום דבר, וצדיק גמור הוא מי שכל עתותיו קודש לה', והבינוני הוא שבכללו מתעורר למעלות, אבל פעמים היצה"ר מתגבר עליו ולכן בימים אלו יבחנו אותו, אם זכו היינו שיערו משנתם וישתדלו בהשלמת חקם בזמן הנועד יזכו לחיים וכו' הרי מבואר דהכל תלוי בנטיית הנפש ואם זכו היינו שזיכך עצמו עד כדי שנפשו נוטה לטוב. וא"כ י"ל דהוספת זכויות אינו כפשוטו הוספה על המשקל, אלא שזה יוסיף זיכוך בעצם האדם עד כדי שנטייתו לטוב יהי' יותר חזק וממילא יוכל לזכות בדין.

לירושלים, ומיד הסתובב, והנה יש אחר שרק עכשיו יצא מירושלים, ואם נשאל מי קרוב יותר לירושלים, אותו שהסתובב הוא נקרא קרוב יותר, כיון שהוא כבר בדרך הנכונה אף שעוד יקח לו הרבה זמן להגיע, כן הוא בענין הקבלות ברגע שהוא קיבל ע"ע אפי' דבר קטן למען הקב"ה, הרי כבר פנה להקב"ה, ומעתה יזכה להרבה סייעתא דשמיא ויוכל לזכות לכל טהרת יוה"כ.

עיקר התשובה להגיע למצב הארת פנים

עיקר התשובה בעשיית הוא פניי' להקב"ה וכה דרש הג"ר שמשון פינקוס זצ"ל [נשחות ימים נוראים רס"ח] דעיקר העבודה של עשיית בכלל ויוה"כ בפרט היא להגיע למצב של הארת פנים מאתו ית', באור פניך יהלכון, התפלות צריך להיות מתוך פנימיות מתוך הארת פנים, אם נתפוס את התפלות והמעש"ט כמו מכונה הרי העיקר חסר מן הספר, משל לעורך דין שעומד לפני שופט הוא מסנגר על האדם שעבר עבירה ומרצה דרשה ארוכה, לאחר שסיים את דבריו פסק השופט להחזירו לבית סהר, והסביר כיון שהדרשה הי' יבשה מאד ולא שוה שום דבר, דאם הי' מבקש מעומק הלב אולי הי' עוזר. אם בעשיית התפלה יהי' מכל הלב ונצטק מכל הלב "אבינו מלכינו" אז באמצע הדין פתאום יהי' הארת פנים. בימים אלו הקב"ה שופך עלינו ממרום ימים של אהבה ורחמים בלי גבול, הקב"ה רק מחכה שנחזיר לו את האהבה וזה למעשה היסוד של תשובה להבטיח לבורא עולם שהקשר יהי' קשר של קיימא. ע"כ.

חיזוק במאה ברכות

ואם עיקר נקודת התשובה הוא השייכות והקשר להקב"ה נחוץ למצוא נקודות חיזוק בענין קשר להקב"ה, וא' מהם הוא ענין מאה ברכות. מו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל בדרשתו לשבת שובה ²⁸ עמד בגודל ענין מצות אכילה בערב יו"כ, וגם במש"כ בהפטרות שבת שובה הפסוק ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם ה' אשר עשה עמכם להפליא, דנראה מזה דעיקר הענין באכילה ושביעה הוא כדי שעי"ז נוכל להלל ולשבח להקב"ה ולחזק הקשר עם הקב"ה ע"י מאה ברכות, שזה מאה פעמים להתקשר להקב"ה, ואם נתחזק במחשבה זו בשעת אמירת הברכות זה יהי' לנו יסוד חזק לקיום מצות תשובה דענינו לחזק הקשר עם הקב"ה.

הנושא משא, ובאמצע הדרך הרגיש כי אזלו כוחותיו ואין בידו להמשיך בהליכתו, מה עשה החל לעשות לעצמו סימנים וחשב לעצמו הרי עד בית פלוני אינו מרחק רב, ולא יקשה עלי לישא המשא, אלך רק עד שם. בהגיעו לשם חזר על תחבולה זאת, הביט על אבן גדולה במקום פלוני, ואמר רק עד שם אבוא. כך המשיך בדרכו עד שהגיע לתכליתו ולמחוז חפצו. וזה הפי' שובה ישראל "עד" כך היא דרכה של תשובה שבכל עת יחזק את עצמו "עד פה אבוא" בענין פלוני, ועד שם אבוא בענין אחר, אז יגיע עד ה"א שיזכה לבוא לתכלית השלימות ויסורו מאתו כל המסכים המבדילים בינו לבין השי"ת.

ונבאר הדברים יותר, דהנה באופן כללי יש אצל האדם ב' סוגי מכשולות. א' מה שלא קשה לאדם להמנע ב' מה שקשה לו מאד. והנה חידש לן הג"ר ישראל סלנטר זצ"ל שאם שב רק בחלקים הקלים גם הוא נכנס בגדר בעל תשובה, ויכול כבר לזכות לכל הטהרה של יו"כ, ולכן יש לו לאדם להתבונן במעשיו ולראות מה קשה לו לתקן ומה קל לו לתקן וגם בדבר אחד עצמו יש חלקים קלים ויש חלקים קשים. ולקחת החלקים הקלים ולהתחזק בזה.

לדוגמא, הנה לברך כל ברכת המזון בכוונה מלה במלה קשה מאד לקבל בבת אחת, אף שעכשיו ביו"כ מרגיש התעוררות גדולה וחושב שמעתה יוכל לכוון כל ברכת המזון הרי הוא רק בגדר התעוררות וחיוזק אבל זה לא קשור לתשובה כלל, כיון דבפועל לא יוכל להשתנות בב"א וא"כ לא יעשה כלום, ולכן צריך להיות מיושב בדעתו שיהי' קל בשבילו גם באמצע החורף כשרחוק מכל עניני התעוררות, ולכן יקבל למשל רק על ברכה ראשונה שיהי' בכוונה תוך סידור או ברכון, וישים לעצמו אופציה שאם לא יהי' ברכון אז יהי' עכ"פ בעיניים עצומות, וגם קבלה זו לא יהי' לאורך זמן רק למשל עד ר"ח חשוון, ורק אז יחליט להמשיך לעוד תקופה, וכן לדוגמא בלשה"ר ל"ש לקבל בבת אחת שלא ידבר ולא ישמע עוד לשה"ר כלל, רק יקבל לדוגמא ששעה אחת כל יום עד ר"ח חשוון לא ידבר לשה"ר, ולא יקבל על שמיעה דפעמים יהי' מאד קשה כשאחד מדבר אליו ולא יצליח להמנע ואז יתייאש לגמרי. [והעיר ידידי הרב חיים שמעון הוף שליט"א דכעין עצה זו מבואר ביסוד התשובה לרבינו יונה שעושה ג' פרקים לוידי כל יום עי"ש]

ואם תשאל מה יעזור דברים קטנים כאלו, מתי אני ישנה גם הדברים הקשים, לזה התשובה כפי שאמר הח"ח דתשובה אינו רק פניי' בדרך הנכונה, וביאר הג"ר אליהו דיסקין שליט"א ע"פ משל לנוסע מירושלים לבני ברק וכמעט הגיע לב"ב קיבל הודעה שיש לו לחזור

²⁸ זכר זאת ליעקב ע' קט"ז.